

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Marii Kõima

**INIMKAUBANDUS KUI RAHAPESU EELKURITEGU NING
SELLE TÕKESTAMINE LÄBI RAHAPESU JA TERRORISMI
RAHASTAMISE TÕKESTAMISE MEETMETE**

Magistritöö

Õppekava HAJM08/15 – Õigusteadus, peeriala Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Kadri Siibak, Dr. iur.

Kaasjuhendaja: Lehte Roots, Dr. iur.

Tallinn 2019

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 19 080 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Marii Kõima

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 191654HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: mariikoima@gmail.com

Juhendaja: Kadri Siibak, Dr. iur.

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja: Lehte Roots, Dr. iur.

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. RAHAPESU.....	8
1.1. Rahapesu mõiste.....	8
1.2. Eelkuriteo mõiste	21
2. INIMKAUBANDUS.....	26
2.1. Inimkaubanduse mõiste.....	26
2.2. Inimkaubanduse olemus ja sisu.....	31
2.3. Inimkaubandus rahapesu eelkuriteona	32
2.4. Inimkaubanduse liigid ja etapid	35
3. INIMKAUBANDUSE TUVASTAMINE LÄBI AML/CFT MEETMETE.....	39
3.1. Rahapesu riskid krediidasutustes	39
3.1.1. Kõrge riskiga riigid	45
3.1.2. Kõrge riskiga tegevusalad	49
3.2. Inimkaubanduse ohumärgid ja iseloomutunnused	51
3.3. Indikaatorite analüüs	58
3.4. Inimkaubanduse tõkestamine läbi AML/CFT meetmete	64
KOKKUVÕTE.....	66
SUMMARY	69
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	72
Teadusraamatud	72
Teadusartiklid.....	72
Eesti õigusaktid	74
Eesti kohtulahendid.....	75
EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid	75
Muud allikad	76
LISAD	82
Lisa 1. Inimkaubanduse ohutunnused	82
Lisa 2. Smuugeldamise ohutunnused	85
Lisa 3. Rahapesu andmebüroo soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta	87

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida inimkaubandust rahapesu eelkuriteona ning tuua välja inimkaubanduse ja rahapesu seos, selgitamaks välja kuidas pangad saavad kaasa aidata inimkaubandusega seotud kahtlase tegevuse äratundmisel.

Autor püstatab hüpoteesi, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid kohaldades ilmneb krediitiasutustel võimalus ära tunda inimkaubanduse kui potentsiaalse rahapesu eelkuritegu. Hüpoteesi testimiseks on autor seadnud eesmärgi leida vastused küsimustele, kuidas saab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid kohaldada inimkaubanduse vastu võitlemisel ning kas ja millisel viisil on pankadel võimalik ära tunda inimkaubanduse teel saadud tulu. Lisaks toob autor välja inimkaubanduse peamised ohumärgid ja iseloomulikud tunnused tehingutes, et vastata küsimusele kas ja milliseid täiendavaid indikaatoreid tuleks lisada Rahapesu Andmebüroo soovituslikku juhendisse rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta, hõlbustamaks krediitiasutuste teavitamiskohustuse täitmist. Püstitatud uurimisküsimuste vastamiseks viiakse läbi kvalitatiivse analüüsi, analüüsides seadusi, direktiive, konventsioone ning asjakohaseid juhendeid. Autor kasutab analüütilist ning võrdlevat uurimismeetodit.

Läbiviidud uurimistöö abil jõuab autor järeldusele, et potentsiaalsete rahapesu skeemide tuvastamise õiguslikud nõudmised saavad spetsiifilist tähelepanu pöörates viia ka inimkaubanduse tõkestamiseni, mille läbi leiab kinnitust ka püstitatud hüpotees. Samuti jõutakse järeldusele, et pöörates rõhku indikaatoritele tehingutes ning kliendi käitumisele, on pigem suur võimalus saavutatavale edule tunda pankades ära inimkaubanduse teel saadud tulud. Koostatud kahtlaste tunnustega tehingute loetelu analüüs toob kaasa vastuse, et Rahapesu Andmebüroo soovituslik juhend vajab juurde spetsiifilisemaid indikaatoreid teavitamiseks erinevatest eelkuritegudest, sealhulgas inimkaubanduse kuriteost, mis on töö viimases osas esitatud.

Võtmesõnad: rahapesu, inimkaubandus, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed, krediitiasutused

SISSEJUHATUS

Inimkaubanduse puhul on tegemist järjest kiiremini kasvava kriminaalvaldkonna probleemiga, samuti on inimkaubandus otseselt seotud ka immigratsiooni kriisiga Euroopas. Kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud tulu liigub läbi pangandussüsteemi ning pangad ei pruugi olla sellest teadlikud, kuna kompetents ning teadmised inimkaubitsejate skeemide osas on vähese praktika tõttu puudulikud. Sellegipoolest asub autor arvamusel, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise (AML/CFT) meetmete kohaldamine saaks olla üheks potentsiaalseks viisiks nimetatud kuriteo tunnuste ilmnenemise tuvastamisel ning ärahoidmisel. Olemasolevaid seaduseid, meetmeid ja juhendeid tuleks teadlikumalt kasutada inimkaubanduse tuvastamiseks. Käesolev magistritöö uurib kas ja kuidas oleks pankadel võimalik ära tunda inimkaubanduse kuriteo toimepanemise teel teenitud raha ning kuidas AML/CFT meetmeid rakendada inimkaubanduse vastu võitlemisel.

Töö aktuaalsust tõstab samuti asjaolu Danske panga rahapesukaasusest, kus Danske panga Eesti filiaali kaudu pesti miljardite dollarite väärtuses ebaseaduslikku raha ning mida saab pidada viimase aja kõneainelisemaks skandaaliks, mille problemaatika avaliku meedia ja kõrgendatud tähelepanu all on. Kusjuures on nimetatud juhtumi puhul tegemist ulatuslike nii-öelda halli raha voogudega, mille kohta pole avalikkusel piisavalt informatsiooni rahavoogude olemuse ja päritolu kohta. Seega pole ka teada eelkuritegusid ning ei saa välistada võimalust, et tegu võis olla ka inimkaubandusest pärinenud rahadega.

Töö eesmärgi saavutamiseks käsitletakse sügavuti rahapesu mõistet, selle käsitlemist ning arengut. Defineeritakse inimkaubandus kui rahapesu eelkuritegu ning tuuakse välja inimkaubanduse ja rahapesu seos, et seeläbi selgitada välja, kuidas pangad saavad kaasa aidata inimkaubandusega seotud kahtlase tegevuse äratundmisel ning teatada sellest pädevale asutusele. Samuti tuua välja inimkaubanduse peamised ohumärgid ja iseloomulikud tunnused tehingutes. Arvesse võetakse ohutunnuseid tehingutes, kõrge riskiga tegevusalasid ja riike. Lisaks hinnata Rahapesu Andmebüroo (RAB) soovituslikku juhendit rahapesu kahtlusega tehingu tunnuste kohta ning kas viimase indikaatorid on piisavad ära tundmaks ning teavitamiseks inimkaubandusega seotud

tehingutest. Töö tulemuste põhjal saavad krediidiasutused olla nimetatud kuriteo peatamisel oluliseks osaks ning identifitseerida inimkaubanduse kuriteo rahapesu oma kliendibaasi hulgas.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks on töö autor püstitanud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas saab AML/CFT meetmeid rakendada inimkaubanduse vastu võitlemisel?
2. Kas ja millisel viisil on pankadel võimalik ära tunda inimkaubanduse teel saadud tulu?
3. Kas ja milliseid täiendavaid indikaatoreid vajab Rahapesu Andmebüroo soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta, et hõlbustada krediidiasutustel inimkaubanduse kahtlusega tehingutest teavitamist?

Töö hüpoteesiks on, et AML/CFT meetmeid kohaldades ilmneb krediidiasutustel võimalus ära tunda inimkaubanduse kui potentsiaalse rahapesu eelkuritegu.

Kuna inimkaubanduse tehingute riskid seisnevad eeskätt rahaülekannetes, on töö piiritlemiseks käsitletud eelkõige pankasid, välja on jäetud asutused nagu krediidiandjad, kredidivahendajad, makseasutused, e-raha asutused ning muud. Kuid sellest hoolimata saavad töö tulemustel ülevaatliku info ka teised finantsasutused. Omavahelise seose ning alati mitte ilmse eristamise tõttu ei ole inimkaubanduse käsitlest välja jäetud inimeste salakaubavedu ehk smuugeldamine. Sellegipoolest on töö põhirõhk asetatud just inimkaubandusele.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat, kuna töö põhineb rahvusvaheliste standardite, seaduste, direktiivide ja juhendite analüüsil. Samuti rahvusvaheliste konventsioonide – eelkõige Palermo konventsiooni ja Inimkaubandusvastase Euroopa nõukogu konventsiooni analüüsil. Kasutatakse vastavaid rahvusvahelisi standardeid, milleks on rahapesuvastase töökonna (FATF) raport inimkaubanduse rahavoogudest. Keskendutakse Eesti Finantsinspektsiooni 2018. aasta, Pangaliidu 2019. aasta ning RAB 2015. aasta ning 2019. aasta juhenditele. Töö eesmärkide saavutamiseks kasutatakse analüütilist ning võrdlevat uurimismeetodit. Võrdleva ja analüütilise meetodi kasutamise eesmärk on võrrelda Eestis ning Euroopa Liidus (EL) kehtivaid AML/CFT meetmeid, inimkaubandust käsitlevat seadusandlust, samuti RAB soovituslikku juhendit rahapesu kahtlusega tehingu tunnuste kohta ning kas selle indikaatorid on piisavad tuvastamiseks ning teavitamiseks inimkaubandusega seotud tehingutest. Lisaks on autor analüüsinud valdkonda puudutavaid artikleid ning mitmeid Riigikohtu lahendeid.

Magistritöö on struktureeritud kolme põhipeatükki, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimesed kaks peatükki on teoreetilised teemakäsitlused, millest esimeses analüüsitakse rahapesu ja eelkuriteo mõistet ja olemusest ning käsitletakse vastavat seadusandlust. Analüüsitakse kehtivat õigust ning tuuakse välja muudatused. Samuti arutatakse peatükis rahapesu mõiste sisustamise üle ning analüüsitakse erinevate kohtute käsitlust rahapesust ning eelkuriteost.

Töö teine peatükk pühendub inimkaubanduse olemuse analüüsile, kus autor käsitleb inimkaubandust rahapesu eelkuriteona. Tuuakse välja inimkaubanduse liigid ning etapid, et anda selgitused valdkonna mõistmiseks vajalike asjaolude kohta. Lisaks on peatüki eesmärk anda alus töö lõpus koostatavale analüüsile.

Kolmandas peatükis keskendutakse rahapesuriskidele ja hoolsusmeetmetele krediidasutustes. Samuti analüüsitakse inimkaubanduse ohumärke ja iseloomutunnused tehingutes. Peatüki lõpus koostab autor inimkaubandusele iseloomulike tunnuste loetelu, mida võrdleb RAB-i soovitusliku juhendiga rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta, hõlbustamaks krediidasutuste teavitamiskohustuse täitmist. Viimase peatüki eesmärk on teha ettepanekuid inimkaubanduse kui rahapesu eelkuriteo avastamise võimalustele krediidasutustes.

Teema valiku tingis rahapesu aktuaalsus ning autori huvi valdkonna arendamise vastu. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest on kirjutatud mitmed bakalaureuse- ning magistritöid, kuid ei ole keskendunud spetsiifilisemalt rahapesu erinevatele eelkuritegudele. Eelkuritegude põhjalikum käsitlus saab aga autori arvates kaasa tuua valdkonna efektiivsema toimimise. Lisaks ei ole autorile teadaolevalt varasemalt kahe nimetatud valdkonna seost, nagu käesolevas magistritöös, omavahel kokku viidud.

1. RAHAPESU

1.1. Rahapesu mõiste

Mõistet rahapesu ei ole algupäraselt peetud juriidiliseks mõisteks, vaid pigem on see mõiste endas peitnud nii-öelda musta raha „puhtaks pesemise“ protsessi. Esialgu oli rahapesu vastase võitluse eesmärk võidelda eelkõige narkoärist tulenevate tulude vastu, aja möödudes on aga kriminaaltulude allikateks peetavate kuriteoliikide ring täienenud ning üha rohkem kuritegusid peetakse rahapesu eelkuritegudeks.¹ Raha „puhtaks pesemise“ vajadus tuleneb soovist peita teenitud tulu kuritegelikku tausta. Ebaseaduslik kasum võidakse teenida selliste tegevuste läbi nagu narkokaubandus, ebaseaduslik relvamüük, vargused, narkootikumide levitamine, korruptsioon, salakaubavedu, väljapressimine ning läbi paljude muude tegevuste. Üheks selliseks kriminaaltulu allikaks saab pidada ka inimkaubandust, mille puhul on tegemist samuti finantskuriteoga ning mida käesoleva töö järgmistes peatükkides lähemalt käsitletakse.

Rahapesu puhul ei ole tegemist uue tegevusega. Käsitledes rahapesu mõistet, tekkis see kasutusele 1920. aastal Ameerika Ühendriikides Al Capone tegevuse tõttu.² Nimelt legaliseeris ta maffiategevuse käigus teenitud tulu läbi pesumajade, kuna pidev sularahakäive oli seal tavapäraseks ning ei äratanud seeläbi kahtlust. Esmakordselt kriminaliseeriti rahapesu samuti Ameerika Ühendriikides, 1980. aastal, millest edasi levis termin juba üle maailma ning sai seejärel nii riigisisestes kui rahvusvahelistes õigusaktides üldkasutatavaks.³ Alates nimetatud juhtumist sai alguse ka modernse rahapesu algus, milleks peetakse ajavahemikku 1920-1957.⁴ Al Capone juhtum on väga selge näide, mille läbi kõige elementaarsemalt tuleb esile asjaolu, et ebaseaduslike

¹ Tibar, I. (2007). Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – *Juridica*, Nr. 8, lk 578.

² Urziceanu, R.-M. (2008). Money Laundering. – *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 2008, lk 304-305.

³ RAB. (2006) *Ülevaade rahapesu tõkestamisest Eestis 1999-2005*. Tallinn: RAB, lk 5. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/27959.pdf>, 1. november 2018.

⁴ Robinson, J. (2003). *The Sink: Crime, Terror and Dirty Money in the Offshore World*. Toronto: McClelland & Stewart, lk 79.

tulude pesemiseks on tulus kasutada sularahakäibega asutust kus puuduvad kontrollid, mis rõhutab seeläbi kontrollide olemasolu tähtsust rahapesu tõkestamisel.

Rahapesu on defineeritud mitmeti. Mõistet on avatud nii mitmete asutuste kui erinevate autorite poolt. Rahvusvaheline kriminaalpolitsei organisatsioon (INTERPOL) defineerib rahapesu kui toimepanekut või toimepaneku katset varjata või moondata tulud sellisel viisil, et need nähtuks olevat pärit legitiimsetest allikatest.⁵ Rahvusvaheline Valuutafond (IMF) aktsepteerib samuti seda määratlust, väites, et rahapesu on protsess, mille käigus varjatakse kuritegelikul teel saadud või genereeritud ebaseaduslikku vara, varjamaks seost vahendite ja esialgse kuritegeliku tegevuse vahel.⁶ Rahapesuks peetakse protsessi, mille käigus kurjategijad püüavad varjata kuritegeliku tegevuse käigus saadud raha päritolu ja omandiõigust ning püüavad seeläbi varjata oma sissetuleku ja jõukuse allikat. Rahapesu toimub iga kord kui viiakse läbi mistahes tehing või luuakse suhe, mis kaasab endast mistahes vara või kasu mis on saadud kuritegevusest, olgu tegemist materiaalse või immateriaalse tegevusega.⁷ See toimub peaaegu igas kuritegevuses, kus on rahaline motiiv ning vähemalt üheks motiiviks kuritegevuse toimepanijatel on rikastumine.⁸ He määratleb rahapesu kui protsessi, mille käigus varjatakse musta raha eesmärgiga, et viimane nähtuks seaduslik ning muutuks seejärel kasutatavaks, kaubeldavaks ja ülekantavaks.⁹ Sarnaselt He'le on rahapesu määratlenud ka Duthel, kes märgib, et rahapesu ilmneb siis, kui ebaseaduslik raha on varjatud mitmete tehingute ja ülekannete kaudu selliselt, et see näib olevat legitiimne.¹⁰ Odeh defineerib rahapesu, kui kuriteo sissetulekute kogumise protsessi finantskaubanduse õiguspärasele teele, viies seda läbi kuriteo allikate peitmisega ning ebaseaduslike vahendite autentsena kuvamisega.¹¹ Läbi erinevate autorite käsitle on näha, et keskseks rahapesu tunnusjooneks saab pidada kuritegelikul teel saadud varade varjamist, mida seeläbi soovitakse muuta finantssüsteemis liigutamise kaudu näiliselt seaduslikus. Oluline on ka märkida, et rahapesu määratlemiseks piisab ka üksnes selle katsest. Kokkuvõtvalt on rahapesul üks kindel eesmärk – muuta kuriteo käigus

⁵ INTERPOL. *Fighting money laundering goes hand in hand with investigating the crimes it is linked to.*

Kättesaadav: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Financial-crime/Money-laundering>, 11. november 2018.

⁶ IMF. (2018). *The IMF and the Fight Against Money Laundering and the Financing of Terrorism.* Kättesaadav: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/aml.htm>, 11. november 2018.

⁷ Hopton, D. (2009). *Money Laundering.* Abingdon. Oxon: Asgate Publishing Group, lk 5-6.

⁸ Burton, W. F. (1999). Money Laundering: It Is Now a Corporate Problem. – *Dickinson Journal International Law*, Vol. 17, No. 3, lk 437.

⁹ He, P. (2010). A typological study on money laundering. – *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 13, No. 1, lk 15-32.

¹⁰ Duthel, H. (2008). *The Professionals Politic & Crime. International Money Laundering.* Lulu.com, lk 50.

¹¹ Odeh, I. (2010). *Anti-Money Laundering and Combating Terrorist Financing For Financial Institutions.* Pittsburgh, Pennsylvania: Dorrance Publishing Co, lk 11.

teenitud rahad kasutatavaks. Nimetatud eesmärgi saavutamisel on oluline, et raha algallikat oleks võimalikult keeruline tuvastada.

Selle jaoks on rahapesus eristatud kolm põhilist etappi, milleks on paigutamine, laotamine ja integreerimine.¹² Etappide eesmärk on tagada, et rahalised vahendid paistaksid protsessi lõpus olevat puhtad. Paigutamiseks peetakse etappi, kus füüsiline valuuta sisestatakse finantssüsteemi ning ebaseaduslik tulu siseneb rahaasutustesse. Laotamise etapis võib rahapesija läbi viia hulgaliselt finantstehinguid, loomaks kihti varade ning nende ebaseaduslike allikate vahel. Nimetatud etapi eesmärk on varjata tõendusmaterjali, luues arvukalt tehingukihte varjamaks raha algallikat. Integreerimise etapis seotakse ebaseaduslikud rahalised vahendid seaduslike vahenditega, saades seeläbi peamisele majandusele juurdepääs. Rahaliste vahendite võimalikud uuesti sisenemise viisid finantseerimisasutustesse tehakse kinnisvaraostude ja riiulifirmade skeemide kaudu, mistõttu saab olema keeruline eristada seaduslike vahendeid ebaseaduslikest.¹³ Eestis seisnevad suurimad ohud laotamise etapis, kuid samuti võidakse Eesti finantssüsteemi ära kasutada erinevates rahapesufaasides.¹⁴ Etapid kujutavad endast sageli keeruliste tehingute hulka. Nimetatud etapid on töös märgitud eesmärgiga mõista finantssüsteemi kaudu „pestavate“ rahade käiku. Sellegipoolest, etappidest hoolimata, ei arva autor, et määratud etappidest rahapesu tuvastamisel eelisjärjekorras lähtutakse. Pigem on lähtumise, tuvastamise ja arusaamise allikaks vastavad rahapesuvastased poliitikad ning siseriiklikud ja rahvusvahelised regulatsioonid ning juhendid. Küll aga on etappe kirjeldades oluline märkida, et kõige efektiivsemaks rahapesu juhtumi tuvastamiseks on vajalik jälile saada esimeses staadiumis, ehk paigutusetaapis, vältimaks pangasüsteemides vahendite edasikandmist, kus hiljem neile järele jõudmine võib osutada juba palju keerulisemaks ülesandeks.

Täpset numbrit summa osas, mida igal aastal maailmas rahapesu teel „puhtaks pestakse“ on raske öelda, küll aga on pakutud eeldatavaks summaks 800 miljardit kuni 2 triljonit USA dollarit, teisisõnu on tegu 2-5%-ga globaalsest SKT-st.¹⁵ Mõne kuriteoliigi puhul, sealhulgas

¹² Hetzer, W. (2003). Money Laundering and Financial Markets. – *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11, No. 3, lk 267-268.

¹³ Odeh, *supra nota* 11, lk 3-4.

¹⁴ Finantsinspeksioon. (2018). Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Krediidi- ja finantseerimisasutuste organisatsiooniline lahend ning ennetavad meetmed rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks, lk 1/10. https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-11/FI_AML_Soovituslik_juhend.pdf, 1. mai 2019.

¹⁵ UNODC. *Money-Laundering and Globalization*. Kättesaadav: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html>, 12. jaanuar 2019.

prostituutsiooni vahendamise korral, võib kuritegelik tulu olla niivõrd suur, et seda saab võrrelda ka väiksemate riikide eelarvega.¹⁶ Pangad saavad olla üheks kasulikemaks vahendiks rahapesu tõkestamisel. Loomulikult on liialdus rääkida kogu rahapesu peatamisest, kuid iga samm selles suunas on oluliseks osaks maailma majanduse parandamisel ning kuritegeliku tegevuse vastu võitlemisel. Realistlikust poolest vaadatuna on täielik rahapesu kõrvaldamine raske, kui mitte võimatu, kuid koos tugevdatud meetmete ning riikliku ja rahvusvahelise koostöö abil, on võimalik probleemi ulatust olulisel määral piirata.

Rahapesuvastast võitlust reguleerivad mitmed eeskirjad ja direktiivid. 10. juunil 1991 võeti EL tasemel vastu esimene rahapesu vastane direktiiv 91/308/ EMÜ¹⁷, mille peamine eesmärk oli, et liikmesriigid keelustaksid rahapesu.¹⁸ Rahandussektorit kohustati tundma ja identifitseerima oma kliente, lisaks sai vajalikuks asjakohaste andmete säilitamine¹⁹ ning sisekorra kehtestamine töötajate koolitamiseks.²⁰ Samuti nõuti võtma kasutusele rahapesu vastased ettevaatusabinõud ning sai kohustuslikuks teata rahapesujuhtumitest selleks pädevaid asutusi.²¹ Läbi järjest täienevate rahapesu direktiivide on rahapesu käsitus pidevas muutumises ning rahapesuga võitlemise nõuded tugevdamise läbi pidevas arengus. Seetõttu järgnes esimesele rahapesu vastasele direktiivile teine rahapesu vastane direktiiv, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/97/EÜ.²² Direktiiv laiendas võrreldes esimese direktiiviga eelkuritegudeks peetavate tegude ringi, mille kohaselt tuli eelkuritegudeks pidada kõiki raskeid kuritegusid.²³ Lisaks laiendati nimetatud direktiiviga eelneva direktiivi reguleerimisala kuritegude kui ka kutsealade ja tegevuse seiskohast.²⁴ Kolmanda rahapesu direktiiviga 2005/60 EÜ²⁵ laiendati rahapesu mõistet²⁶ ning lisaks kriminaaltulu varjamisele pidi definitsioonis olema käsitletud terrorismi rahastamine.²⁷

¹⁶ RAB (2006), *supra nota* 2, lk 5.

¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 91/308/EMÜ, 10. juuni 1991, rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – ELT L 166/77, 28.06.1991.

¹⁸ *Ibid.*, art 2.

¹⁹ *Ibid.*, art 4.

²⁰ *Ibid.*, art 11.

²¹ *Ibid.*, art 6.

²² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/97/EÜ, 4. detsember 2001, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – ELT L 344, 28.12.2001.

²³ *Ibid.*, preambuli p 9.

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), preambuli p 3. – ELT L 141/73, 5.06.2016.

²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – ELT L 309/15, 25.11.2005.

²⁶ *Ibid.*, art 1, p 2.

²⁷ *Ibid.*, art 1, p1.

Neljanda rahapesu tõkestamise direktiiviga (EL) 2015/849²⁸ muutus nii kohustatud subjektide ring²⁹ kui nende poolt riskide hindamise, protseduurireeglite ja sisekorraeeskirja kehtestamise.³⁰ Laiendati riskipõhise lähenemise reguleerimisala ning finantsasutustele pandi kohustus teha kindlaks, millistel juhtudel võib kliendile rakendada lihtsustatud hoolsusmeetmeid. Kui vastavalt kolmandale direktiivile võisid finantsasutused lihtsustatud hoolsusmeetmeid rakendada vastavalt väiksema rahapesu ja terrorismi rahastamise riskiga klienditüübile, siis neljanda direktiivi kohaselt peab lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamise põhjendama ning lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldumist tuleb hinnata iga kliendi puhul individuaalselt.³¹ Individuaalse hindamise puhul saab oluliseks pidada tunne oma klienti põhimõtet, mis on nõuetekohane hoolsusmeetmete rakendamine, mida pangad ja teised finantsasutused peavad järgima, et tuvastada oma kliendid ning informatsioon nende kohta. Nõuete kohaselt on vajalik tuvastada kliendi isikusamasus ja hinnata tehingute vastavust kliendi profiilile, milleläbi on võimalik tuvastada võimalikud kõrvalekaldumised pangale esitatud informatsioonist. Ning samuti tuvastada vastavalt kliendile temaga kaasnevad riskid, milleläbi lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamise asjakohasust hinnata.

19. juunil 2018 avaldunud viies rahapesu direktiiv (EL) 2018/843³², mis tuleb vastu võtta riiklikesse õigusaktidesse 10. jaanuariks 2020, toob neljanda rahapesu direktiiviga võrreldes välja enam meetmeid tagamaks finantstehingute suurema läbipaistvuse.³³ Kuna muudatusi ei ole veel kohalikku seadusesse integreeritud, on võimalus, et kohalikud nõuded on rangemad kui direktiivis sätestatud. Kindel on aga see, et nimetatud direktiiv nõuab finantsasutuste poolt oma tehniliste lahenduste ülevaatamist ning ajakohastamist. Siinkohal tasub välja tuua, et viies direktiiv on veelgi laiendanud ulatust, et lisada virtuaalsed valuutad, anonüümsed ettemaksekaardid ja muud digitaalsed valuutad, nagu näiteks *bitcoin* ja muud rahakotiteenused tegevusalade nimekirja, kes kannavad endas kõrgemat rahapesu ja terrorismi rahastamise riski. Selle muudatusega tuleb tähelepanu juhtida asjaolule, et skriiningu ja monitooringu lahendusi tuleb täiendada selliselt, et

²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, *supra nota* 24.

²⁹ *Ibid.*, art 2, p 1.

³⁰ *Ibid.*, art 8, p 3.

³¹ Ryan, D., *et al.* (2015). Regulatory brief. A Publication of PwC's financial services regulatory practice, lk 2 viidatud Šesterikov, K. (Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20.05.2015 direktiivist (EL) 2015/849 tuleneva riskipõhise lähenemise ja Eesti kohtupraktikas väljatöötatud majandusliku põhjendatuse kriteerium, magistritöö, Tartu Ülikool, Õigusteaduskond 2016, lk 10).

³² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/843, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849, mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, ning millega muudetakse direktiive 2009/138/EÜ ja 2013/36/EL (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 156/43, 19.06.2018.

³³ *Ibid.*, preambuli p 4.

selliseid tehinguid oleks üldse võimalik avastada. Küll aga ei ole ka sarnaselt eelmistele direktiividele viiendas direktiivis eraldi eelkuriteona välja toodud inimkaubanduse mõistet.

23.10.2018 avaldati käesoleva hetke kõige uuem rahapesu tõkestamise direktiiv (EL) 2018/1673³⁴, mis saab samuti kaasa tooma olulisi muudatusi Eesti õiguses. Nimetatud direktiiv eristub teistest märkimisväärselt, kuna varasemad rahapesu tõkestamise direktiivid on finantsvaldkonna kesksed ja suunatud finantsüsteemi usaldusväärsuse kaitsele, siis 2018. aasta oktoobris avaldatud direktiiv ühtlustab kriminaalõiguse meetmeid.³⁵ Kui neljandas direktiivis keskendutakse riskidele ning viiendas direktiivis läbipaistvusele, siis uus direktiiv keskendub eeskätt kuritegudele ning karistustele.³⁶ Direktiivis pööratakse rõhku sellele, et rahapesu kriminaliseerimine ei ole rahapesu vastu tõhusalt võitlemise eesmärki arvestades piisavalt sidus mis takistab eri liikmesriikide pädevate asutuste vahelist koostööd.³⁷ Maailma riikide vaheline rahapesuvastane koostöö on aga tänapäeva maailma üks olulisemaid probleeme.³⁸ Rahvusvaheline üldsus on huvitatud aga sellest, et rahapesu kriminaliseerimisel oleksid loodud ühtsed seisukohad.³⁹ Rahapesu kriminaliseerimine kaitseb samuti klientide usaldust pankade seaduslikkuse ja usaldusväärsuse kohta.⁴⁰ Lisaks tuuakse välja, et kõikides liikmesriikides peaks olema võimalikult ühelaadne rahapesu eelkuriteona käsitatava kriminaalse tegevuse määratus. Liikmesriigid peavad tagama selle, et iga süütegu, mis on karistatav direktiivis sätestatud vangistusega, oleks käsitletud rahapesu eelsüüteona.⁴¹ Viimase soovitusena on Eesti vastavuses Karistusseadustikus (KarS) lähtunud avatud kataloogi (*all-crimes approach*) lähenemisviisi läbi, mis tähendab, rahapesu eelkuriteona võib arvestada mistahes kuritegu. Kõik KarS-is sätestatud kuriteod saavad olla rahapesu kuriteoks.⁴²

³⁴ Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, 23. oktoober 2018, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – ELT L 284/22, 12.11.2019.

³⁵ *Ibid.*, preambuli p 12.

³⁶ *Ibid.*, art 1, p 1.

³⁷ *Ibid.*, preambuli p 4.

³⁸ Popa, G. D. (2012). International Cooperation in the Struggle against Trans-Border Organized Crime and Money Laundering. – *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, Vol. 4, No. 2, lk 575.

³⁹ Feldmanis, L., Ploom, T. (2007). Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja millise põhjendusega? – *Juridica*, Nr 3, lk 180.

⁴⁰ Nyitrai, E. (2015). Money Laundering and Organised Crime. – *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2005, No. 2, lk 96.

⁴¹ Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, *supra nota* 34, preambuli p 5.

⁴² Evestus, S-H. (2015). Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. Rahapesu mõiste Eesti karistusõiguses. – *Juridica*, Nr 5, lk 361.

Alates direktiivist (EL) 2018/1673, kasutatakse esmakordselt ka eraldi väljatoodult inimkaubandust kuritegeliku tegevuse defineerimiseks.⁴³ Tuues välja, et „*inimkaubandus ja inimeste ebaseaduslik üle piiri toimetamine, sealhulgas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2011/36/EL⁴⁴ sätestatud süüteod ja nõukogu raamotsuses 2002/946/JSK⁴⁵ sätestatud õigusrikkumised*“ käsitletakse nimetatud direktiivi kohaldamisel alati kuritegeliku tegevusena.⁴⁶ Seega hõlmab peamist muutust direktiivis (EL) 2018/1673 see, et raskendavaid asjaolusid võib kohaldada raskete kuritegude, näiteks inimkaubanduse, süüdimõistvate kohtuotsuste suhtes ning konkreetsete kuritegude puhul määratakse nõue kahekordse karistamise kohta. Direktiiviga nõutakse, et liikmesriigid kriminaliseeriks rahapesu, mis tuleneb kuuest kindlaksmääratud eelkuriteost, isegi kui kõnealune eelkuritegu on õiguspärane selle toimumise jurisdiktsioonis. Kuue määratud rikkumise all on nimetatud ühe rikkumisena ka inimkaubandus ja sisserändajate salakaubavedu ning teise rikkumisena seksuaalne ekspluateerimine.⁴⁷ Varasemad direktiivid eraldi inimkaubandust selgelt välja ei too.

Käsitledes rahapesu Eesti kontekstis, saab rahapesu mõistet Eesti õigusesse ilmumisel pidada pigem uueks mõisteks. Kui Ameerika Ühendriikides võeti rahapesu termin esmakordselt kasutusele 1972. aastal ning see jõudis karistusõigustikus esmakordselt kasutusele 1982. aastal - mil terminit rahapesu kasutati esmakordselt kohtuotsuses, mis käsitles Kolumbia narkootikumide kaubanduse „pestud“ tulude konfiskeerimist⁴⁸ - siis Eestis ei käsitletud rahapesu mõistet enne 1994. aasta lõppu. 15. detsembril 1994. aastal vastuvõetud krediitiasutuste seadusega (KAS)⁴⁹ jõudis rahapesu mõiste Eesti õigusaktidesse esmakordselt. Vastuvõetud krediitiasutuste seadus tõi esimesena välja peatüki rahapesu tõkestamisest.⁵⁰ Krediitiasutuste seaduse põhiliseks uuenduseks sai isikusamasuse tuvastamise käsitlemine. Nimelt pandi uue seadusega kohustus

⁴³ Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, *supra nota* 34, art 2 p 1.

⁴⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 5. aprill 2011, millega käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK, lk 1. - ELT L 101/1, 15.4.2011.

⁴⁵ Nõukogu raamotsus, 28. November 2002, millega tugevdatakse karistusõiguslikku raamistikku, et tõkestada ebaseaduslikule piiriületamisele, läbisõidule ja elamisele kaasaaitamist (2002/946/JSK), lk 1. - ELT L 328/1, 5.12.2002.

⁴⁶ Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, *supra nota* 34, art 2 p 1 c).

⁴⁷ Financial Services UK. (2019). *The 6th Anti-Money Laundering Directive – the battle continues*. Kättesaadav: <https://blogs.deloitte.co.uk/financialservices/2019/01/the-6th-anti-money-laundering-directive-the-battle-continues.html>, 2.04.2019.

⁴⁸ Stessens, G. (2000). *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*. 1 toim. Cambridge: Cambridge University Press, lk 82.

⁴⁹ KAS RT I 1995, 4, 36.

⁵⁰ *Ibid.*, ptk 7.

krediidiasutustele tuvastada klientide isikusamasus⁵¹ ning säilitada klientide andmed.⁵² Seadusega tekkisid küll esimesed kohustused, kuid tänapäevases mõistes selle kaudu rahapesu ei tõkestatud, kuna pankadel ei olnud kohustust teavitada tehingutest õiguskaitseorganeid. Lisaks ei käsitletud rahapesu kuriteona ka kriminaalseadustikus.⁵³ Nimetatud meetmeid saab võrreldes tänapäevase arenguga pidada väga algeliseks, mil krediidiasutustele on pandud üha rangemad reeglid rahapesu tõkestamiseks ning samuti sellest teada andmiseks, millest kõrvale hoidudes ähvardavad tõsised tagajärjed.

1. juulil 1999. aastal jõustunud rahapesu tõkestamise seadusega⁵⁴ kehtestati tõhusamaks rahapesu tõkestamiseks teatamiskohustus rahapesukahtlusega tehingute kohta ning sellel eesmärgil loodi RAB.⁵⁵ Lisaks pandi seadusega kohustus isikusamasuse tuvastamise kohta isikutele, kelle tehingu puhul tekib kahtlus, et tehinguks kasutatav vara ei ole omandatud legaalsel teel.⁵⁶ Ka nägi seadus ette isikusamasuse tuvastamise kohustuse, kui tehingus kasutatav summa ületab märgitud piiri.⁵⁷ Seaduse kohaselt nimetatakse, et „*rahapesu on kriminaalkorras karistatava teo otsese tulemusena saadud vara muundamine, üleandmine või varaga õigustoimingute sooritamine, mille eesmärgiks või tagajärjeks on vara tegeliku omaniku ja ebaseadusliku päritolu varjamine.*“⁵⁸ Nimetatud seadus kannab 2004. aasta 1. jaanuarist nime rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS)⁵⁹, millega muudeti ka rahapesu mõistet ning defineeriti, et vara peab olema saadud kuriteo tulemusena või ka selles osalemise eest. Definiitsiooni jäid alles sõnad muundamine ja üleandmine, kuid õigustoimingute sooritamist täpsustati varaga tehingute või toimingute sooritamisenä. Lisaks käsitleti rahapesuna nimetatud vara valdamist ja kasutamist. Rahapesu eesmärk või tagajärg olla selle vara tegeliku omaniku ning ebaseadusliku päritolu varjamine jäi samaks eelmise definiitsiooniga.⁶⁰

Kooskõlastamiseks rahvusvaheliste normidega ja seaduse kaasajastamiseks viidi täielikumad muudatused RahaPTS-i sisse 2008. aastal, kui kehtima hakanud seadus⁶¹ laiendas RAB-i suurtest

⁵¹ *Ibid.*, § 55.

⁵² *Ibid.*, § 56.

⁵³ RAB (2006), *supra nota* 3, lk 5.

⁵⁴ Rahapesu tõkestamise seadus RT I 1998, 110, 1811.

⁵⁵ *Ibid.*, § 15.

⁵⁶ *Ibid.*, § 6, lg 2, p 2.

⁵⁷ *Ibid.*, § 6, lg 1.

⁵⁸ *Ibid.*, § 2.

⁵⁹ RahaPTS RT I 2003, 81, 544.

⁶⁰ *Ibid.*, §2.

⁶¹ RahaPTS RT I 2008, 3, 21.

sularahatehingutest teavitavate kohustatud isikute ringi.⁶² Samuti asendati rahapesu mõistes kuritegu kuritegeliku tegevuse mõistega.⁶³ See näitab seadusandja soovi varjamis- ja moondamistegevusele eelnevat tegevust laiemalt sisustada. Lisaks jäeti rahapesu mõistest välja sõnad „või sellisest tegevusest osavõtmisest“ kuna „kuritegelik tegevus“ oma laia mõiste tõttu hõlmab nii kuritegu kui kuriteost osavõttu. Eelnevalt varasema redaktsiooni sõnastusest mõistetakse kuritegeliku tegevuse all eelkuriteo toimepanemist nii täideviija kui ka osavõtjana ning kuritegeliku tegevuse mõiste jäetakse selgelt avamata. Seadusemuudatusest alates on proovitud leida erinevusi kuriteo ja kuritegeliku tegevuse vahel, eesmärgiga rahapesu seaduslikult kvalifitseerida. Uue redaktsiooniga on tõstatunud küsimused rahapesu eelkuriteo sisustamisest laiemalt või vaid konkreetse kuriteona, millest rahapesu objekt on vahetult saadud. Lisaks milline on igal üksikul juhul eelkuriteo sisustamisel selle tõendamiskoormus.⁶⁴ Kuigi mõistest on välja jäetud sõnad „või sellisest tegevusest osavõtmist“, nimetab kehtiv RahaPTS oma mõistes siiski sõnad „kuritegelikus tegevuses osalenud isik“⁶⁵, mis tekitab autorile küsimuse erinevusest tegevuses osalenud isiku ja teo toimepanija vahel. Seega oleks oluline efektiivse praktika tagamiseks piiritleda täpsemalt millisel viisil kuritegelikus tegevuses osalemine rahapesu alla klassifitseerub.

Riigikohtu 2011. aasta otsuses on kriminaalkolleegium rahapesu mõiste olemust käsitlenud järgmiselt: „Rahapesu kujutab endast varjamis- või moondamistegevust, millega puhastatakse eelkuriteost saadud rahapesu objekt - kriminaaltulu - kuritegelikust taustast ja suunatakse sellisel teel saadud vara legaalsesse käibesse, kasutamaks seda näiliselt seadusliku tulu teenimiseks. Teisisõnu varjatakse kõnealusel viisil rahapesu eelset seost rahapesu objektiks oleva vara ja seda kuritegelikult kontrolliva isiku vahel. Seejuures tuleb silmas pidada, et kehtiva õiguse kohaselt ei ole välistatud isiku samaaegne karistamine nii eelkuriteo kui ka selle kuriteo läbi saadud vara suhtes toime pandud rahapesu eest. Samas on nõutav, et tuvastatud oleks eelkuriteona käsitatav kuriteosündmus.“⁶⁶ Tähesõnad seda, et kui ei ole tuvastatud konkreetsest kuriteosündmusest, millest raha pärines, ei saa juhtumit rahapesuna käsitleda, ega selle alusel isikut süüdi mõista. Ülepiiriliste rahapesujuhtumite korral võib raha pärineda aga erinevatest kuritegelikest allikatest ning praktikas on seetõttu keeruline siduda konkreetses tehingus kasutatavat raha selle algallikaga.

⁶² *Ibid.*, § 3 lg-d 1,2.

⁶³ *Ibid.*, § 4.

⁶⁴ Evestus, *supra nota* 42, lk 360-361.

⁶⁵ RahaPTS RT I, 13.03.2019, 126, § 1, lg 1.

⁶⁶ RKKKo 3-1-1-41-08, p 23.2.

Kohtupraktika nõue tuvastada eelkuriteona käsitatav kuriteosündmus võib seega raskendada rahapesuvastast võitlust.

Vastupidiselt kriminaalkolleegiumile, on halduskolleegium oma otsuses jõudnud seisukohale, et näiline tehing ei ole piisav alus rahapesu põhjendatud kahtlusele. Ning, et RahaPTS § 4 lg 1 kohaselt saab rahapesu seonduda üksnes varaga, mis on saadud kuritegeliku tegevuse tulemusel või selle asemel.⁶⁷ Halduskolleegiumi seisukohalt saab rahapesu esineda, kui vara on kriminaalset päritolu või seda kavatsetakse kuritegelikel eesmärkidel kasutada ning et vara kriminaalne päritolu on lõppastmes tuvastatav kriminaalasja menetluses.⁶⁸ Samas võib näilise tehingu tegemisega panna RahaPTS § 4 alusel toime ka rahapesu. Näiliku tehingu eesmärk on reeglina see, et pooled soovivad kolmandatele isikutele jätta mulje, et tehing on realselt toimunud ja õiguslikud tagajärjed saabunud⁶⁹, seega on näiliku tehingu eesmärk jätta mulje tehingu olemasolust. Kui tõendid tehingu kohta on fabritseeritud võib autori arvates olla see aga piisavalt suureks eelduseks, et eesmärk näilises tehingus seisnes rahapesu toimeviimisele ning raha algallikaks võis olla kriminaalne tulu. Ei saa alati väita, et näilise tehingu käigus varjati seadusevastast tegevust, kuid sellegipoolest tuleks rahapesu varjamistehinguid käsitleda siiski võimaliku alusena rahapesu kahtlusel.

RahaPTS redaktsiooniga, mis jõustus 27. novembril 2017, võeti Eesti õigusesse üle neljas rahapesu tõkestamise direktiiv.⁷⁰ Direktiivi ülevõtmisega kaasajastati seadust, sealhulgas kohustatud subjektide määratlust, riskide hindamist ja protseduurireeglite kehtestamist ning samuti RAB-ile teatamise korda.⁷¹ Seaduse annab rahapesu mõistele veelgi defineerituma lähenemise ning täiendab rahapesu mõistet olulisel määral, sätestades § 4 lõikes 1, et „*rahapesu on kuritegelikust tegevusest saadud vara või selle asemel saadud vara 1) muundamine või üleandmine, kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest, eesmärgiga varjata vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest. 2) omandamine, valdamine või kasutamine, kui selle saamisel on teada, et see on saadud kuritegelikust tegevusest või selles*

⁶⁷ RKKHo 3-3-1-77-13, p 11.

⁶⁸ *Ibid.*, p 10.

⁶⁹ Varul, P. (2011). Tühine tehing. – *Juridica*, Nr 1, lk 42.

⁷⁰ RahaPTS RT I, 17.11.2017, 2.

⁷¹ Villa, M. (2018). *Jõustused muudatused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses*. Vilde raamatupidamisbüroo. Kättesaadav: <https://vildeburoo.ee/joustused-muudatused-rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamise-seaduses/>, 11. november 2018.

osalemisest. 3) tõelise olemuse, päritolu, asukoha, kasutamiseviisi, ümberpaigutamise või omandiõiguse varjamine või varaga seotud muude õiguste varjamine või kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest“.⁷² Rahapesu mõiste omab olulist rolli RahaPTS sisustamisel. Mõistest lähtuvad tegevuse sisustamisel nii kohustatud isikud, järelevalveasutused kui rahvusvahelised koostööpartnerid. Rahapesuks tuleb lugeda ka tegudes osalemist või seotust nendega. Samuti toimepanemise katseid ning nendele mistahes viisil kaasaaitamist. Lisaks katset, kus olukorra tõttu on jäänud rahapesu lõpule viimata ning tuleneb KarSi üldsätetest.⁷³ RahaPTS § 4 kohaselt on üldistatult: „1) rahapesu kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara või selle asemel saadud vara: a) muundamine või üleandmine; b) omandamine, valdamine või kasutamine; c) tõelise olemuse, päritolu, asukoha, kasutamiseviisi, ümberpaigutamise või omandiõiguse varjamine.“⁷⁴ Kuigi Evestus on 2008. aasta seaduse näitel § 4 punktide 1 ja 2 määratlust lugenud vastavalt varjamistegevusteks ja moondamistegevusteks⁷⁵ ning selliselt on neid suure tõenäosusega mõeldud ka RahaPTS tähenduses endas, peab autor efektiivse praktika tagamiseks oluliseks pöörata tähelepanu sellele, et kehtiva seaduse sõnastuse mõistes ei saa punkti 1 liigitada üheks või teiseks, kuna see hõlmab endas nii varjamistegevust kui moondamistegevust. Samas punkt 3 käsitleb vaid varjamistegevust. Samuti saab siinkohal tähelepanu pöörata ka 2008. aasta käsitlusele, kus ka punkt 2 ei käsitle endas ainult mitte moondamistegevust kui ka varjamistegevust ning seega ei eristu punktid üksteisest sisuliselt ning võivad seega olla praktika efektiivseks tagamiseks raskendavad.

Rahapesu on kriminaliseeritud KarS § 394 kohaselt⁷⁶, küll aga ei too tänapäevani KarS välja rahapesu mõistet ning selle sisustamiseks tuginetakse rahapesu ja terrorismi rahastamise seaduses välja toodud definitsioonist.⁷⁷ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse seletuskiri toob välja, et karistusõiguslik rahapesu mõiste ei pruugi sellegipoolest täielikult RahaPTS-s sätestatud rahapesu definitsiooniga kattuda.⁷⁸

⁷² RahaPTS, *supra nota* 70, § 4, lg 1.

⁷³ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. (2017). Lk 28. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seaduse%20eelno%20\(459%20SE%20I\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seaduse%20eelno%20(459%20SE%20I)), 14. jaanuar 2019.

⁷⁴ Finantsinspeksioon. (2019). *Finantsinspeksiooni järelevalvepoliitika rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel*, lk 2/9. Kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-11/Finantsinspeksiooni_poliitikadokument.pdf, 1.mai 2019.

⁷⁵ Evestus, *supra nota* 42, lk 360.

⁷⁶ KarS RT I, 13.03.2019, 77, § 394.

⁷⁷ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde, *supra nota* 73, lk 28.

⁷⁸ *Ibid.*, lk 30.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on kohtuotsusega 3-1-1-68-10 sisustanud rahapesu mõistet lähtuvalt RahaPTS § 4 lg 1 käsitluse⁷⁹ ning nimetanud, et: „*Rahapesu on kahjustusdelikt. Kuritegelikult saadud vara raha- või majanduskäibesse toomisega moonutatakse konkurentsi, soodustatakse varimajandust, suurendatakse kapitali volatiilsust, destabiliseeritakse majandussüsteemi, raskendatakse rahapoliitika kujundamist, kahjustades seeläbi riigi majandus- ja finantssüsteemi usaldusväärust. RpTRTS-i loomisel on rahapesu puhul eeskätt silmas peetud riigi rahandus- ja majandussüsteemi kaitsmist kuritegeliku varaga manipuleerimise eest, mitte igasugust kuritegelikult saadud vara kasutamist, mille käigus jääb varjatuks vara tegelik päritolu*“.⁸⁰ Kuid samas välja toonud löike äärmiselt laia sõnastuse, mis hõlmab kõiki kuritegelikult saadud varade kasutamist ega sea piiranguid eelkuritegudele ega välista rahapesukuriteo toimepanijate ringist eelkuriteo toimepanijat.⁸¹ Kolleegiumi poolt on jõutud järeldusele, et rahapesuna võib KarS § 394 lg 1 tähenduses mõista selliseid RahaPTS § 4 lg 1 nimetatud tegusid, millega suunatakse legaalsesse majandus- või rahakäibesse kuritegelikke vahendeid majanduskäivet kahjustaval viisil.⁸² Seega võib kriminaalkolleegiumi seisukohast välja lugeda, et kui vara kasutamise viis ei kahjusta riigi rahandus- või majandussüsteemi normaalset toimimist, ei ole kriminaalkolleegiumi mõistes tegu rahapesuga. Autori arvates peaks seevastu riigi majandus- ja finantssüsteemi kahjustamine olema üks võimalik, mitte keskne osa, mille toimumine alati esindatud olema peab. Riigi rahandus- ja majandussüsteemi kaitsmine on küll oluline osa, kuid siinkohal ei tohiks see võrduda rahapesu definitsiooniga, mille käsitlusest on kõrvale jäetud vara tegeliku päritolu varjamine. Ka on RahaPTS § 4 lg 1 kohaselt vara ebaseadusliku päritolu varjamine rahapesu eesmärgiks.⁸³ Samuti tuleb § 4 lg 3 kohaselt lugeda rahapesuks ka rahapesu katset, mis seetõttu ei saa veel kaasa tuua majanduskäibe kahju.⁸⁴ Seega ei toeta autor kriminaalkolleegiumi seisukohta rahapesust, et arvesse tuleks võtta vaid tegusid, millega kuritegelikud vahendid legaalsesse majandus- või rahakäibesse majanduskäivet kahjustaval viisil suunatakse.

Nagu märgitud eespool, on rahvusvahelisel rahapesul läbi riigi majanduse halvenemise märkimisväärne negatiivne mõju maailmamajandusele, finantsturgude korrupsiooni, üldise

⁷⁹ RKKKo 3-1-1-68-10, p 11.

⁸⁰ *Ibid.*, p 13-14.

⁸¹ *Ibid.*, p 12.

⁸² *Ibid.*, p 16.

⁸³ RahaPTS, *supra nota* 65, § 4, lg 1, p 1.

⁸⁴ *Ibid.*, § 4, lg 3.

usalduse vähenemise rahvusvahelisse finantsüsteemi ja süsteemi riskide suurendamise, mis kõik toovad kaasa maailmamajanduse kasvumäära vähendamise.⁸⁵ Legaalselt suurte ebaseaduslike tulude kasutamine tugevdab kuritegelikke struktuure ja nende mõju riigistruktuurile, samuti on negatiivseks küljeks varimajanduse ja ebaõiglase konkurenti soodustamine. Rahapesul on finantsturu usaldusväärsele destruktiivne mõju, mis võib viia sinnamaani, et riiklikest institutsioonidest saavad enda tahtmisest olenemata kriminaalsete struktuuride töövahenditeks.⁸⁶

Rahapesu vastast võitlust puudutavate direktiivide kujul on rahapesu vastane võitlus EL-i tasandil alates 1990. aastast läbinud suure arengu ning EL on näinud vaeva tõkestamaks rahapesu toimepanemist.⁸⁷ Probleemiga võitlemine nõuab endast EL tasandil tegelemist oma globaalse natuuri tõttu ning vaid siseriiklikud meetmed ei osutu piisavaks. Arvestades järjest arenevat tehnoloogiat, kurjategijate võimekust ja uusi lahendusi, on kurjategijatest sammu võrra ees olemiseks oluliseks järjest tugevamate meetmete rakendamine ning direktiivide täiustamine. Sellest tulenevalt ajakohastuvad ka EL rahapesuvastased õigusaktid mis seeläbi Eesti seadusesse üle võetakse.

Vaatamata järjest rangematele direktiividele, kerkivad sellegipoolest esile üha uued rahapesuskandaalid, kus Euroopa pankasid kasutatakse kuritegelikul teel saadud tulude pesemiseks, õõnestades seeläbi EL finantsüsteemi terviklikkust ja mainet ning mis tõstatab esile küsimuse, kas nõrkuskohaks on ebapiisavad regulatsioonid, nende ebatõhus praktika või järelevalve. Rahapesuvastaste võitluse osas püüab EL tagada, et liikmesriigid oleksid pidevas vastavuses direktiividega. Küll aga on rahapesuvastases võitluses sama oluliseks osaks järelevalve. On selge, et vajadus parandada koostööd riigiasutuste vahel on vajalik ning infovahetus peaks toimuma kogu järelevalveprotsessi jooksul. Tuginemine vaid riiklikule rahapesu järelevalvele ei ole piisav ning EL-il peaks seega olema rohkem vastutust rahapesuasjades, mis hõlmavad liikmesriikide finantsasutusi. Rahapesu puhul on tegemist tõsise kuriteoga, mis toimub kogu üle maailma ning üks rahapesu mudel võib hõlmata korraga mitmeid riike. Seega on rahapesu tõkestamiseks on vaja piiriülest koostööd ja rahvusvahelist järelevalve võrgustikku ning loomulikult mitte unustamata jätta kontrollisüsteeme ja regulatsioone riiklikel

⁸⁵ Modiga, G. (2008). Judicial Aspects on Money Laundering. – *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 2008, lk 193.

⁸⁶ RAB (2006), *supra nota* 3, lk 5.

⁸⁷ Tibar, *supra nota* 2, lk 575.

tasanditel. Samuti on oluline riikide võimekus osutada vastastikust abi seoses rahapesu juhtumite uurimisega.

Käesolev peatükk on lisaks rahapesu mõiste käsitlemisele analüüsinud kehtivaid õiguslikke olukordi ning nende muudatusi. Olukorras, kus ei ühiskond ega EL, sealhulgas Eestiga, ei ole rahapesust puutumatu, on sellegipoolest ajakohastatud õigusaktide ja vahenditega nimetatud kuriteo vastu võitlemine probleemi ennetamiseks tõhusam. Vaatamata regulatsioonidele, on vajalik rõhutada siiski ka seda, et ilma õigusaktide praktikas kasutamiset ja koostööta, rahapesuvastane võitlus praktikas ei toimi.

1.2. Eelkuriteo mõiste

Rahapesu ise on kuritegu, kuid selleks, et oleks põhjust rahapesu läbi viia, peab nimetatud kuriteole eelnema kuritegelik tegevus, millest saadakse varalist tulu. Nimetatud kuritegusid kutsutakse rahapesu eelkuritegudeks.⁸⁸ Kaudses mõistes tähendab rahapesu seda, et on toimunud eelkuritegu, kus saadud kasum on ümber muudetud juriidilisteks varadeks. Hiljem, kui raha näib olevat seaduslik, on see valmis kasutamiseks ning selle algse kuritegevuse jälitamine on peaaegu võimatu.⁸⁹ Rahapesu puhul on tegemist ebaseadusliku toiminguga ning ainukeseks viisiks teenida kasu ning kasutada ebaseaduslikult saadud tulu majanduses, on vaja läbi viia kaks kuritegu - eelkuritegu ise ning sellele järgnevalt kuritegelike tulude pesemine.⁹⁰ Vajadus varjata vara päritolu saab sisendi märkimisväärsust tuludest, millele eelneb kuritegevus nagu näiteks saab olla inimkaubandus. Ilma eelkuriteota pole põhjust ka rahapesuks, seega annab definitsioon selge kirjelduse miks on rahapesu protsess kurjategijale vajalik.

Seda, kuidas rahapesu seadusandlused määratlevad kindlaks eelkuritegude ulatust, iseloomustavad kaks peamist lähenemisviisi. Üheks on *all-crimes approach*, ehk kõikide kuritegude lähenemisviis ning teiseks *predicate offence*, mis käsitleb vaid raskemaid kuritegusid.⁹¹ Nagu eelmises peatükis

⁸⁸ RAB (2006), *supra nota* 3, lk 6.

⁸⁹ Hampton M., Levi, M. (1999). *Fast spinning into oblivion? Recent developments in money-laundering policies and offshore*. Third World Quarterly, 20:3, lk 645-647.

⁹⁰ Ferwerda, J. (2009). The Economics of Crime and Money Laundering: Does Anti-Money Laundering Policy Reduce Crime. – *Review of Law and Economics*, Vol. 5, No. 2, lk 906.

⁹¹ FATF. (2018b). *FATF President's paper. Anti-money laundering and counter terrorist financing for judges and prosecutors*. Lk 5. Kättesaadav: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/AML-CFT-Judges-Prosecutors.pdf>, 6. märts 2019.

öeldud, käsitletakse Eestis rahapesu eelkuriteona *all-crimes approach* meetodit, mis tähendab, et iga kuritegu saab käsitleda rahapesu eelkuriteona, tähendades, et sinna alla kuulub antud töö kontekstis käsitletav inimkaubanduse kuritegu. Autori hinnangul on rahapesu kuriteo kohaldamine kõikidele kuritegudele hõlmates võimalikult laia eelkuritegude ringi on õigustatud. Rahapesu aluseks saavad seeläbi olla erinevad vara liigid, mis pärinevad otseselt või kaudselt kuritegelikust teost. Kriminaalmenetluse seadustik käsitleb kuritegudena nii inimkaubandust kui rahapesu.⁹²

All-crimes approach lähenemisviisi kohaselt sätestatakse seadusandluses, et mis tahes kuritegevus saab olla aluseks rahapesu nõuete, trahvide ja karistuste kohaldamiseks. Antud juhul on tegu kõige laiaulatuslikuma lähenemisviisiga, mille kohaselt iga kuritegu saab otseselt või kaudselt olla seotud ning saab põhineda rahapesu süüdistustel. Vastupidiselt aga *predicate offence* lähenemisviisi meetodiga piiratakse seadustes selgesõnaliselt nende kuritegude liike.⁹³ Rahapesu kuritegude uurimine ja nende eest vastutusele võtmine kujutab endast selgelt väljakutseid jurisdiktsioonidele. FATF sõnul on siiani tehtud hindamiste üldised tulemused näidanud, et riikidel on raskusi süüdimõistvate kohtuotsuste saamisel. Näiteks on soovitatud laiendada eelkuritegude ulatuse ringi. Kuritegude nõuetekohase kriminaliseerimise korral laiendatakse kuritegude ulatust laiemate rikkumiste nimekirjaga sellel eesmärgil, et võtta vastu *all-crimes approach* lähenemine. Nimetatud lähenemise viis võib anda selguse ja suurema paindlikkuse, eriti juhul, kui see on ühendatud süsteemiga, mis hõlmab ka võimaluse põhimõtet. Kuigi erinevates õigustraditsioonides ja viisil kuidas seadusandlus on eri jurisdiktsioonides sõnastatud on erinevusi, on FATF sõnul tuvastatud mõningaid rahapesu kriminaliseerimisega seotud häid tavasid. Tuleb märkida, et FATF soovitus number kolm nõuab kõikide tõsiste kuritegude hõlmamist süütegude alla, et lisada vähemalt need, mis on loetletud FATFi soovitude all (st kuriteod, mis kuuluvad 21 eri kategooriasse). Samuti on heaks tavaks arendada subjektiivsete teadmiste määratlust, mida tuleb teha läbi rahapesu seadusandluse või kohtupraktika.⁹⁴

Strasbourg'i 1990. aasta konventsioon⁹⁵ täpsustab eelkuritegude ringi märkimisväärselt. Konventsiooni kohaselt on rahapesu kuritegudena määratletud järgmised tahtlikult toimepandud teod: „(a) kriminaaltuluna saadud vara teadlik muundamine või üleandmine, et varjata vara

⁹² KrMS RT I, 13.03.2019, 7. § 489⁶.

⁹³ Wingard, J., Pascual, M. (2019). *Following the money. Wildlife Crimes in Anti-Money Laundering Laws. A review of 110 jurisdictions*. Lk 3. Kättesaadav: https://www.legal-atlas.com/uploads/2/6/8/4/26849604/following_the_money__feb_11_.pdf, 5. märts 2019.

⁹⁴ FATF (2018b), *supra nota* 91, lk 5-25.

⁹⁵ Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon RT II 2000, 7, 41.

*ebaseaduslikku päritolu, ning kaasaaitamine eelkuriteo toimepannud isikule tema tegevuse õiguslike tagajärgede vältimiseks; (b) kriminaaltuluna saadud vara tegeliku laadi, allika, asukoha ja paigutuse ning vara liikumise ning varal olevate õiguste või vara omandi teadlik varjamine või vara muundamine; (c) vara omandamine, valdamine või kasutamine, teades, et vara on saadud kriminaaltuluna; (d) selle artikliga kooskõlas määratletud kuriteo toimepanemises osalemine, kuriteole kaasaaitamine või kuriteo ettevalmistamine, kuriteokatse, kuriteole kihutamine ja kuriteo hõlbustamine ning kurjategija nõustamine.*⁹⁶ Eelkuriteo tuvastamine on rahapesukuriteos süüdimõistmise eelduseks. Küll aga ei ole kuritegeliku tegevuse teel teenitud raha kasutamine alati käsitav rahapesuna. Vastavalt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohale, eeldab isiku süüditunnistamine rahapesus, et kohus tuvastab eelkuriteo ning eelkuritegu kujutab endast rahapesu koosseisulist tunnust ning ilma eelkuriteota ei saa rahapesust KarS § 394 lg 1 mõttes rääkida.⁹⁷ Samuti toob antud lahend välja seisukoha, et rahapesuks ei saa pidada olukorda, kui vara ebaseadusliku päritolu ja tegeliku omaniku varjamine on varaga tehtavates toimingutes üksnes kõrvaleesmärk või -tagajärg ning rahapesuga ei ole tegemist üldjuhul olukorras, kus kuritegelikul teel saadud vara suunatakse lihtsalt otse vahetusse lõpptarbimisse⁹⁸, millest saab välja lugeda, et eelkuriteo käigus teenitud rahade varjamiseks ning sellega tehingute tegemine peab olema tehingutes põhiliseks osaks, et seda saaks nimetada rahapesuks. Tõlgendust kõrvaleesmärgi ja -tagajärje kohta peab autor liiga umbmääraseks, kuna tekib küsimus kust jookseb piir kõrval- ja põhieesmärgi ning kõrval- ja põhitagajärje vahel. Kuna iga kuriteo puhul saab pidada kuritegu ennast põhieesmärgiks ning sellega kaasnevaks teisejärguliseks eesmärgiks rahade legaliseerimist. Kriminaalsel teel saadud tulu on rahapesu toimumise aluseks. Küll aga tuleb märkida, et erinevate eelkuriteoliikide korral – nagu näiteks inimkaubandus – on tegu jätkuvalt laekuvate tuludega. Tegemist ei ole tavapäraselt ühekordse toiminguga ja rahapesu protsess toimub pikemaajaliselt ning kriminaaltulu täielik laekumine ei pruugi rahapesu alustamiseks olla lõpetatud. Märkimisväärseid tulusid võib saada ka ohvrite edasimüümisest teistele inimkaubitsejatele.⁹⁹ Nimetatud näite puhul võib veelgi enam määratlematuks osutada lõpptarbimisse suunamise määratlus ning eelkuriteo kui rahapesu koosseisu määratlus, tähendades seda, et rahapesu ei pruugi olla saanud veel põhieesmärgiks ega keskseks osaks, kuid toimuda eelkuriteo mitme etapilise sooritamise aja jooksul pidevalt.

⁹⁶ *Ibid.*, art 6, p 1.

⁹⁷ RKKKo 3-1-1-94-14, p 170.

⁹⁸ *Ibid.*, p 48

⁹⁹ Dodescu, N.E. (2015). Some causes of Human Trafficking. – *International Conference Education and Creativity for a Knowledge-Based Society*, Vol. 2014, lk 78.

Sama seisukoht nagu eelnimetatud otsuses, tuleb esile ka kriminaalkolleegiumi teises otsuses, kus ringkonnakohus leiab, et kuna süüdistatavad suunasid kuriteo teel saadud vara vahetusse lõpptarbimisse, siis pole nende tegevus ringkonnakohtu otsuse kohaselt käsitletav rahapesuna. Otsuses on maakohus seisukohal, et rahapesuna loetakse juba seda, et kriminaalsel teel teenitud raha on kulutatud olmetehingutele ning on võetud välja sularahas. Kuna raha suunati vahetusse lõpptarbimisse, ei käsitle ringkonnakohus tegevust rahapesuna ning sellekohaselt tuleb isikud KarS § 394 lg 2 p 1 järgi õigeks mõista.¹⁰⁰ Otsuses ei nõustu kriminaalkolleegium ringkonnakohtu seisukohaga, märkides apellatsioonikohtu märkamata jätmist asjaolust, et vastavalt maakohtu poolt tuvastatud asjaoludele varjasid süüdistatavad kuriteo teel saadud tulu päritolu ja seost. Ning kuna tehingust saadud tulu kanti erinevatele pangakontodele, jõudis „puhtaks pestud“ raha ka legaalsesse majanduskäibesse ning sellest tulenevalt ei saa väita, et süüdistatavad suunasid kriminaaltulu vahetusse lõpptarbimisse.¹⁰¹

Kriminaalkolleegiumi otsuse 1-17-5176/37 seisukohalt ei ole kohtupraktikas rahapesu koosseisutunnusena kinnistunud tunnus „eelkuritegu“ käsitletav rahapesu koosseisupärase teona.¹⁰² Eelkuriteo tuvastamine on vajalik rahapesu objekti koosseisupärasuse hindamiseks. Süüdistust rahapesus ei tehta isikule karistusõiguslikku etteheidet eelkuriteo toimepanemises ning kohus ei lahenda rahapesuasja menetluses eelkuriteosündmuse fakti tuvastamisel eelkuriteo toimepanijate süüküsimust.¹⁰³ Kuigi eelkuritegu on rahapesu eelduseks, ei ole eelkuriteo puhul tegemist rahapesu koosseisutunnusega vaid see moodustab rahapesuga süütegude kogumi.¹⁰⁴

Eesti kohtupraktika on pigem kehvasti omaks võtnud 2008. aasta RahaPTS-i sõnastust kuritegeliku tegevuse osas. Kohtupraktikast on eelkõige tulnud ilmsiks kohtunike nägemus, et rahapesus süüdimõistmiseks peaks olema olema ka eelkuriteos süüdimõistev otsus. Kuigi autori arvates saab rahapesu olla kindlasti ka autonoomne, kus on teada, et kuritegelik tegevus on toimunud ning on olemas objektiivsed kindlad andmed kuritegeliku tegevuse kohta, kusjuures ei ole määravaks, et isikud oleks süüdi mõistetud eelkuritegudes. Vajab märkimist, et Eesti kohtupraktikas on esinenud mõlemapoolset praktikat. On praktikat, kus on tegemist olnud autonoomse rahapesuga ning isikut ei ole eelkuriteos süüdi tunnistanud. Kusjuures on tegemist

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-85-11, p 21.

¹⁰¹ *Ibid.*, p 46.

¹⁰² RKKKo, 1-17-5176/37, p 21.

¹⁰³ *Ibid.*, p 21

¹⁰⁴ Sootak, J., Pikamäe, P. (2002). *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura, § 394, komm. 3.

olnud finantssüsteemis liigutatud kahtlaste vahenditega. Teisalt tulevad välja lahendid vähem tõsisematest kuritegudest, kus isik on vahendid pööranud enda kasuks, suunates raha isikliku tarbesse majandust mittekahjustaval viisil.

2. INIMKAUBANDUS

Selleks, et takistada inimkaubandust, on oluline mõista inimkaubanduse olemust. Inimkaubanduse mõistmine on vajalik toomaks välja rahapesu ja inimkaubanduse seose ja selle iseloomutunnused, et seeläbi välja selgitada, kuidas pangad saavad ära tunda inimkaubandusega seotud kahtlast tegevust ehk märgata tehingutes ohutunnuseid. Käesolev peatükk analüüsib inimkaubanduse kui rahapesu eelkuriteo mõistet ning annab ulatusliku arusaama antud kuriteo liigist.

Rahapesul endal ei ole tavaliselt otseseid ohvreid ning seda saab seetõttu pidada ohvriteta kuriteoks¹⁰⁵, kuna rahapesu toimub pigem madalal profiilil ning ilma vägivallata. Seega ei jõua ka rahapesujuhtumid, kui rääkida isikutasandil rahapesujuhtumitest, alati meedia esikaantele, nagu seda näiteks koheselt jõuaks füüsilist vägivalda ja või ohvreid nõudvad kuriteod. Seega võib ka üldiseks arusaamaks kujuneda arusaam rahapesu mitteohtlikkusest. Küll aga tulevad rahapesus otsesed ohvid mängu antud magistritöö kontekstis käsitledes rahapesu eelkuritegusid nagu inimkaubandust.

2.1. Inimkaubanduse mõiste

Inimkaubanduse mõiste on defineeritud mitmete EL direktiivide ja rahvusvaheliste konventsioonide mõistetega. 2011. aastal toimusid Euroopa standardites arengud Inimkaubanduse direktiiviga inimkaubanduse ohvriks langenud isikute kohtlemisest ning ohvrite kaitsmisest. Inimkaubanduse direktiivi põhiline rõhk oli kuritegevuse vastu võitlemisel ja selle ennetamisel, tehes seda läbi määratluse laiendamise ja rangemate karistuste ettepaneku.¹⁰⁶ Inimkaubanduse direktiivi eesmärk oli pakkuda ohvritele täiendavat abi ja kaitset. See oli koostatud tõusvast hirmust, et inimkaubandus kasvab kogu EL-i ulatuses ning et ohvritele avaldunud tagajärjed

¹⁰⁵ Bravo, K. E. (2008). Follow the Money - Does the International Fight against Money Laundering Provide a Model for International Anti-Human Trafficking Efforts. – *University of St. Thomas Law Journal*, Vol. 6, No. 1, lk 148.

¹⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, *supra nota* 44, art 4.

kasvavad ajaga üha vägivaldsemaks ja ohtlikumaks.¹⁰⁷ Inimkaubanduse ajaloolise konteksti põhiselt selgub, kuidas taju ohvri kohta on muutunud ning sellest tulenevalt on muutunud ka nende abistamise meetmed.

Palermo protokollis eesmärk on ennetada, summutada ning karistada inimkaubandust, eelkõige ulatusliku määratlusega naiste ja laste osas.¹⁰⁸ Protokollis on defineeritud inimkaubandust kui „*isiku ekspluateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku haavatava seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Ekspluateerimisena käsitletakse vähemalt teise isiku prostitutsiooni ärakasutamist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist.*“¹⁰⁹

Kuna dokument avas esmakordselt niivõrd laialdaselt inimkaubanduse mõiste, on Palermo protokollil rahvusvahelisel tasandil suur mõju. Palermo protokollis eesmärk oli kaitsta inimkaubanduse ohvrite õigusi ning kohelda neid samal viisil nagu kodanikke riigis kuhu nad kaubitseti.¹¹⁰ Dokumenti saab veel oluliseks pidada, kuna esmakordselt ei kriminaliseeritud mitte juba toime pandud inimkaubandust, vaid ka selle katset ning kaastäideviimist.¹¹¹ Samuti on oluline välja tuua nimetatud protokollis suur jõud rahvusvahelisel tasandil, millest tulenevalt selle ratifitseerinud riigid peavad tegema kostööd inimkaubandusega võitlemiseks.¹¹² Kuna inimkaubanduse puhul on tihti tegemist piire ületava kuriteoga, ei aita koostöö puudumine probleemi vastu võitlemisel mingil viisil kaasa. Samas võib protokollis kitsaskohaks pidada seda, et peale inimkaubanduse kriminaliseerimise, ei keskendu protokoll edasisele ohvrite kaitsele. Efektive edasise kaitse loomiseks on vajalik protokollis sidumine teiste aktidega, mis keskenduvad ka ohvri edasisele kaitsele. Riigid ja organisatsioonid on pidanud leidma võimalusi

¹⁰⁷ *Ibid.*, preambuli p 7, 11.

¹⁰⁸ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. 15. november 2000. – RT II 2004, 7, 23.

¹⁰⁹ *Ibid.*, art 3.

¹¹⁰ Nelken, D. (2010). Human Trafficking and Legal Culture. – *Israel Law Review*, Vol. 43, No. 3, lk 480-481.

¹¹¹ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll, *supra nota* 110, art 5, p 2.

¹¹² *Ibid.*, art 2, c).

inimkaubanduse vastu võitlemiseks ning see nõuab koostööd nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil piiramaks üha suureneva probleemi ulatust.

Direktiivis 2011/36/EL¹¹³ ei ole inimkaubanduse mõiste sisustamisel lähtunud Palermo protokollis sätestatule, vaid võetakse kasutusele uued inimkaubanduse eri vormide käsitlused. Palermo protokolliga võrreldes esitab direktiiv inimkaubanduse vormidena ka kerjamise ning ärakasutamise kuritegeliku tegevuse eesmärgina. Inimkaubandus peab olema toimunud eksploateerimise eesmärgil, mis on määratletud kui prostitutsioon või muu seksuaalne ärakasutamine. Lisaks sunniviisiline töö, sealhulgas kerjamine, orjapidamine, elundite eemaldamine või kuritegeliku tegevuse kasutamine.¹¹⁴ Kusjuures iga inimkaubanduse vormi jaoks on seotud eraldi eesmärgid selle tõkestamiseks kõige tõhusamate meetmete abil. On väidetud, et inimkaubanduse vastu võitlemiseks peaks seadus vastu võtma rohkem ohvrikeskse mudeli, mis käsitleks ja kaitseks inimkaubanduse ohvriks langenud inimesi.¹¹⁵ Kindlasti on oluline ka kurjategija keskne lähenemine, kuid kuna selle käigus võib ohvrite käsitlemine jääda varju, nõustub ka autor lähenemise laienemise osas ohvrite näol.

Inimkaubandust saab võrrelda tänapäeva orjusega¹¹⁶, mille ulatus on viimastel aastatel kasvanud eksponentsiaalselt selliste probleemide tõttu nagu globaliseerumine, vaesus, organiseeritud kuritegevus, valitsuste korrupsioon ja ülemaailmse kaubandusliku seksitööstuse kasv.¹¹⁷ Inimkaubanduse all on mõistetud mitmesuguseid kuritegusid ja kuritarvitamisi, mis on seotud inimeste värbamise, liikumise ja müügiga mitmesugusteks eksploateerivateks tingimusteks üle kogu maailma.¹¹⁸ Modernne orjuse probleem on levinud ning rahvusvaheliste institutsioonide poolt halvasti käsitletud.¹¹⁹ Olenemata sellest, et inimeste orjuse mõiste ei ole uus, ei teadustata tihti fakti selle ulatusest ja mõjust tänapäeva maailmas ning seda, et inimkaubandus saab hõlmata

¹¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, *supra nota* 44.

¹¹⁴ Peers, S. (2016). *EU Justice and Home Affairs Law: Volume I: EU Immigration and Asylum Law*. 4th ed. New York: Oxford University Press, lk 479.

¹¹⁵ Chacón, J. (2006). Misery and Myopia: Understanding the Failures of U.S. Efforts To Stop Human Trafficking. – *Fordham Law Review*, Vol. 74, No. 6, lk 2977-3040.

¹¹⁶ Atak, I., Simeon, J. C. (2014). Human Trafficking. – *Journal of International Criminal Justice*, Vol.12, No. 5, lk 1020.

¹¹⁷ Cullen-DuPont, K. (2009). *Human Trafficking*. New York: Infobase Publishing, lk 3-9.

¹¹⁸ Aronowitz, A. (2009). *Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human Beings*. Westport: Praeger, lk 1-3.

¹¹⁹ Hathaway, J. C. (2008). The Human Rights Quagmire of Human Trafficking. – *Virginia Journal of International Law*, Vol. 49, No. 1, lk 15.

territoriaalselt lisaks välismaale ka kodukanti. FATF annab ajakohastatud ja täpsema arusaam inimkaubandusega seotud rahavoogudest ja inimkaubanduse erinevatest komponentidest 2018. aastal väljaantud raportis.¹²⁰ FATF soovitusel peaksid jurisdiktsioonid töötama selle nimel, et paremini mõista väljakutseid efektiivse inimkaubanduse tulude rahapesu avastamisel, uurimisel ja süüdi mõistmisel ning rakendama tavaid nende probleemide lahendamiseks.¹²¹

Eestis lähtuti kuni 2012. aastani inimkaubanduse juhtumite määratlemisel ÜRO Palermo protokollidefinitsioonist ning see ei olnud siseriikliku õiguse kohaselt kriminaliseeritud. Oluline muudatus sai teoks 2012. aastal, kui KarS-i lisandusid uued kuriteod, milleks olid inimkaubandus, inimkaubanduse toetamine, inimkaubandus alaealise kasutamise eesmärgil. Lisaks sellele muudeti ka prostitutsiooni vahendamise ja doonorlusele sundimise süütegude koosseise.¹²² KarS käsitleb § 133 lg-s 1 inimkaubandusena „inimese asetamist olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmist, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalla, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega“.¹²³ Inimkaubandust alaealise ärakasutamise eesmärgil sätestab KarS §175 lg 1, defineerides inimkaubandust alaealise ärakasutamise eesmärgil kui „noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamise eest, et ta alustaks või jätkaks kuriteo toimepanemist, kerjamist, prostitutsiooniga tegelemist või tavapäratutel tingimustel töötamist või abielluks tahte vastaselt või astuks modelli või näitlejana üles pornograafilises või erootilises etteastes või teoses, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 133 sätestatud süüteokoosseis, samuti noorema kui kaheksateistaastase isiku käesolevas paragrahvis nimetatud tegevusele muul viisil kaasaitamise ees“.¹²⁴ KarS § 133 ning § 175 kohta võtab Riigikohtu kriminaalkolleegium seisukoha, nimetades, et § 133 lg 1 sisaldab põhjalikku nimekirja koosseisutegudest. Ning märgib, et § 133 lg 1 koosseis on täidetud, kui koosseisuteoga asetatakse või hoitakse inimest olukorras, kus tal tuleb täita selles karistusnormis avatud loeteluna sätestatud

¹²⁰ FATF. (2018c). *Financial Flows from Human Trafficking*, lk 5. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/Human-Trafficking-2018.pdf>, 02. jaanuar 2019.

¹²¹ *Ibid.*, lk 47.

¹²² Leps, A. (2015). *Ülevaade inimkaubanduse olukorrast Eestis*. Kriminaalpoliitika analüüs nr 4/2015. Justiitsministeerium. Lk 5. Kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/4-2015_luhiulevaade_inimkaubanduse_olukorrast_eeesti.pdf, 30. detsember 2018.

¹²³ KarS, *supra nota* 42, § 133 lg 1.

¹²⁴ KarS §175 lg 1.

vastumeelset kohustust, milleks võib olla näiteks prostitutsiooniga tegelemine. Vaatlusaluse koosseisu realiseerimiseks piisab kaudsest tahtlusest KarS § 16 lg 4 mõttes.¹²⁵ Samuti toob kriminaalkolleegium välja, et KarS § 175 lg 1 sõnastuse kohaselt on koosseisupäraseks teoks alaealise mõjutamine alustama või jätkama tegevusega, mille loetelu näeb see säte ette ammendavana. Nii KarS § 133 lg 1 kui KarS § 175 lg 1 puhul piisab subjektiivse külje täitmiseks kaudsest tahtlusest. KarS § 175 lg 1 puhul ei ole ärakasutamise eesmärki nimetatud koosseisukirjelduses ning see ei ole vaatluse all oleva koosseisu täitmiseks oluline.¹²⁶ Seega mõistetakse inimkaubandust KarS §-des 133 ja 175 erinevalt. Iga KarS §133 lg-s 1 loetletud teoalternatiiv hõlmab kannatanu suhtes sunni kasutamist, et ta täidaks talle vastumeelset kohustust. Alaealise kannatanu puhul tuleb see kvalifitseerida KarS § 133 lg 2 p 2 järgi inimkaubandusena noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes. Lisaks pööratakse tähelepanu, et KarS § 133 märgib endas tagajärjedelikti, mis on lõpule viidud üksnes siis, kui kannatanul tuleb täita vastumeelset kohustust või teda sellises olukorras hoitakse. KarS § 175 on selle-eest koosseisutüübilt teodelikt, sest alaealise mõjutamine või tema tegevusele muul viisil kaasaitamine on ise karistatav. Seega, et lugeda koosseisu täidetuks, ei sõltu kas kannatanu ka alustas või jätkas tegevust, mille jaoks teda tahetakse ära kasutada.¹²⁷

Inimkaubanduses ärakasutamise korral kasutatakse inimest teo toimepanija või kellegi kolmanda kasuks. KarS §-de 133 ja 175 kohaldamisel osutub määravaks asjaoluks see, kas kannatanu ärakasutamisega kaasneb saadav kasu, milleks võib olla raha või muu hüve. Sellest tulenevalt tuleb KarS §des 133 ja 175 loetletud tegevuste all mõista tegevusi, millel on teatud majanduslik iseloom. Selleks võib pidada kannatanu sundimist või meelitamist töötama, mille eest saadav tulu läheb täielikult või osaliselt teo toimepanijale või kolmandale isikule. Majanduslik iseloom peab olema ka pealesunnitud teenuse osutamise korral, nagu näiteks prostitutsioon. Kuriteo toimepanemisele sundimist või kallutamist saab samuti mõista inimkaubandusega seotud teona KarS § 133 või § 175 mõttes kuid seda vaid juhul, kui see kätkeb endas teo toimepanija või kellegi kolmanda majanduslikku huvi.¹²⁸

¹²⁵RKKKo 1-17-689/29, p 4.

¹²⁶*Ibid.*, p 5.

¹²⁷*Ibid.*, p 6.

¹²⁸*Ibid.*, p 2

2.2. Inimkaubanduse olemus ja sisu

Kuigi inimkaubandust iseloomustatakse enamasti kui rahvusvahelist kuritegu, võib see sellegipoolest aset leida ka üheainsa riigi piirides,¹²⁹ inimkaubandus on nii globaalne kui ka siseriiklik probleem.¹³⁰ Lääneriigid ning rahvusvahelised organisatsioonid on väljendanud muret, et seksuaalkaubandusega seotud riikidevaheline organiseeritud kuritegevus on kasvanud nii kiires tempos, et see on saanud narkootikumide ja relvade salakaubaveo järel kolmandaks suurimaks organiseeritud kuritegevuse liikiks. Erinevus liikide vahel seisneb selles, et inimkaubandus muutub üha populaarsemaks, kuna nii-öelda inimkaupa on lihtne transportida ja edasi müüa ühe korra asemel mitmeid kordi, samas kui narkootikume ja relvi saab müüa vaid üks kord.¹³¹ Tähendades seda, et rahavood, mis inimkaubanduse tulemusena liiguvad, ei ole ühekordsed tehingud ning inimkaubanduse tuvastamiseks saab kasutada mitmete tehingute omavahelist seost.

Järgnevates osades on autor pidanud oluliseks käsitleda inimkaubanduse tausta, protsessi ning ulatust, eesmärgiga anda ülevaade valdkonna tagamaade laialdasemaks mõistmiseks ning probleemi tähtsustamiseks. Kasu inimkaubanduse tuvastamisel tuleb igakülgse arusaamise arendamisest inimkaubanduse marsruutide, saadava tulu liikumise ja ohu kohta.

Inimkaubanduse ja ebaseaduslikku tulu toovate kuritegelike tegude mitmekesisuse tõttu on inimkaubandusest saadud ebaseadusliku tulu täpset kogusummat raske kindlaks määrata. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) on hinnanud, et sunniviisilise töö kasutamisest saadud ebaseaduslikud laekumised, mis hõlmavad ka seksuaalset ärakasutamist, olid 150.2 miljardit dollarit aastas. Numbrite avaldamisel tugineti 2012. aasta sunniviisilise töö hinnangule.¹³²

Inimkaubanduse ulatust hinnata on samuti keeruline. Seda peamiselt teatud inimkaubanduse kuritegevuse tüüpide tõttu ja raskuse läbi ohvreid tuvastada. Sellegipoolest on olemas ülemaailmsed hinnangud inimkaubanduse rahvusvaheliselt tunnustatud määratluste erinevate

¹²⁹ UNODC. (2012). *Global Report on trafficking in persons 2012*. Vienna: UN Office on Drugs and Crime, lk 40. Kättesaadav: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf, 24. oktoober 2018.

¹³⁰ Loring, J. et al. (2007). Globalization and Human Trafficking. – *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. 34, No. 2, lk 108-109.

¹³¹ Farr, K. (2005). *Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children*. New York: Worth Publishers, lk 20-21.

¹³² FATF (2018c), *supra nota* 120, lk 13.

kasutamiseviiside kohta. 2017. aasta septembris avaldasid ILO ja Vabalt Liikumise Sihtasutus koostöös Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooniga kaasaegse orjuse üldise hinnangu aruande, kust ilmneb, et 2016. aastal oli hinnanguliselt 24.9 miljonit inimest sunniviisiliselt tööle suunatud või seksuaalselt ära kasutatud.¹³³ Usaldusväärseid numbreid ohvrite kohta on raske hankida nähtuse salajase olemuse tõttu. Vaid väike osa juhtumitest on teada ning vähesed ohvrid saavad abi. Olenemata aga limiteeritud informatsioonist on selge, et inimkaubanduse ohvriks langenute arv on tõusuteel¹³⁴, mille ohvriks langevad hinnanguliselt 40 miljonit inimest aastas¹³⁵ ning selle läbi teenitav kasum jääb aastas 150 miljardi dollari ulatusse.¹³⁶ Vahetult pärast narko- ja relvakaubandust on inimkaubandus kolmandaks kõige tõsisemaks probleemiks kogu maailmas.¹³⁷ Küll aga on erinevate autorite andmete põhjal välja toodud erinevaid numbreid nii ohvrite kui teenitavate summade osas, mis peegeldab probleemi inimkaubanduskuritegevuse mõõtmise ja ulatuse määratlemisel.

2.3. Inimkaubandus rahapesu eelkuriteona

Nii inimeste smuugeldamises kui inimkaubanduses on mitmeid identifitseerivaid etappe, mille käigus võivad inimkaubitsejad finantssüsteemi kasutada.¹³⁸ Musta rahaga kaasneb oht, et seda kasutatakse algse kuriteo tõendina.¹³⁹ Ka inimkaubandustulude puhul on eesmärk muuta raha legaalseks ning kasutatavaks – selleks vahendiks on rahapesu. Seetõttu on võimalus, et rahapesu meetodite kasutamine saab lõpuks viia ka eelkuriteo ära tundmiseni, mille aluseks on inimkaubandus. Inimkaubanduse vastu võitlemise strateegia peab sisaldama tugevaid konfiskeerimisrežiime, mis sätestavad ebaseaduslikult omandatud vahendite ja vara identifitseerimist, külmutamist, arestimist ja konfiskeerimist. Organiseeritud kuritegelikud

¹³³ *Ibid.*, lk 9.

¹³⁴ Saar, J. *et al.* (2005). *Trafficking in human beings for sexual exploitation: An analysis of the situation in Estonia*. – Helsinki: International Organization for Migration Regional Office for the Nordic and Baltic States, lk 7.

¹³⁵ The Global Slavery Index. (2017). Kättesaadav: <http://www.globalslaveryindex.org/findings/>, 8. november 2018.

¹³⁶ ILO. (2014). *ILO says forced labour generates annual profits of US\$ 150 billion*. Kättesaadav: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_243201/lang--en/index.htm, 8. november 2018.

¹³⁷ Dolezal, D. (2007) Prevention of Human Trafficking. – *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveucilista u Rijeci*, Vol. 28, No. 2, lk 1419.

¹³⁸ FinCen. (2014). *Advisory Guidance on Recognizing Activity that May be Associated with Human Smuggling and Human Trafficking – Financial Red Flags*, lk 2. Kättesaadav: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FIN-2014-A008.pdf>, 16. aprill 2019.

¹³⁹ Alldrige, P. (2001). The Moral Limits of the Crime of Money Laundering. – *Buffalo Criminal Law Review*, Vol. 5, No. 1, lk 280.

rühmitused, sealhulgas inimkaubandusega tegelevad rühmitused, võivad püüda vältida nende ebaseaduslikult saadud vara konfiskeerimist, varjates nende varade kuritegelikku päritolu. Kriminaliseerida inimkaubandusega seotud kuritegudest saadud tulu kasutamine rahapesus on inimkaubanduse vastu võitlemise tervikliku strateegia oluliseks osaks.¹⁴⁰ Sellised nõuded võivad aidata muuta kuritegu riskiga võrreldes vähem kasulikuks ning seeläbi vähendada atraktiivsust inimkaubanduse ja inimkaubanduse teel saadud tulu pesemist.

Inimkaubandus on sageli seotud teiste kuritegudega, nagu näiteks rahapesu. Eesmärgiga varjata oma tegevust kasutatakse sageli selliseid strateegiaid nagu seda on rahapesu, et tagada tegevuse jätkusuutlikkus ja avastamatus. Kuigi on teada, et inimkaubitsejad kasutavad sularaha, et vältida nende tulude kontrolli alla sattumist, on tehnoloogiline areng ja elektroonilise panganduse võimalused suurenenud hõlbustamaks hoida ära ebaseaduslike vahendite sisenemist ametlikku pangasüsteemi. Rahalised vahendid jagatakse laiali väiksemateks väärtusteks, et vältida nende avastamist kui raha saadetakse läbi elektrooniliste pangateenuste.¹⁴¹ Märgitud artiklis on nimetatud 10 000 dollari piiri vältimaks pankade küsimusi, mis põhineb USA aruandlusnõuetel, seda summat saab vastavalt kohandada asjakohases riigis kehtivate aruandlusnõuete summadega. Eestis kehtib RAB-le teatamise kohustus alates 32 000 eurost või võrdväärset summast muus valuutas ületavast sularahatehingust. Kuid tuleb märkida, et antud kohustusest on välistatud krediidasutused. Krediidasutusele kehtib kohustus 32 000 euro piirist teavitada vaid valuutavahetuse korral.¹⁴²

Ülal väljatoodud suurte tulude tõttu on inimkaubandus sageli allikaks rahapesu eelkuriteole. Inimkaubandus on nagu iga teine kuritegu – selle tulemusena teenitud kasum peab saama „pestud puhtaks“. Sellisest kuritegevusest tulenevad rahavood võivad liigist olenedes märkimisväärselt erineda esitades õiguskaitsele märkimisväärsed väljakutseid. Kui käsitleda rahavooge, liiguvad need läbi finantsasutuste ja pankade kus lasub suur vastutus tuvastamiseks nimetatud tegevust.

¹⁴⁰ UNODC. (2008). *Criminalizing the laundering of proceeds of trafficking in persons*, lk 110. Kättesaadav: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_3-5.pdf, 1. märts 2019.

¹⁴¹ Asiamah, E., Kouloganes, A. (2017). *Sex trafficking and Money laundering: The dual dilemma facing both law enforcement and the financial sector*, lk 5. Kättesaadav: https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/expert-talks/sex-trafficking-money-laundering-dilemma.pdf, 17. märts 2019.

¹⁴² RahaPTS, *supra nota* 65, § 49 lg 3.

Näiteks saaksid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed olla üheks selle kuriteo tuvastamise ning ärahoidmise viisiks.

Kuriteo mõiste tuleneb Eesti õigussüsteemis KarS-ist ning on süütegu karistatav tegu.¹⁴³ KarS märgib kuriteona sätestatud süüte, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine.¹⁴⁴ Nagu nimetatud, saab Eestis kehtiva *all-crimes approach* kohaselt, saab iga nimetatud tegu võtta ka rahapesu eelkuriteona. Rahapesule eelnevat kuritegelikku tegevust võib tähendada iga KarS eriosas sätestatud kuritegu. Lisaks tuleb välja Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendist, et eelkuritegude ring ei ole piiratud.¹⁴⁵ Arvestades asjaolu, et inimkaubanduse omapära tõttu, on tihti tegemist piiri ületava kuriteoliigiga, ei pruugi eelkuritegu toimuda Eestis. Küll aga võidakse Eesti finantssüsteemi kasutada ära rahade „puhtaks pesemise“ protsessis. Siinkohal on oluline märkida RahaPTS § 4 lõiget 2, mis käsitleb rahapesuna ka juhtumeid, kus rahapesule eelnev kuritegelik tegevus on toime pandud välisriigi territooriumil.¹⁴⁶ Vastavalt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohale lahendites 3-1-1-97-10 ei eelda isiku süüditunnistamine rahapesus alati varasemalt jõustunud süüdi tunnistavat otsust. Eesti kohtupraktikas ei ole eelkuriteos süüdimõistmine rahapesukuriteos süüdimõistmise vajaminevaks eelduseks. Eelkuriteo kindlaksmääramine ei nõua endast alati tuginemist süüdimõistvale kohtuotsusele, eelkuriteo fakti võib tuvastada rahapesukaasust menetlev kohus. Siinkohal tuleb aga mängu õiguslikult komplitseeritud juhud, kus samal ajal kui Eesti kohtus toimub rahapesukuriteo menetlemine, kuid seda sisustava eelkuriteo kohta puudub välisriigis veel lõplik vastuvõetud seisukoht. See võib tekitada olukorra, kus välisriik ei tuvasta kuriteo toimepanemise fakti, kuid isikud on saanud süüdistuse või süüdi mõistva otsuse sellisest kuritegelikust tegevusest saadud varaga tehtud tegevuste eest. Kuritegude liigiliste erinevuse tõttu on nende toimepanemise faktid erinevad, seega saab oluliseks hinnata kohtueelses menetluses välisriigis tuvastatud eelkuriteo fakti. Olukordades, kus välisriigis eelkuriteo toimepanemise tuvastamine sõltub käesoleva riigi erinevatele seadustele hinnangu andmisest või õiguslikust keerukusest, on mõistlik oodata ära välisriigis vastu võetav lõplik kohtuotsus ning tulenevalt sellest teha otsus rahapesukuriteos. Küll aga arvestades menetlusele

¹⁴³ KarS, *supra nota* 42, § 3 lg 1.

¹⁴⁴ Ibid., § 3 lg 3.

¹⁴⁵ RKKKo 3-1-1-34-05, p 21.

¹⁴⁶ RahaPTS, *supra nota* 65, § 4 lg 2.

kuluvat aega, tõuseb küsimus rahapesukuriteo menetlemise kohta mõistliku menetlusaja jooksul ning nimetatud menetlus võib lõppeda edutult. Eesti seaduse kohaselt ei tähenda eelkuriteo aegumise fakt rahapesukuriteo edasiseks menetlemiseks seadusliku aluse puudumist.¹⁴⁷ Küll aga saab inimkaubanduse puhul määravaks kriitiline aeg, seda nii selle tõttu, et rahade liigutamine toimub tänapäeval kiiresti ning selletõttu, et iga mööduv ajahetk võib ohvrile saada saatuslikuks. Kui käsitleda teemana inimkaubanduse tõkestamist läbi AML/CFT meetmete, ei pruugi ootamise tulemusel saada tõkestada enam inimkaubandust ennast vaid süüdi mõistmine saab toimuda vaid rahapesus kui rahapesukuriteos.

2.4. Inimkaubanduse liigid ja etapid

Inimkaubandus esineb mitmel kujul. See võib olla sunniviisiline töö, seksuaalsel eesmärgil kaubitsemine, võõrtöötajate vangistus ning laste sunniviisiline töö. Sunniviisilist töötajate tundakse ka orjatööna.¹⁴⁸ Inimkaubandus sunnib inimesi ka tänaval kerjama, kodutöödele, sunnitud abielule või lapsendamisele, relvastatud jõududeks või lapssõduriteks ning paljudeks muudeks eksploatatavate töö- või teenistusvormidele.¹⁴⁹ Sellisel kujul muutuvad töötajad hoolimatute tööandjate ärakasutamise objektiks kõrge tööpuuduse, vaesuse, kuritegevuse, diskrimineerimise, korrupsiooni või poliitiliste konfliktide tõttu.¹⁵⁰ Seksuaalsel eesmärgil inimkaubandus esineb siis, kui ohvrit sunnitakse või petetakse kaubitseja poolt prostitutsiooniärisse. Antud alal tegelevad kaubitsejad kasutavad vägivalda, ähvardusi, valesid, võlgnevussidemeid ning muid sunniviise, et sundida ohvreid vastu oma taht tegelema ärilise seksuaaltegevusega. Kaubitsejad võivad meelitada oma ohvreid valelubadustega kõrgehinnalise tasu osas. Teised aga lubavad romantilist suhet, kus nad kõigepealt loovad kuvandi petlikust armastusest ja loovad teeseldud kiindumuse.¹⁵¹ Küll aga aetakse inimkaubandust tihti segamini smuugeldamise ehk inimeste salakaubaveoga või illegaalse immigratsiooniga, mille puhul ei ole tegemist sünonüümidega, kuid võivad hõlmata mõlemat. Smuugeldamist võib määratleda kui isiku transportimist, transpordi üritamist,

¹⁴⁷ Evestus, *supra nota* 42, lk 362-363.

¹⁴⁸ Aronowitz (2009), *supra nota* 118, lk 96.

¹⁴⁹ Loring et al., *supra nota* 130, lk 108.

¹⁵⁰ Aronowitz (2009), *supra nota* 118, lk 96.

¹⁵¹ Polaris. Sex Trafficking in the U.S. Kättesaadav: <http://www.polarisproject.org/human-trafficking/sex-trafficking-in-the-us>, 18. märts 2019.

ebaseaduslikku sisenemist või üleviimise hõlbustamist üle rahvusvahelise piiri.¹⁵² Kuigi on tehtud palju jõupingutusi ühtse inimkaubanduse termini kasutamise nimel, mis määratleks inimkaubanduse igas riigis, on täna olemas formulatsioonid, mis selgitavad inimkaubandust kui inimeste ostmist ja müümist või püüavad selgitada nähtust salakaubaveona, mis on seotud piiriületamisega.¹⁵³ Põhiline detail, mis eristab smuugeldamist inimkaubandusest, on see, et smuugeldamise korral otsib migreeruja tavaliselt ise kontakti ning sihtriiki saabudes ei hoita tema üle enam kontrolli. Vastupidiselt inimkaubanduse korral, kontroll inimese üle ei lõppe. Seega erinevus seisneb enda üle kontrolli omamises sihtpaika jõudes. Kui smuugeldamine kaasab alati riigipiiride ületust, siis inimkaubandus võib toimuda ka piirisiseselt.¹⁵⁴ Küll aga võib smuugeldamine muutuda inimkaubanduseks, kui inimesed maksavad enda smuugeldamise eest teise riiki, kuid kohale jõudes leiavad ennast kaubitsejate ees suurtest võlgadest ning neil ei lubata enam lahkuda.¹⁵⁵

Nii inimkaubanduse kui smuugeldamise kohta kehtivad iseloomustavad etapid, mida saab arvesse võtta nimetatud tegevustega seotud tehingute tuvastamisel. Inimkaubanduse etapid hõlmavad tavaliselt värbamise või röövimise etappi, transpordi etappi ning ärakasutamise etappi.¹⁵⁶ Värbamise või röövimise etapis saavad kurjategijad endale ohvri pettuse või jõu läbi. Näiteks võivad inimkaubitsejad värvata ohvreid inimröövide, valeabielude või lubaduste kaudu (näiteks lubadused töö ja õppimise kohta välismaal). Nende taktikate suhtes on eriliselt haavatavad isikud, kes on pärit piirkondadest, mida on mõjutanud majanduslikud raskused, relvakonfliktid või loodusõnnetused.¹⁵⁷ 35% ametisse "värvatutest" on ohvrid, kes on selleks valmis olnud, 35% on valinud valeabielu, 25% on petetud töölubaduste läbi ning 5% on otseselt müüdnud või röövitud. 71% värbajatest omab ohvritega sama kodakondsust.¹⁵⁸ Pärast ohvrite kogumist, toimub transpordifaas, mille käigus ohvrid transporditakse kohtadesse, kus neid kasutatakse või müüakse

¹⁵² United States Department of Justice. (2006). *Report on activities to combat human trafficking: Fiscal years 2001-2005*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, lk 9-10. Kättesaadav: <https://lincolngoldfinch.com/wp-content/uploads/2015/06/DOJ-Report-on-Activities-to-Combat-Human-Trafficking.pdf>, 22. aprill 2019.

¹⁵³ Stanojoska, A., *et al.* (2016). In the Labyrinth of Pain There Is No Such Thing as Selected Victims: The Evolution of Trafficking in Human Beings' Definition. – *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2016, No 2, lk 32.

¹⁵⁴ Saar *et al.*, *supra nota* 134, lk 23-24.

¹⁵⁵ Loring *et al.*, *supra nota* 130, lk 110.

¹⁵⁶ FinCen, *supra nota* 138, lk 4.

¹⁵⁷ *Ibid.*, lk 3

¹⁵⁸ Dammer, H.R. (2010). The Crime of Human Trafficking. – *DAJV Newsletter*, Vol. 35, No. 1, lk 30.

teistele inimkaubitsejatele. Transport võib toimuda nii õhu, mere kui maismaa kaudu, nii riigisiselt kui ülepiirilisel.¹⁵⁹ Peaaegu kõik ohvrid (98%) viiakse üle piiri ilma õigusliku dokumentatsioonita ning paljud saavad läbi kolmanda transiidiriigi.¹⁶⁰ Viimaseks etapiks on ohvrite kasutamise faas. Selles etapis saavad inimkaubitsejad kasu ohvrite ärakasutamisest sunniviisilise töö, seksuaalse ärakasutamise, kuritegevuses ärakasutamise või muu tegevuse kaudu.¹⁶¹ Harva leiavad ohvrid ennast algsete kokkulepete olukorrast. Kaks kolmandikku ohvritest satuvad kuritarvitamise ohvriks ning enam kui kaks kolmandikku prostitutsiooniohvritest ei leia end esialgu lubatud tingimustest.¹⁶² Sealjuures tuleb märkida, et just viimase faasi korral võib toimuda jätkuvaid kuritegelikke tehinguid.¹⁶³ Sarnaselt inimkaubandusele, kehtivad kolm etappi smuugeldamise puhul, milleks on nõustamine, transpordi ning maksetapp. Esimese etapi puhul võib võimalik sisserändaja otsida kohaliku vahendaja või salakaubavedaja teenuseid. Kohalikud vahendajad või salakaubavedajad on sageli osa suuremast salakaubaveo võrgustikust, mille eesmärk on tuua sisserändajad üle riigi piiri. Transpordi etapi puhul on sarnaselt inimkaubanduse transpordi etapile kasutatud mitmesuguseid marsruute ja transpordiliike. Kolmandaks etapiks on maksetapp, mida võib läbi viia kolmel viisil. Eesimeseks viisiks on ettemaks, ehk sisserändaja või sisserändaja sugulased maksavad enne reisimist smuugeldajale täieliku tasu. Sellist etappi kasutatakse sageli saatjata alaealiste sugulaste rände eest maksmiseks. Teiseks viisiks on osaline makse, kus osa tasust makstakse enne lahkumist, ülejäänud summa tuleb tasuda saabumisel, kus lõppmakseid teevad tavaliselt sisserändaja sugulased. Kolmandaks viisiks on tasumine pärast saabumist. Pärast smuugeldatava edukat vedu, maksavad rändajate sugulased sugulase eest täieliku tasu. Ka seda viisi kasutatakse pigem saatjata alaealiste sugulaste rände eest maksmisel.¹⁶⁴

Kuna inimkaubandust esineb mitmes liigis ning faasid liikide toimimiseks on üleval märgitu kohaselt erinevad, pidi autor neid oluliseks rõhutada, sest tundes erinevaid liike ning nende toimimisprotsesse, võib muuta see inimkaubanduse tuvastamise tõhusamaks. Seda just selle läbi, et rahad võivad liikuda nii esimeste, teiste või kolmandate faaside ajal ning igat faasi iseloomustavad temale omased tunnused. Tunnuseid tundmata, ei ole võimalik määrata

¹⁵⁹ FinCen, *supra nota* 138, lk 3

¹⁶⁰ Dammer, *supra nota* 158, lk 30.

¹⁶¹ FinCen, *supra nota* 138, lk 3.

¹⁶² Dammer *supra nota* 158, lk 30.

¹⁶³ FinCen, *supra nota* 138, lk 3.

¹⁶⁴ *Ibid.*, lk 2-3.

indikaatoreid inimkaubanduse tuvastamiseks. Teadustades milliste inimkaubanduse liikide rahad milliselt liiguvad ning mis võivad olla erinevad iseloomutunnused, mahud ja tegurid, saab see teadmine tulla oluliselt kasuks vastavate indikaatorite loomisel ja seeläbi inimkaubanduse tuvastamisel, milleni jõutakse käesoleva töö kolmandas peatükis. Olenemata sellest, et inimkaubanduse liike on mitmeid, ei sõltu autori arvates ebaseaduslik tulu ise, mis inimkaubanduse tulemusel saadakse, inimkaubanduse liigist rahapesu kontekstis.

Autor asub seisukohal, et erinevate liikide tõttu võib inimkaubanduse tuvastamine osutuda äärmiselt keeruliseks. Esiteks, ei ole inimkaubandus kergesti määratletav selle esinemise tõttu mitmel erineval kujul. Samuti võib ekslikuks eelduseks kujuneda, et inimkaubanduses on tavaks ohvrite transportimine piiride vahel. Lisaks on inimkaubanduse tuvastamine keeruline, kuna seda saab pidada peidetud kuriteoks. Üheks kõige keerulisemaks ülesandeks inimkaubanduse puhul on võimalike ohvrite tuvastamine ja neile vajaliku abi saamine.¹⁶⁵ See kas inimkaubitsejad kasutavad inimesi tööjõuks või kaubanduslikuks seksiks jääb tavapäraselt suletud uste taha ning avalikkuse eest varju. Inimkaubanduse ohvrid, kes töötavad ettevõtluskohtades nagu näiteks restoranid ja salongid, ei pruugi olla lihtsalt identifitseeritavad inimkaubanduse ohvritena. Kolmandaks saab välja tuua, et inimkaubitsejate skeemid ohvrite värbamiseks ja saamiseks võivad oluliselt erineda ning iga ohvri ärakasutamine on erinev, mistõttu osutub ka tuvastamine ka endast väljakutseid. Siinkohal saab välja tuua näiteks valelubaduste andmist ohvritele. Näiteks kui esmase kokkuleppe kohaselt võis toimuda kahepoolne kokkulepe tööks või teenuse osutamiseks, kuid hiljem ohver ei soovi nõustuda enam teatud tingimustega. Samuti on suurem tõenäosus, et võrreldes teiste kuritegudega, ei soovi inimkaubanduse ohvrid endast teatud häbi või kartuse põhjusel teada anda. Kuigi inimkaubanduse ohvrid teavad, et neid on petetud või kuritarvitatud ei pruugita ennast identifitseerida inimkaubanduse ohvrina ning ametiasutusi ei julgeta teavitada maine kahjustamise või ohtude kartuse tõttu millega manipuleerivad kaubitsejad ähvardada võivad.

¹⁶⁵ Latomaa, S. (2014). Human Trafficking in Finland. – *Intercultural Human Rights Law Review*, Vol. 9, lk 231.

3. INIMKAUBANDUSE TUVASTAMINE LÄBI AML/CFT MEETMETE

Olenemata üldisest suurenevast teadlikkusest inimkaubandusest mitmes maailma piirkonnas, on inimkaubanduse probleem Eestis jäänud suures osas märkamata. Kuigi on olemas tõendeid probleemi olemasolust Eestis, pakuvad vähesed organisatsioonid selle kõrvaldamiseks lahendust. Samuti on puudust süstemaatilise koordineeritusest, informatsioonivahetusest ja üldisest arusaamast inimkaubanduse eripärast.¹⁶⁶

Kui ohvrid või õigusrikkujad puutuvad kokku krediidasutustega, on suuremad võimalused inimkaubanduse rahavoogude rahapesu tunnuste ära tundmisel. Näiteks kui ohver või inimkaubitseja avab pangakonto ning pank asub jälgima kliendi profiili, tegevust ja tehinguid. Krediidasutused peaksid suutma ära tunda potentsiaalseid rahapesu skeeme, mille läbi on seeläbi võimalik tuvastada ka potentsiaalset inimkaubanduse teel liikuvat raha.

3.1. Rahapesu riskid krediidasutustes

Rahapesu iseloomustavaks tunnuseks on see, et raha liigub läbi ning on seeläbi seotud finantssüsteemiga. Rahapesijate eesmärgiks on toimetada paigutusstaadiumis suured sularahakogused pangakontole või mitmele kontole, millelt neid saab edasi kasutada, sellele järgneb raha kasutama hakkamine ning järgmiste rahapesu etappide algus. Rahapesu teel saadud tulu liigutatakse läbi finantssüsteemi, varjamaks selle ebaseaduslikku päritolu ning muutes see nähtavaks kui legitiimne raha. Kõige sagedasemalt seostatakse organiseeritud kuritegevusega seda, et see võib olla seotud kuritegudega, millel on märkimisväärsed tulud, nagu näiteks väljapressimine, narkokaubandus, relvade salakaubavedu ning *white collar crime* ehk valgekraede

¹⁶⁶ Saar *et al.*, *supra nota* 134, lk 7.

kuritegevus.¹⁶⁷ Rahapesu kanalitena kasutatakse krediidasutusi, eelkõige pankasid. Krediidasutuste jaoks võivad rahapesu riskid seisneda eelkõige sularaha kasutamises, kliendi tundmises ning kliendi äri tundmises. Baseli komitee on hoiatanud, et pangad ja teised finantsasutused võivad olla tahtmatult vahendajateks kuritegelikul teel saadud rahaliste vahendite ülekandmisel või hoiustamisel. Kurjategijad kasutavad finantssüsteemi maksete tegemiseks ja rahaliste vahendite ülekandmiseks ühelt kontolt teisele varjamaks raha päritolu allikat ja tegelikku omandit ning samuti tagamaks rahatähtede hoiustamist läbi hoiustamise võimaluse.¹⁶⁸ Kõikidel tingimustel on rahapesul otseselt või kaudselt suur mõju rahvusvahelisele pangandussüsteemile, sest pangad on viimastel aastakümnetel olnud üheks suurimaks rahapesu kanaliks, kuna pangad pakuvad mitmesuguseid teenuseid, mis võivad hõlbustada rahapesu toimepanijatel teostada õigusevastaseid tegevusi.¹⁶⁹ Rahapesu ei viita kunagi ühekordsele tehingule, vaid ülekannete ahelale, seega on pankadel roll ebaseaduslike rahaülekannete jälgimisel.¹⁷⁰ Vahendid mis liiguvad on suuremahulised, ning ei saa eksida kui väita, et peaaegu kõik kuritegevusest saadud raha jõuab lõpuks pank. Seega võimalusi tahtmatult vahendaja rolli sattuda on väga tõenäoline ning tõenäosus kasvab iga väiksemagi kontrollmehhanismi toimimise puudumise korral märkimisväärselt.

Finantssektorid on alati olnud rahapesuvastase võitluse teemade osas esirinnas, mille tõttu on ka aktsepteeritud, et pangad peaksid olema selle vastu võitlemisel aktiivsed ning valvsad nii õiguslike, maine kui paljude muude põhjuste tõttu. Üha enam tunnistatakse, et olemasolev rahapesu oht on reaalne ning nõuab sellega võitlemiseks mitmete osapoolte koostööd. See on vajalik vältimaks finantsteenuste ja vahendite kasutamist rahapesu ning kuritegelikul teel saadud raha ülekannete takistamiseks.

Baseli pangandus järelevalve komitee on välja andnud suunised, kuidas pangad peaksid lisama rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid oma riskijuhtimisse. Komitee on pikka aega pühendunud usaldusväärse rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse poliitika ja protseduuride

¹⁶⁷ World Bank. (1995). *Money Laundering and International Efforts to Fight It*. Kättesaadav: <http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/282884-1303327122200/048scott.pdf>, 2. jaanuar 2019.

¹⁶⁸ Basel Committee on Banking Supervision. (1988). *Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money-laundering*, lk 1. Kättesaadav: <https://www.bis.org/publ/bcbsc137.pdf>, 17. jaanuar 2019.

¹⁶⁹ Zali, M., Maulidi A. (2018). Fighting against Money Laundering. – *BRICS Law Journal*, Vol. 5, No. 3, lk 48-50.

¹⁷⁰ Nyitrai, *supra nota* 40, lk 96.

elluviimisele, mis on pankade ohutuse ja usaldusväarsuse ning rahvusvahelise finantssüsteemi terviklikkuse kaitsmisel otsustava tähtsusega. Usaldusväärse riskijuhtimise ebapiisavus või puudumine seab pankadele tõsised riskid.¹⁷¹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise vastane võitlus on oluline piiriülesest. Seega on tähtis järelevalveasutuste roll ning suuniste andmine regulatiivsete ootuste toimimiseks, et võitlus piiriülesest toimuda saaks. Esimeseks oluliseks sammuks saab pidada riskide hindamist ning nende mõistmist.¹⁷² Usaldusväärne riskijuhtimine nõuab pankades esinevate rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide kindlakstegemist ja analüüsimist ning seejärel tuvastatud riskidele vastavate poliitikate ja protseduuride kavandamist ning tõhusat rakendamist.¹⁷³ Hooldusmeetmete rakendamise, kliendikontrolli, kliendi identifitseerimise ja ärisuhte tegevuse jälgimise poliitika ja protseduurid peavad seejärel võtma arvesse riskijuhtimise ja sellest tuleneva panga riskiprofiili seisukohti.¹⁷⁴ Riskianalüüsi tulemusi saab kasutada mitmel eesmärgil, lisaks poliitikate ja protseduuride tõhustamisele, aitab riskide hindamine teha teadlikumaid otsuseid riskivalmiduse ja kontrolltegevuste rakendamise kohta. Pank peaks arendama põhjaliku arusaamise rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidest oma kliendibaasis, toodetes ja teenustes ning pakkumiste kanalites ning samuti jurisdiktsioonides kus pank ise või tema kliendid äri teevad.¹⁷⁵ Mida suurem on klientide arv ning mida rohkemates piirkondades pank ning tema kliendid tegutsevad, seda suurem on võimalik kokkupuude rahapesu ja terrorismi riskidega ning selleläbi ka rohkem kontrolle tagada. Potentsiaalsete rahapesu skeemide tuvastamise tagamiseks on mitmeid õiguslikke nõudmisi, millest üheks on kliendi tundmine ja klientide kontroll.¹⁷⁶ Kliendikontrolli protseduuride rakendamine on üheks tõhusaimaks vahendiks rahapesuvastase ja muude finantskuritegude tegevuse ennetamisel. Pangad peavad tundma oma kliente ja nende äritegevust, mõistmaks kas nad tegelevad kahtlase või ebaseaduslike tegevustega. Samuti on rahapesu tõkestamiseks vaja pankadel koguda infot tegeliku kasusaaja kohta eesmärgiga tuvastada tegelikult lõplikult kontrolli teostavad isikud.¹⁷⁷ Hooldusmeetmete

¹⁷¹ Basel Committee on Banking Supervision. (2017). *Guidelines. Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism*, lk 1-2. Kättesaadav: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf> , 15. aprill 2019.

¹⁷² *Ibid.*, lk 4

¹⁷³ RahaPTS, *supra nota* 65, §13.

¹⁷⁴ Basel Committee on Banking Supervision (2017), *supra nota* 171, lk 4.

¹⁷⁵ *Ibid.*, lk 4

¹⁷⁶ Böszörményi, J., Schweighofer, E. (2015). A review of tools to comply with the Fourth EU anti- money laundering directive". - *International Review of Law, Computers & Technology*, Vol. 29 No. 1, lk 67.

¹⁷⁷ Eesti Pangaliit. (2019). Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ning finantssanktsioonide rakendamise poliitika ja suunised, lk 5. Kättesaadav: <https://pangaliit.ee/files/AML%20hooldusmeetmed%2019.03.19.pdf> , 30. aprill 2019.

rakendamise protsessid peavad olema kavandatud selleks, et aidata pankadel mõista kes on nende kliendid, kogudes nende kohta teavet sellest, millega nad tegelevad ning milleks pangateenuseid vajavad.¹⁷⁸ Efektiveks tulemuseks peab kliendikontroll toimuma nii kliendisuhete alguses kui selle jooksul. Viimane tähendab, et toimuma peab kliendisuhete pidev jälgimine ehk ärisuhete seire, mis peab hõlmama RahaPTS § 23 punktis 2 sätestatud. Kliendiandmeid uuendatakse regulaarselt, kasutades selleks infotehnoloogilisi vahendeid ja kõiki kättesaadavaid registreid, andmebaase ning teisi usaldusväärseid allikaid, kusjuures uuendamise regulaarsus sõltub kliendile määratud riskitasemest.¹⁷⁹ Kui käsitleda tunne oma klienti põhimõtet laiemalt, võib osutada inimkaubanduse tunnuste mõistmisel kasulikuks andmeteks passi andmed ja elukoha või registreerimise andmed. AML/CFT meetmete esmatähtsaks nõudeks on see, et kohustatud isik ei looks kliendisuhet ega asuks tehingutesse anonüümsete või identifitseerimata isikutega.¹⁸⁰ Tunne oma klienti põhimõte soodustab krediitiasutuste majandustegevust ning aitab teostada riskijuhtimist, mille läbi säilitada finantssüsteemi usaldusväärset ning lisaks kindlustab krediitiasutuste reputatsiooni negatiivsetest tagajärgedest.¹⁸¹ Kliendi ning tema äri tundmine on krediitiasutuste üks võtmeprintsiipe AML/CFT riskide maandamisel, teades kellega nad ärisuhet loovad ning äri teevad. Kuna see on esimeseks sammuks tuvastamisel, kellega kliendisuhet soovitakse luua ning ebapiisava kontrolli tõttu puuduks pangal antud ülevaade. Oluline on hinnata millised kliendid ning piirkonnad on kõige suurema riskiga. Sama kehtib ka toodete ja teenuste kohta, mida suurem on pakutavate toodete, teenuste ning pakkumiste kanalite arv, seda suurem võimalus on kurjategijal seda ära kasutada. Seega tuleb iga toodet, teenust ning kanalit hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise võimaluse kohaselt.

Riskid saavad ilmsiks tulla ka kliendisuhete jooksul, selleks on pidev kliendisuhete jälgimine rahapesu riskijuhtimise juures oluliseks aspektiks. Pank suudab oma riske tõhusalt hallata ainult siis, kui tal on arusaam oma klientide tavapärasest ja mõistlikust pangandustegevusest, mis võimaldab pangal tuvastada ebatavalisi tehinguid ja nende püüdeid, mis jäävad väljapoole

¹⁷⁸ FATF. (2014). Guidance for a Risk Based Approach. The Banking Sector, lk 19. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-Based-Approach-Banking-Sector.pdf>, 15. jaanuar 2019.

¹⁷⁹ Eesti Pangaliit (2019), *supra nota* 177, lk 4.

¹⁸⁰ Finantsinspeksioon. (2013). *Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes*, lk 5. Kättesaadav:

https://www.fi.ee/failid/Soovituslik_juhend_Rahapesu_tokestamine.pdf, 28. detsember 2018.

¹⁸¹ Basel Committee on Banking Supervision. (2011). *Customer Due Diligence for Banks*, lk 3. Kättesaadav: <https://www.bis.org/publ/bcbs77.pdf>, 11. aprill 2019.

tavapärasest pangandustegevusest. Pidevat monitoorimist tuleks teostada kõikide ärisuhte ja tehingute suhtes, kuid seire ulatus peaks põhinema riskil, mis on lisaks seadusele sätestatust kindlaks määratud panga riskihinnangu ja hoolsusmeetmete käigus.¹⁸² Tehinguid tuleb jälgida selliselt, et pangal oleks veendumus, kas teostatavad tehingud vastavad kliendi kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile ning samuti, et tuvastada kliendi tegevus või asjaolud, mis kuritegelikule tegevusele, rahapesule või sellega seotusele viitavad. Sinna hulka kuuluvad keerukad, suure väärtusega ja ebatavalised tehingud ja tehingumustrid, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki. Samuti tehingud, mis ei ole konkreetse kliendi ärispetsiifika jaoks tavapärased. Ärisuhte käigus tuleb pidevalt hinnata kliendi tegevuse muutumist ning mõistma, kas sellise muutumisega võib tõusta kliendi ja ärisuhtega kaasnev riskiaste.¹⁸³ Riskide hindamisel peaks pank arvestama tegureid nagu kliendi taust, elukutse, sissetulekuallikad ja jõukuse päritolu, päritoluriik ja elukoht, kasutatavad tooted, kontode kasutamise eesmärk, äritegevus ning muid riskinäitajad, et määrata kindlaks milline on üldise riski tase ning millised on asjakohased meetmed nende riskide juhtimiseks.¹⁸⁴

Tehingute jälgimisel on eesmärk luua efektiivne, eelnevalt väljatöötatud parameetritel põhinev ning reaajas toimiv skriining ja tehingujärgne monitooringusüsteem, sealhulgas tehes koostööd seireparameetrite rakendamise osas jagades stsenaariume ja kogemusi nõuete rakendamisel. Seiresüsteem peaks kasutama asjakohaseid parameetreid, mis põhinevad riiklikul ja rahvusvahelisel kogemusel AML/CFT meetodite ja ennetamise kohta.¹⁸⁵

Neljas rahapesu direktiiv rõhutab riskipõhist lähenemisviisi. See tähendab, et kliente võib kohelda sõltuvalt nende riskikategooriast erinevalt ning see on rahapesu riskijuhtimises oluliseks osaks.¹⁸⁶ Riskipõhine lähenemisviis annab krediidiastutustele võimaluse oma ressursse efektiivsemalt kasutada. Tugevdatud korras rakendatakse hoolsusmeetmed ning neis hõlmavad kohustused tulenevad RahaPTS §-st 19. Tugevdatud hoolsusmeetmete rakendamine toimub enne kliendisuhete alustamist, mida praktikas rakendatakse kõrge riski indikaatoriga klientide puhul. Jätkuv tugevdatud hoolsusmeetmete rakendamine kliendisuhete jooksul toimub juhul, kui pangal on vaja

¹⁸² *Ibid.*, lk 10.

¹⁸³ Finantsinspeksioon (2018), *supra nota* 14, lk 50.

¹⁸⁴ Basel Committee on Banking Supervision (2017), *supra nota* 171, lk 7.

¹⁸⁵ *Ibid.*, lk 6.

¹⁸⁶ Böszörményi, J., Schweighofer, E. (2015). A review of tools to comply with the Fourth EU anti-money laundering directive. – *International Review of Law, Computers & Technology.*, Vol. 29 No. 1, lk 67.

kliendi kohta koguda täiendavat teavet. Antud lähenemist tuleb rakendada kõrge riskiga klientide puhul regulaarselt. Lisaks kõrge riski indikaatorist, tuleb jätkuvaid tugevdatud hoolsusmeetmeid rakendada klientide osas, kelle kohta on finantsasutusel kerkinud rahapesu kahtlus.

Kliendi aktsepteerimispoliitika peaks ka määratlema asjaolud, mille korral pank ei aktsepteeri uut ärisuhet või mille korral lõpetatakse olemasolev,¹⁸⁷ mille juures tuleks arvesse võtta kõiki klientidega ja nende tegevustega seotud tegureid. Kliendi enda aktsepteerimise ja hindamise kõrval mängib olulist osa ka kliendi esindaja ja tegeliku kasusaaja tuvastamine, kontrollimine ning tema riskide hinnang. Lisaks peaks pank arvesse võtma ka selliseid riskitegureid, nagu põhjus, miks klient on otsustanud luua kliendisuhe just nende pangaga, eriti juhul kui kliendi asukoht asub välisriigi jurisdiktsioonis. Ning on oluliseks võtta arvesse riske mis on seotud just selliste jurisdiktsioonide klientidega kus on teadaolevad rahapesu strateegilised puudujäägid.¹⁸⁸ Sealhulgas on oluliseks välja töötada nende klienditüüpide kirjeldused, mis tõenäoliselt tekitavad pangale keskmisest kõrgema riski ning kelle korral tugevamaid hoolsusmeetmeid rakendada. Samuti arvesse võttes, milline käitumine on teatud klienditübile omapärane ning mis kaldub sellest kõrvale. Konkreetselt määratletud kliendi aktsepteerimispoliitika on väga oluline selleks, et ebapiisav mõistmine kliendi tausta, konto eesmärgi ja pangeteenuse kasutamise kohta ei seaks pangale ohtu.

Lähtuvalt Finantsinspektsiooni riskihinnangutele on kõrgem rahapesu risk finantssektorile tõusetunud eelkõige mitteresidentide valdkonnas (seal hulgas olukorras, kus ka kliendi vähemalt üks tegelik kasusaaja on mitteresident) ning kes tegutsevad muu hulgas kõrge riskiga jurisdiktsioonides. Samuti on risk suurem, kui luuakse ärisuhteid makseasutustega või muude isikute ja platvormidega, kes teenindavad enda kliente. Nimetatud asutuste kliendid võivad samuti vastata kõrgema riskiga klientide tunnustele või asuda või tegutseda kõrge riskiga jurisdiktsioonis.¹⁸⁹

Kui kliendi kohta ei suudeta hoolsusmeetmeid täita, ei tohiks pank kontot avada, ärisuhet alustada ega tehingut teostada.¹⁹⁰ Olukorras, kus kliendisuhe on juba alustatud, kuid kliendisuhete jooksul

¹⁸⁷ Basel Committee on Banking Supervision (2017), *supra nota* 171, lk 7.

¹⁸⁸ *Ibid.*, lk 7-8.

¹⁸⁹ Finantsinspektsioon (2019), *supra nota* 74, lk 6.

¹⁹⁰ RahaPTS, *supra nota* 65, § 42.

rakendatud hoolsusmeetmete käigus on tekkinud kõrvalekalded või probleemid, peaks pank kontole juurdepääsu blokeerima või olemasoleva kliendisuhete vastavalt tõusnud riskidele lõpetama. Kusjuures igal juhul peaks pank kaaluma rahapesuteatise edastamist vastavale asutusele.¹⁹¹ Eestis on rahapesu kahtlustest kohustatud isikutel kohustus teavitada RAB-i. Kahtlastest tehingutest ja tegevustest teada andmine on oluliseks aspektiks rahapesu vastases võitluses. Olulisus seisneb selles, et saadud informatsiooni edasi analüüsida. Lisaks saab teatamiskohustuse täitmise baasilt hinnata rahapesu tõkestamise regulatsiooni efektiivsust, milleks üheks on kohustatud isikute poolt esitatud rahapesu kahtlusega teadete arv.

Ülevaloleva peatüki käsitus toob kaasa ka vastuse esimesele püstitatud uurimisküsimusele AML/CFT meetmete rakendamise inimkaubanduse vastu võitlemisel, kus esimeseks aluseks olevaks sammuks saab pidada riskide hindamist ning nende mõistmist. Potentsiaalsete rahapesu skeemide tuvastamise õiguslikud nõudmised saavad spetsiifilist tähelepanu pöörates viia ka inimkaubanduse vastu võitlemiseni, mis kinnitab ka töö alguses püstitatud hüpoteesi, et AML/CFT meetmeid kohaldades ilmneb krediidasutustel võimalus ära tunda inimkaubanduse kui potentsiaalse rahapesu eelkuritegu. Meetmete kasutamine on üheks potentsiaalseks viisiks selle kuriteo tunnuste ilmlemise tuvastamisel ning ärahoidmisel. Tunne oma klienti põhimõtte annab aluse tunda ära klient ning tema tehingud, mis ei vasta kliendi profiilile ning võivad seeläbi olla seotud rahapesuga, mille läbi on võimalus tuvastada ka inimkaubanduse teel „pestud“ raha. Samuti vajab märkimist pidev kliendisuhete jälgimine ning selgete kliendiaktsepteermise põhimõtete väljatöötamine.

3.1.1. Kõrge riskiga riigid

RahaPTS § 23 lg 2 p 5 sätestus hõlmab kohustatud isiku ärisuhete seires suurema tähelepanu pööramist ärisuhetele ja tehingutele isikutega, kui klient on pärit suure riskiga kolmandast riigist või RahaPTS § 37 lõikes 4 nimetatud riigist või territooriumilt või tal on nimetatud riigi kodakondsus või tema elu- või asukoht või makse saaja makseteenuse pakkuja asukoht on nimetatud riigis või territooriumil. Suur geograafiline risk võib sõltuda nii meedia kui järelvalveasutuse poolt laekunud info alusel tuvastatud piirkondadest. Nendes piirkondades võib esineda kõrgendatud rahapesu või terrorismi rahastamise risk. Kõrgendatud riskiga piirkondade hulka tuleks seetõttu lugeda riigid või territooriumid, kus terrorismi rahastamise kahtluse osas on

¹⁹¹ Basel Committee on Banking Supervision (2017), *supra nota* 171, lk 9.

kõrgendatud risk; riigid, kus usaldusväärsete allikate kohaselt ei ole kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhusaid süsteeme või nendes esinevad olulised puudused; riigid või territooriumid, kus on korrupsiooni või muu kuritegeliku tegevuse määr tähelepanuväärne; riigid või territooriumid, millele on kehtestatud sanktsioonid, embargo või nendega sarnased meetmed; riik või territoorium, mis rahastab või toetab terrorismi või kus terroristlikud organisatsioonid, mis on kindlaks määratud Euroopal Liidu või ÜRO poolt, tegutsevad; riigid või territooriumid, kelle osas on Eestiga seotud kõrgendatud Rahapesu ja terrorismi rahastamise risk.¹⁹² Geograafiline risk on finantsasutuste jaoks oluliseks indikaatoriks. Määrares kindlaks suuremat riski kujutavad geograafilised riskid, on oluline osa ka panga riskianalüüsil, kus hinnatakse konkreetseid riske, mis äritegevusega ning kliendi teenindamisega on seotud.

Hoolsusmeetmete rakendamisel on oluline arvestada kliendi residentsusega, kus eraisiku puhul vajavad määratlemist elukoha alalisus ja püsivus ning samuti maksuresidentsus. Juriidilise isiku puhul määratletakse tema asutamisriik. Samuti tuleb riskide väljaselgitamisel arvesse võtta kliendi kodakondust ja sünniriiki ning mitteresidentide korral põhjust kliendisuhete alustamise soovi osas.¹⁹³ Samas on oluline arvesse võtta ka kliendi tegelike kasusaajate ning esindajate residentsuseid, samuti ka juriidilise isiku tegutsemise aadressi.

FATF on juhtinud tähelepanu riikidele, milles kohaldavate AML/CFT meetmed on ebapiisavad ning antud riikidele peaksid olema rakendatud tugevdatud hoolsusmeetmed, mis peavad olema efektiivsed ja riskidele vastavad. Vastumeetmed peavad olema tulemuslikud ning finantsasutuse riskidega proportsionaalsed. FATF hinnangul peaksid finantsasutused olema kohustatud rakendama sellel juhul tugevdatud hoolsusmeetmeid nii ärisuhetes kui ka tehingutes, kui omatakse ärisuhet või tehakse tehinguid FATF poolt tähelepanu juhitud füüsiliste või juriidiliste isikutega ning finantsasutustega, kes on pärit riikidest kus kohaldavate AML/CFT meetmed on ebapiisavad ning seetõttu FATF poolt kõrgema tähelepanu vajadusele suunatud.¹⁹⁴ Puutudes kokku suure riskiga kolmanda riigiga, tuleb pangal lisaks tavapärasele hoolsusmeetmetele koguda lisainfot,

¹⁹² RAB. (2018b). *Rahapesu andmebüroo soovitusel kohustatud isikute tegevusest tulenevate riskide juhtimiseks*, lk 8. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/807337.pdf>, 02.jaanuar 2019.

¹⁹³ Eesti Pangaliit (2019), *supra nota* 177, lk 3-4.

¹⁹⁴ FATF (2012). *Rahapesu ning terrorismi ja massihävitusrelvade rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid*, lk 18. Kättesaadav: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF-40-Rec-2012-Estonian.pdf>, 20. märts 2019.

kliendi ja tema tegeliku kasusaaja kohta, sealhulgas infot nende rahaliste vahendite ning rikkuse allika või päritolu kohta. Samuti hankida lisainfot ärisuhte planeeritava sisu kohta ning planeeritud või teostatud tehingute põhjuste kohta. Ärisuhte jälgimine peab olema tõhusam, suurendades kontrollimeetmete arvu ja tihedust, samuti valitakse nimetatud klientide puhul tehingute näitajad, mida täiendavalt kontrollida tuleb.¹⁹⁵

Neljanda rahapesu direktiivi artikli 9 lõige 2 annab Euroopa Komisjonile õiguse määratleda kõrge riskiga kolmandad riigid, kellel on oma toimimises ning AML/CFT meetmetes strateegilised puudused ning mille läbikujutavad nimetatud riigid endast olulist ohtu EL-i finantssüsteemile.¹⁹⁶ Nimetatud artikliga kaitstakse EL finantssüsteemi, finantsasutused, kelle läbi toimuvad tehingud kõrge riskiga riikidega, võivad suure tõenäosusega sattuda suurema riski alla seotuses rahapesuga ning kõrge riskiga riikide kolmandate riikide määratlemine on seega asjakohane. Direktiivi kohaselt peavad pangad kõrge riskiga riike hõlmavatele tehingutele erilist tähelepanu pöörama võttes kasutusele tugevdatud hoolsusmeetmete rakendamised.

Neljanda direktiivi oluliseks põhimõtteks on riskipõhine lähenemine, mille kohaselt ei koostata enam liikmesriikide ühist nii-öelda valget nimekirja riikide suhtes, vaid krediidi- ja finantseerimisasutused hindavad oma klientide riske ise, arvestades ka riikide või geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seotud riske, millest tulenevalt määratakse ka kliendi riskitase. Kuni neljanda rahapesu direktiivi jõustumiseni, kehtis liikmesriikide vaheline kokkulepe võrdväärsete kolmandate riikide kohta, kus olid ära märgitud võrdväärset kolmandad riigid.

Ka viies Rahapesu direktiiv pöörab võrreldes neljanda direktiiviga suuremat tähelepanu kõrge riskiga kolmandate riikide tehingute kontrollimise parandamisele. Direktiiv nõuab, et liikmesriigid kohaldaksid kindlat listi tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamiseks tehingute osas, mis on seotud Euroopa Komisjoni poolt määratud kõrge riskiga kolmandate riikidega. Nimetatud ettepanek kirjeldab minimaalseid tugevdatud hoolsusmeetmeid, mida peab kohaldama andes formaliseeritud lähenemise ning ühtlustades sellised meetmed FATFi koostatud meetmete loeteluga. Finantsasutused peaksid seega tähelepanu pöörama asjaolule rakendama uusi nimekirju

¹⁹⁵ Finantsinspeksioon (2018), *supra nota* 14, lk 66-67.

¹⁹⁶ The Law Society. (2019). *European Commission list of high risk third countries*. Kättesaadav: <https://www.lawsociety.org.uk/support-services/advice/articles/european-commission-list-of-high-risk-third-countries/>, 16. märts 2019.

kolmandate riikide kohta, kus on suur rahapesu risk, rakendades seda sisestes protseduurides. Suure riskiga kolmandad riigid, kelle riiklikus AML/CFT korras on strateegilised puudused ning mis seeläbi kujutavad märkimisväärset ohtu liidu finantsüsteemile on vastavalt Komisjoni delegeeritud määrusele (EL) 2016/1675¹⁹⁷ Afganistan, Bosnia ja Hertsegoviina, Guyana, Iraak, Iraan, Korea Rahvademokraatlik Vabariik (KRDV), Laose RDV, Süüria, Uganda, Vanuatu ja Jeemen.¹⁹⁸

Samuti on oluline tähelepanu pöörata *off-shore* ettevõtte tunnustega juriidilistele isikutele. *Off-shore* piirkonnad meelitavad kiire, soodsa ja maksuvaba asutamise tõttu ligi ettevõtteid paljudest riikidest üle maailma.¹⁹⁹ *Off-shore* ettevõtte tunnusteks saab pidada tegevuse väheolulist või puuduvat majanduslikku väärtust või tegevust, lisaks seda kui olenemata suurest käibest ei teenita kasumit. Tihti ei näi ka *off-shore* ettevõtte asutamisriigi õigusaktid ette kohustust esitada aastaaruandeid. Samuti on tunnuseks reaalse tegevuskoha puudumist asutamise või peamise tegutsemise riigis.²⁰⁰

Rääkides inimkaubanduse marsruutidest, saab nimetada nii geograafilisi inimkaubanduse marsruute, kodumaiseid inimkaubandusevoogusid, kaubitsemist piirkondade sees ning kaubitsemist piirkondade vahel. Eelmine FATF raport, kus käsitleti nii päritoluriike, transiidiriike kui ka sihtriike leidis, et see mõjutab praktiliselt kogu maailma. Inimkaubanduse kollektiivne arusaam on arenenud alates eelmise FATF aruande ajast. UNODC 2016 aasta ülemaailmne inimkaubanduse aruanne määratles rohkem kui 500 erinevat inimkaubanduse voogu, mis hõlmasid nii kodumaist kui riikidevahelist inimkaubandust.²⁰¹ Inimkaubanduse leviku osas on mainitud Eestit silma paistmas pigem lähte ja transiidiriigina. Inimkaubanduse kuriteod, mida Eestis menetletakse on pigem siseriiklikud.²⁰²

¹⁹⁷ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2016/1675, 14. juuli 2016, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2015/849, määrates kindlaks suure riskiga kolmandad riigid, kus esineb strateegilisi puudusi (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 254/1, 20.09.2016.

¹⁹⁸ *Ibid.*, lisa 1.

¹⁹⁹ Müller, L. (2008). *Tegevuspaik Zürich: pilguheit rahvusvahelise finantskuritegevuse varjatud maailma*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 14.

²⁰⁰ Eesti Pangaliit (2019), *supra nota* 177, lk 2.

²⁰¹ FATF, *supra nota* 122, lk 10.

²⁰² Leps, *supra nota* 124, lk 31.

Põhilised inimkaubanduse marsruudid on päritoluriik, transiidiriik ja sihtriik, mille teekond tundub üsna lihtne. Kuid sagedase rotatsiooni tõttu riikide vahel on üha raskem kindlaks teha, millised on transiitriigid ning millised sihtriigid.²⁰³ Päritoluriigiks on riik, kus inimkaubanduse ohvrid on pärit, samal ajal kui transiitriigid on riigid, mida ohvrid tee läbimiseks läbivad jõudmaks lõpuks sihtkohta. Loogiliselt, on sihtriik see, kuhu ohvrid lõpuks kaubitsetakse ning kus neid kasutatakse. Kui sihtriik on kaugel päritolu riigist, võivad teekonnad tihti võtta mitu kuud ning läbi mitmete teiste riikide.²⁰⁴ Peaaegu kõik riigid on nüüdseks seotud päritolu-, transiidi- või sihtriigina ja mõnikord ka kõigi kolme riigiga.²⁰⁵ Kuigi inimkaubandus toimub kõigis maailma piirkondades, on välja toodud asjaolud, et inimkaubandus Ida-Aasia poolt on erilisel suureks probleemiks kerkinud. UNODC andmetel on Ida-Aasia ohvreid avastatud rohkem kui kahekümnest riigist üle maailma, mille hulka kuuluvad avastused nii Euroopast, Ameerikast, Lähis-Idast, Kesk-Aasiast ja Aafrikast.²⁰⁶ Näiteks kui smuugeldatakse inimesi Aasia riikidest EL-i, on tegemist pika teekonnaga mis nõuab seetõttu ka pikka aega. Seetõttu vajavad smuugeldajad korralikke teadmiseid kohalikest tingimustest, et oma ülesannet täita. Välistada ei saa ka koostöö tegemist kohalike tollidega ja ametnikega ning inimkaubanduse ohvriks langejate varustamist võltsitud dokumentidega.

Selleks, et täielikult mõista finantsasutustele tulenevat ohtu inimkaubandusest, on vaja teadvustada viimase ulatust. Inimkaubanduse ulatus näitab selgelt laia haaret, mida mõistes tuleks teadvustada, et kuriteo rahavood liiguvad läbi finantssektori ning seeläbi saab kujuneda arvamus, milline osakaal on inimkaubanduse kuriteo läbi liikuval rahal finantssektoris. Inimkaubanduse võimalikke marsruute on oluline tähele panna tehingute jälgimisel, tähendades milliste riikidega tehinguid tehakse ning millistes suundades rahavood liiguvad.

3.1.2. Kõrge riskiga tegevusalad

On mitmeid iseloomulikke ohutunnuseid iseloomustamaks inimkaubandustegevust. Erinevate ohumärkide tuvastamist on rahapesu puhul määratletud aastaid, abistamaks uurijatel kahtlast

²⁰³Aronowitz, A. (2001). Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets That Drive It and the Organizations That Promote It. *European Journal on Criminal Policy and Research* 9, lk 166.

²⁰⁴ Turner, J., Kelly, L. (2009). Trade Secrets: Intersections between Diasporas and Crime Groups in the Constitution of the Human Trafficking Chain. – *British Journal of Criminology*, Vol. 49, lk 195.

²⁰⁵ UNODC. (2006). *Trafficking in Persons: Global Patterns*. New York: UNODC, lk 117. Kättesaadav: https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf, 14. jaanuar 2019.

²⁰⁶ UNODC (2012), *supra nota* 131, lk 11.

tegevust avastada ning sellest teatada. Uuringute vähesuse tõttu võib oletada, et inimkaubanduse ohutunnused ei erine oma olemuse poolest teistest eelkuritegude liikidest ning meetodid on sarnased. Kuid siiski on FATF inimkaubanduse juhtumiuuringute põhjal loonud spetsiifilisemalt ka inimkaubitsejaid ja ohvreid käsitlevaid iseloomulikke omadusi, aitamaks finantssektorit ja õiguskaitset sellele suuremat tähelepanu pöörama. Need tunnused on otsustava tähtsusega olukordade tuvastamisel ning nende edasi uurimisel.

Inimkaubanduse ohvreid võib leida nii seaduslikest kui ebaseaduslikest tööstustest, kuhu kuuluvad nii massaažisalongid, küünite- ja juuksurisalongid, restoranid, hotellid, tehased ja farmid.²⁰⁷ Teatud tööstusharud saavad endast kujutada suuremat riski kui teised, näiteks need kes kasutavad odavat või hooajalist tööjõudu või on seotud raskete ning ohtlike tööoludega. Samuti võivad suurema tõenäosusega olla inikaubanduse vahendajateks reisibürood, töövahendusfirmad (näiteks inimeste värbamine hooldustöödele), talud, teenindussektor, ehitustööstus, kaevandamine, tekstiilitööstus, ning paljud teised.²⁰⁸ Mõned ohvrid võivad olla peidetud suletud uste taha kodustes tingimustes. Teised aga vastupidiselt suhtlevad inimestega igapäevaselt teenindussektoris. Näiteks seksuaalkaubanduse ohvreid saab kasutada tänava prostitutsioonis, ebaseaduslikes massaažisalongides, bordellides, eskortteenuste ja internetiteenuste kaudu. Enamus inimkaubitsejad on mehed, kuid välistatud ei ole ka naised. Inimkaubitsejad võivad olla nii erinevate jõukude liikmed, diplomaadid, ettevõtete omanikud, töövahendajad ning talu ja tehaste omanikud.²⁰⁹ Mis toob välja selle, et mitmekesisuse tulemusel ei ole kindlat ühist faktorit iseloomustamiseks kust ohvrit võib leida ning kes on tüüpiline inimkaubitseja. Nii inimkaubanduse ohvreid kui inimkaubitsejaid võib leida kõikidest eluvaldkondadest. Küll aga on oluline enam tähelepanu pöörata just eelnevalt nimetatud sektoritele.

Lisaks on oluline, et pangad kohaldaksid tugevdatud hooldusmeetmeid uuenduslikes tegevusvaldkondades tegutsevate isikute suhtes. Nendeks tegevusvaldkondadeks võib pidada virtuaalvääringu emitente, rahakoti- ja vahetamise teenusepakkujaid ning teisi platvorme.²¹⁰ Kuna

²⁰⁷ Williams, B.A. (2018). Efforts to Stop Human Trafficking. – *Harvard Journal of Law & Public Policy*, Vol. 41, No. 2, lk 624.

²⁰⁸ FATF. (2011). Money Laundering Risks Arising from Trafficking in Human Beings and Smuggling of Migrants, lk 13-14. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Trafficking%20in%20Human%20Beings%20and%20Smuggling%20of%20Migrants.pdf>, 30. märts 2019.

²⁰⁹ Williams, *supra nota* 207, lk 624.

²¹⁰ Eesti Pangaliit 2019, *supra nota* 177, lk 3.

nimetatud vahendid on kujunenud võimsateks anonüümseteks makseviisideks, kus lasub üha kõrgem risk rahapesu ohule, ning seeläbi ei saa välistada ka ohtu inimkaubanduse osas.

3.2 Inimkaubanduse ohumärgid ja iseloomutunnused

Finantssektoril võib sageli olla keeruline tuvastada inimkaubanduse märke, seda nii kliendiprofiilis, käitumises kui teostatavates tehingutes. Raha liigub finantssüsteemis kiiresti ning tehingud ei pruugi esimesel vaatlusel äratada kahtlust. Küll aga saavad rahapesu tõkestamise spetsialistid oluliselt mõjutada inimkaubanduse tuvastamist ja ennetamist, olles varustatud vastavate teadmistega. Nagu nimetatud, saab esimeseks ja oluliseimaks sammuks inimkaubanduse tuvastamisel ja ennetamisel pidada teadlikkust ohumärkidest. Ohutunnuseid saavad endast kujutada nii kliendi profiil, tema käitumine kui ka tehingud. Sarnaselt teistele ohumärkidele, peaksid ka inimkaubanduse vastased meetmed olema integreeritud kliendikontrolli protseduuridesse. Oluline on märkida õigete küsimuste küsimist kliendilt ja teadaolevate muustrite ja indikaatorite otsimist kliendikäitumises ning teostatavates tehingutes, mis kõik omab olulist osa hoolsusmeetmete rakendamisel. Lisaks lasub oluline osa ka pangandusprogrammidel võimekuse osas tuvastada kahtlased tehingud ning mis peavad olema üles ehitatud inimkaubandusega seotud ohumärkidele ja käitumisele.

Aitamaks krediitiasutustel tunda ära inimkaubandusega seotud tehinguid ning nendest teatada, on FinCen (The Financial Crimes Enforcement Network) koostöös õiguskaitseasutuste, valitsusväliste organisatsioonide ja finantssektori liigetega kokku pannud ohumärgitunnused, mis võivad tähendada inimkaubandusega seotud finantstegevust ning mida saab tuvastada nii kliendiga suhtlemisel, kui jälgides nende tehinguid ja käitumist.²¹¹ Iseloomustavates tehingutes tulevad esile ebatavapärased palgakäitumised. Lisaks kõiksugu tehingud mis on vastuolus kliendi profiiliga ja tegevusalaga ja sularahatehingud, mille tunnuste järgi saab seoseid luua inimkaubandusega. Näiteks veel ühiste aadresside ja tehinguinformatsiooni kasutamine ja ärikliendi puhul kulud ülalpidamiseks, mis võib viidata ohvrite kasutamisele. Lisaks tehingutele tuleb jälgida kliendi üldist käitumist, kus üheks oluliseks ohumärgiks võib olla kliendi saatmine kolmanda isiku poolt tema üle kontrolli omamiseks. Täpsemad tabelid on esitatud töö Lisades 1 ja 2, kus on välja toodud

²¹¹ FinCen, *supra nota* 138.

ohumärgid. Esimeses tabelis inimkaubandust iseloomustavad märgid ning teises tabelis smuugeldamisele põhinevad märgid. Samuti on tabelites välja toodud millised asutused kõige tõenäolisemalt antud märke võivad kohata ning inimkaubanduse osas millises etapis märgid ilmnevad. Autor on tabelleid lihtsusatud olemaks mitte spetsiifilised vaid USA turule. Nagu selgub FinCen poolt koostatud iseloomutunnuseid analüüsidest, ei erine inimkaubandust ja smuugeldamist identifitseerivad ohumärgid üksteisest eriliselt, kusjuures osad märgid kattuvad üksteisega täielikult. Lisaks ei saa paljude ohumärkide puhul luua seoseid inimkaubandusega, kuna nimetatud ohumärgid võivad ilmned ka rahapesus, mille puhul inimkaubandus ei pruugi olla eelkuriteoks, nagu näiteks ülekanded, mida sooritatakse alla raporteerimise piiri, tehingud mida sooritatakse finantsasutuste erinevates pangakontorites samal või järjestikustel päevadel, kliendile mitteomane sularaha kasutamine jpt. Küll aga on oluline teadusta kõiki tunnuseid neid omavahel sidudes ning arvestades kliendi üldist profiili. Samuti on näha, et kõik nimetatud indikaatorid võivad nähtavale tulla pankades. Kuna käesolev töö keskendubki eeskätt pankadele, on töö edaspidises osas keskendutud vaid leitud indikaatoritele, mis kehtivad eelkõige pankadele.

Lisaks FinCenile on ka paljud teised asutused ning isikud kokku pannud tunnuseid kahtlastest tehingutest ja käitumistest, mis võivad viidata inimkaubandusele. Näiteks on esitanud FATF raporti rahapesu ohtudest, mis tulenevad inimkaubandusest ja sisserändajate salakaubaveost.²¹² Mitmekesisema käsitluse eesmärgil annab autor ülevaate ka nimetatud raportiga välja antud ohumärkidest.

Mõned olulisemad näitajad, mis FATF poolt on määratud, on järgmised:

- 1) ühist telefoninumbrit, aadressi ja tööhõive viiteid kasutatakse mitme konto avamisel erinevatel nimedel;
- 2) sagedased rahaülekanded riskiriikidesse;
- 3) riskirahvuste kontsentratsioon kontode avamisel;
- 4) raha, mis võetakse kontodelt kiirest välja ühe või mitme lähestikus asuva sularahaautomaadi kaudu;
- 5) sagedased sisse- või väljamaksed, millel puudub selge ärinte allikas;
- 6) kolmanda osapoole sularahasissetakseid tehakse finantsasutuse erinevates kontorites ja sularahaautomaatides;

²¹² FATF (2011), *supra nota* 208, lk 40-41.

- 7) tehingud, mis on vastuolus kliendi profiiliga;
- 8) ebatavalised sularaha sisse- või väljamaksed või tehingud, mis on vastuolus tavapärase äritegevusega. Kiire või seletamatu muutus konto tegevuses;
- 9) arvukad sissetulevad rahaülekanded või isiklikud tšekid, mis deponeeritakse ärikontodele ilma selge õiguspärase eesmärgita.²¹³

FATF rõhutab ka sagedast makseviiside kombinatsiooni ning sularaha käitlemist või liikumist sageli suhteliselt väikestes kogustes, kaasates mitmeid inimesi. Ning välja toonud, et konkreetsed raskused tehingute tuvastamisel võivad tekkida siis, kui asjaosalised tegelevad seaduslike kaubandustegevustega, nagu põllumajandus-, ehitus-, tootmis- ja teenindussektor. Nimetatud sektorid on riskisektorid, kus nii inimkaubanduse ja inimeste salakaubaveo eristamine võib hägustuda, kui ohvrid vabatahtlikult sisenevad sihtriikidesse tööle, kuid seejärel saavad ärakasutatud kuritegelike jõukude poolt.²¹⁴ Sarnaselt FinCen ohumärkidele, tuleks FATF poolt märgitud indikaatoreid kasutada pigem tervikuna, kuna üks ohumärk iseseisvalt võib viidata mistahes eelkriteole. Küll aga on näha sarnaseid indikaatoreid, mis just on võrreldes teiste indikaatoritega rahapesu tuvastamisel, eeskätt iseloomulikud inimkaubandusele.

Samuti on ACAMSi (*Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists*) Euroopa juht Angela Salter oma artiklis inimkaubanduse märkide märkamisest välja toonud põhilised nimetamist vääriavad indikaatorid ja ohumärgid, mis inimkaubandusega seotud isikute käitumises ja tehingutes võivad pangasüsteemis esineda.

Nii-öelda põhilisteks punase lipu indikaatoriteks on märgitud järgmised ohumärgid:

- 1) sagedased madala väärtusega rahaülekanded (mis on näiteks alla 3000 euro piiri) mitmetest asukohtadest ühes jurisdiktsioonis suunaga ühisele kasusaajale välismaal;
- 2) mitmed rahaülekanded erinevatest pangakontoritest või pankadest ühel geograafilisel piiril samal või järjestikustel päevadel;
- 3) ebatavalised sularaha sissemaksed, millele järgnevad raha ülekanded tüüpilistesse sisserände maadesse;

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ *Ibid.*

- 4) ette allkirjastatud tšekid, kust tulevad ilmsiks erinevad käekirjad allkirja ja makse saaja lahtrites;
- 5) sagedased valuutavahetused klientide poolt, kes ei tegutse suurt sularaha nõudvas sektoris;
- 6) sularaha ulatuslik kasutamine varade ostmiseks ja tehingute tegemiseks;
- 7) ettevõtted, millel on väidetavat suurust arvestades eaproportsionaalselt madalad palgakulud;
- 8) palga sularahaks tegemine, kui tööandja säilitab enamuse või kõik vahendid;
- 9) sagedased raha ülekanded riikidesse, mis on tuntud oma kõrge riski poolest inimkaubandustegevuse kõrgema aktiivsuse kohapealt;
- 10) tehingud pangakontorites, kui klienti saadab kolmas osapool või tõlk ning millele järgneb rahaliste vahendite kandmine kõrge riskiga riikidesse;
- 11) sagedased deebettehingud interneti eskortteenuste pakkujatele ja/või salastatud reklaame pakkuvatele interneti lehekülgedele;
- 12) välisriigi töötaja või üliõpilane omab mitut kontot, kusjuures nende tööandja tegutseb nende eestkostjana;
- 13) kliendi äriiline kasum ja hoiused on märkimisväärselt suuremad kui konkurentidel, kes tegutsevad samas ärivaldkonnas;
- 14) sage lahtise kauba ostmine, mis ei vasta ettevõtte äritegevusele (näiteks värbamisagentuur, kes ostab hulgi toiduaineid);
- 15) palgaarvestuses olevate puhastustöötajate arv on äritüübi puhul ebatavaline (näiteks ehitusettevõtte, kellel on palgaarvestuses suur hulk puhastusteenindajaid).²¹⁵

Ka Salteri tunnustest on näha ühiseid tunnusjooni, millised teada tuntud rahapesu indikaatoreid (nagu näiteks järjestikused rahaülekanded erinevatest pangakontoritest ning sularaha kasutuse indikaatorid) just inimkaubanduse tuvastamisel võivad kaasa aidata ning mida selle kuriteo tuvastamisel arvesse võtta tuleks. Samas on väga väike võimalus, et nende indikaatorite leidmine tehingutest inimkaubandusega võrduks, kuna tegu võib olla mistahes rahapesu juhtumiga. Kuigi ka paljud Salteri välja toodud tunnused võivad kehtida ka teiste eelkuritegude tuvastamisele, leiab autor, et Salteri indikaatoritest tõuseb esile ka selliseid tunnusjooni, mida võib pidada spetsiifilisemaks just inimkaubanduse tulemusena liikuvate tulude avastamiseks, kuna tunnustest

²¹⁵ Salter, A. (2019). *Guest Blog: Spotting the telltale signs of human trafficking*. Business and Finance. Kättesaadav: <https://businessandfinance.com/blog/guest-blog-spotting-the-telltale-signs-of-human-trafficking/>, 20. märts 2019.

on näha rohkem ohvri ja kurjategija keskset lähenemist ning nende võimalikku tegevust. Tuues välja indikaatorid tehingutest kõrge riskiga riikidega inimkaubanduse suhtes, tööandja tegutsemisest eestkostjana ning pidev kolmanda osapoole saatmine. Samuti suures hulgas toiduainete ostmine, mis ettevõttega kokku ei lähe ning ebatavaline puhastusteenindajate arv mitte selleks sobivas ettevõttes. Tähendades seda, et suurema tõenäosusega saavad antud indikaatorid luua terviklikul vaatamisel pildi inimkaubandust ning viidata rahapesule inimkaubandusest suurema tõenäosusega kui rahapesule muust eelkuriteost.

Lisaks on inimkaubanduse ja sisserändajate salakaubaveo puhul selge, et teatud FATF soovitus²¹⁶ omavad erilist tähtsust, milleks võib pidada soovitus nr 10 hoolsusmeetmete kohta, soovitus nr 24 juriidiliste isikute läbipaistvuse ja tegelike kasusaajate kohta. Raporteerimist arvestades on oluline väärtus soovitusel 20 kahtlastest tehingutest teatamise kohta. Ning rahvusvahelist koostööd arvestades soovitus nr 40.

Soovitus 10 kohaselt tuleb rakendada hoolsusmeetmeid ärisuhte loomisel; juhuslike tehingute sooritamisel, mis ületavad kindlaksmääratud ülempiiri; rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral; kui kaheldakse kliendi isikut tõendavate andmete õigsuses või piisavuses.²¹⁷ Soovitus 10 kohaselt tuleb rakendada hoolsusmeetmeid nagu kliendi isiku tuvastamine ja isikusamasuse kontroll usaldusväärsete, sõltumatutest allikatest saadud dokumentide, andmete või teabe põhjal; tegeliku kasusaaja tuvastamine ja meetmete võtmine tegeliku kasusaaja isiku kontrollimiseks ning aru saamine kliendi omandi- ja juhtimisstruktuurist; ärisuhte mõistmine ning ärisuhte eesmärgi ja olemuse kohta teabe hankimine; ärisuhte ja selle jooksul tehtud tehingute pidev kontrollimine, tagamaks, et tehingud on kooskõlas kliendi, tema äritegevuse ja riskiprofiili kohta teada oleva informatsiooniga ning informatsiooniga rahaliste vahendite päritolust. Finantsasutused peaksid olema kohustatud rakendama kõiki nimetatud hoolsusmeetmeid, kuid peaksid meetmete kohaldamise ulatuse määratlemisel kasutama riskipõhist lähenemist. Kui nimetatud nõudeid ei ole võimalik täita, ei tohiks finantsasutus kontot avada, ärisuhet luua ega tehingu teostada või peaks olema kohustatud ärisuhte lõpetama ning kaaluma kahtlasest tehingust teavitamist.²¹⁸

²¹⁶ FATF. (2018a). *International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation - The FATF Recommendations*. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>, 21. märts 2019.

²¹⁷ *Ibid.*, lk 12.

²¹⁸ *Ibid.*, lk 12-13.

Soovituse 24 kohaselt, peaksid riigid võtma meetmeid, et takistada juriidiliste isikute kuritarvitamist rahapesuks või terrorismi rahastamiseks. Riigid peaksid tagama piisava, täpse ja õigeaegse teabe juriidiliste isikute tegelike kasusaajate ja kontrollivate omanike teabe. See teave peab olema pädevatele asutustele tagatud ligipääs või õigeaegne kättesaadavus.²¹⁹ Tegelike kasusaajate andmete hoidmise ja kogumise kohustus tuleb RahaPTS § 9st, mille kohaselt on juriidilistel isikutel kohustus hoida ja koguda täpseid ja ajakohaseid andmeid tegelike kasusaajate ja omandiõiguse kohta.

Soovituse 20 kahtlastest tehingutest teavitamise kohaselt tuleks seaduses sätestada, et olukorras, kus finantsasutusel on kahtlus või põhjendatud alus kahtluseks, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest või seotud terrorismi rahastamisega, on kohustus viivitamatult teavitada oma kahtlusest RAB-i.²²⁰ Vastavalt RahaPTS-is § 49 lõikes 1 sätestatule on RAB-i kohustus teavitada viivitamatult, kuid hiljemalt kahe tööpäeva pärast peale tegevuse või asjaolude tuvastamist või kahtluse tekkimist.

Soovituse 40 kohaselt peavad riigid tagama, et riigi pädevad asutused suudaksid teha seoses rahapesu ja sellega seotud eelkuritegude ja terrorismi rahastamise osas laiaulatuslikku kiiret, konstruktiivset ja tulemuslikku rahvusvahelist koostööd. Koostööd peab tegema nii spontaanselt kui taotluste alusel, mis peab põhinema õiguslikel alustel. Sealhulgas peaks kasutama teabe tõhusaks edastamiseks ja täitmiseks selgeid kanaleid või mehhanisme ning kehtestatud olema tõhusad menetlused taotluste prioriteetsuse määratlemiseks ja täitmiseks.

Analüüsid erinevaid indikaatoreid, mis võivad viidata inimkaubandusele saab jaatavalt vastata teisele magistritöös püstitatud uurimisküsimusele – kas ja millisel viisil on pankadel võimalik ära tunda inimkaubanduse teel saadud tulusid. Pöörates rõhku nimetatud indikaatoritele tehingutes ning kliendi käitumisele on pigem suur võimalus saavutatavale edule. Sellegipoolest pankades mitte niivõrd päevakohase valdkonnana, nõuab see endast jätkuvaid koolitusi, laialdasemat arusaama valdkonnast ning valdkonna ohtude teadustamist, et nimetatud indikaatoreid oleks võimalik arvestada. Rahapesu tuvastamisel kasutatavaid indikaatoreid ei saa autori arvates

²¹⁹ *Ibid.*, lk 20.

²²⁰ *Ibid.*, lk 17.

kindlasti pidada ainukeseks inimkaubanduse teel liikuvate rahavoogude tuvastamise viisiks. Need küll saavad suurendada ja aidata kaasa tuvastusele, kuid sellest hoolimata tuleb neid kombineerida teiste näitajatega, mis võivad tähendada inimkaubandustulude rahapesu. Lisaks eelpool väljatoodud ohumärkidele tehingutes, on oluline panna tähele nii inimkaubitsejate kui ohvrite tunnuseid, kõrgema riskiga tegevusalasid ning riike. See tähendab, et eespool märgitud indikaatoreid tuleks autori arvates eelkõige arvestada tervikuna, kombineerides neid nii kliendi tundmise põhimõttega, tema tegevusalaga, võttes arvesse nimetatud sektoreid, kus lasub suurem tõenäosus inimkaubandusele, ning samuti luua seoseid riikidega, millega suurem oht võib kaasned. Tervikliku pildi loomine saab seeläbi kasuks olla inimkaubanduse kuriteo asjakohasemal tuvastamisel.

Kui ohumärgid on tuvastatud on järgmiseks sammuks nendest teada andmine vastavale asutusele, ehk RAB-ile. Vastavalt RahaPTS § 56 lõikele 2 on RAB-i poolt välja antud soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta. Teatamiskohustust rahapesu kahtlusest reguleerib RahaPTS § 49. Rahapesu kahtlusest kogub info ning teatab RAB-i panga poolt määratud kontaktisik.²²¹ Sellised toimingud ja tehingud peavad olema finatseerimisasutuste poolt objektiivselt kindlaks määratud, tehes seda klienti ning tema ärisuhteid pidevalt jälgides ning tehinguid uurides.²²² On oluline teavitada inimkaubandusest isegi, kui inimkaubandus ei ole ilmne. Esmapilgul saab tunnustada tõenäoliselt ainult inimkaubanduse näitajaid. Teisisõnu, esialgu tuvastatakse tõenäoliselt vaid üks osa laiemast pildist. Enamik inimkaubanduse olukordi nõuab kuritegeliku tegevuse avastamiseks põhjalikku uurimist. Sellegipoolest on iga nii-öelda pusle osa oluliseks lähtepunktiks laiemast skeemi tuvastamisel. Kui tehingu avastamine saab alguse finantsasutusest, peaksid edasistel toimingutel RAB pädevuses olema laiaulatuslikumad teadmised parema tuvastamise kohta ja edasiste toimingute osas, kus kahtlustatakse inimkaubanduse teel saadava tulu pesemist. Oluliseks saab koostöö, mis võib alguse saada tehingute märkamisest ja klientide käitumisest finantssektoris. Koostööd saab pidada vajalikuks hõlpsamaks identifitseerimiseks ja aru andmiseks ning oskamaks jagada juhtnööre ja teavet inimkaubanduse skeemide kohta. Koostöö saab tuua kaasa parema ennetamise ning uurimise. Ei tasu alahinnata tehingu ohumärkide väärtust inimkaubanduse tuvastamisel. Tehingud ei sisalda endas ainult

²²¹ RahaPTS, *supra nota* 65, § 17 lg 7 p 1.

²²² Jurka, R. (2015). Combating Money and Property Laundering in Lithuania - Fundamental Issues of Economic Crime Prevention. – *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2015, No. 2, lk 75.

inimkaubanduse näitajaid, mis võivad kaasa tuua inimkaubanduse tuvastamise, vaid saavad luua ka olulise eelise kohtuprotsessis tõendusmaterjalina.

FATF Inimkaubanduse finantsvoogude raporti kohaselt on RAB-ile esitatud võimalik nõuanne, et julgustada aru andvaid asutusi märkima teada antavad kahtlased tehingud, millel on võimalikud seosed inimkaubandused konkreetse sõna või fraasiga.²²³ Nimetatud võimalus hetkel Eesti RAB-i süsteemis küll puudub, kuid selleks võib autor pidada ka põhjust, et ei eeldata ega osata eeldada nimetatud tehingute olemist või tuvastust pangasüsteemidest, mis saab olla ka üheks vähese teadlikkuse tulemuseks. Samuti puuduvad spetsiifilised indikaatorid inimkaubanduse tehingutele. Nimetatud tehingud on teiste rahapesu kahtluse tunnuste all varju jäänud. Samuti peaks autori arvates esimesed sammud teadlikkuse tõstmisel, indikaatorite loomisel ja täpsustamisel, tehingute ohumärkide tutvustamisel tulema sisend just RAB-i enda poolt, kuna finantsasutused töötavad eelkõige nende poolt välja antud juhendite kaudu. Eelkõige on muidugi oluline mitme asjakohase asutuse omavaheline koostöö, kuid seda saab pidada antud teema valguses siiski pigem tähelepanuta jäänud valdkonnaks, mis koostöö protsesside loomisel võib tuua ootamatuid avastusi.

Järgmises osas on autor kõrvutanud nimetatud indikaatoreid RAB-i poolt välja antud soovitusliku juhendiga rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta, arusaamaks indikaatorite võimalikku kattumist või puuduseid, arvestades nimetatud indikaatorite asjakohasust Eesti pangasüsteemides ning vajadusel kohandatakse nimetatud indikaatoreid olemaks rohkem asja ja sõnakohased.

3.3. Indikaatorite analüüs

Nagu juba eespool väljatoodud, puudub Eestis täna kindel tunnus või fraas rahapesu teatiste edastamisel, mis näitaks võimalikku seost inimkaubandusega. Samuti puuduvad spetsiifilised indikaatorid inimkaubanduse tehingutele. Võttes arvesse eelnevas alapeatükis väljatoodud iseloomulikke tunnuseid, mida erinevad autorid on kokku pannud arvestades inimkaubanduse kahtlusega tehinguid, on käesoleva töö autor koostanud nende põhjal ühised ja kokkuvõtlikud tunnusjooned, mis tõusevad erinevate autorite poolst enim esile ning on antud töö käsitluses kõige asjakohasemad. Nende inimkaubanduse spetsiifilisi kahtlaste tehingute tunnuste olemasolu

²²³ FATF (2018c), *supra nota* 122, lk 45.

kõrvutab RAB 2015. aasta soovitusliku juhendiga üldiste rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta²²⁴ (esitatud Lisas 3). Töö valmimise käigus avaldati 30.04.2019 RAB poolt täiendatud juhend²²⁵, kuid kuna imetatud juhend on veel kinnitamata, keskendub antud peatükk seega eelmisele juhendile. Autor on täiendavalt kõrvutanud ka mõlemat juhendit, kuid kuna uues juhendis sisulised muudatused inimkaubanduse kahtlusega tehingute kontekstis puuduvad, saab nimetatud loetelu ning analüüsi arvesse võtta ka veel kinnitamata juhendi käsitluses.

Vastavalt eelnevalt väljatoodud Selteri, FATF-i ja FinCen kahtlaste tunnuste loeteludele ning autori arvamusele, on autor koostanud järgmise inimkaubanduse spetsiifiliste kahtlaste tehingute tunnuste loetelu:

1. Tehingud, mis on vastuolus kliendi tegevusega või millel puudub selge eesmärk:

1.1 Tehingud on vastuolus kliendi väidetava tööhõive, äritegevuse või eeldatava tegevusega. Tehingul puudub äritegevus või selge õiguspärane eesmärk.

1.2 Sagedased tehingud, mida äriklient teostab üksikisikute ülalpidamise tagamiseks (nt eluaseme, majutuse, sagedase transpordivahendi rendi, suurte toidukoguste eest).

1.3 Ebamõistlik või põhjendamatu eluviis, mis ei ole kooskõlas töö- või ärivaldkonnaga. Kasum või hoiused on oluliselt suuremad kui teistel sarnastel kutsealadel või ärivaldkondades.

1.4 Sagedased sisse- või väljamaksud, millel puudub selge äriiline allikas.

1.5 Sage lahtise kauba ostmine, mis ei vasta ettevõtte äritegevusele (näiteks värbamisagentuur, kes ostab hulgi toiduaineid).

1.6 Kliendi äriiline kasum ja hoiused on märkimisväärselt suuremad kui konkurentidel, kes tegutsevad samas ärivaldkonnas.

2. Sularahatehingud:

2.1 Sagedane väiksemate rahatähtede vahetamine suuremateks rahatähtedeks kliendi poolt, kes ei tegutse sularaharohkes valdkonnas.

2.2 Sagedased valuutavahetused klientide poolt, kes ei tegutse suurt sularaha nõudvas

²²⁴ RAB. (2015). *Soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingu tunnuste kohta*. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/258252.pdf>, 1. märts 2019.

²²⁵ RAB. (2019). *Juhend kahtlaste tehingute tunnuste kohta*. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/juhendid/>, 30. märts 2019.

sektoris.

2.3 Sissetulekud laekuvad suures osas sularahas, kus olulised sularahalaekumised on vastuolus kliendi ärivaldkonnaga. Sularaha ulatuslik kasutamine varade ostmiseks ja tehingute tegemiseks.

2.4 Ebatavalised sularaha sisse- või väljamaksed või tehingud, mis on vastuolus tavapärase äritegevusega. Kiire või seletamatu muutus konto tegevuses.

2.5 Kliendi konto näib toimivat lehtri kontona, kus sularaha sissemaksed tehakse riikides, kus klient ei ole registreeritud ega ela ning ei tegutse. Lehterkontode puhul võetakse sularaha tavapäraselt kiiresti (samal päeval) pärast ülekande tegemist välja.

2.6 Raha, mis võetakse kontodelt kiirest välja ühe või mitme lähestikus asuva sularahaautomaadi kaudu.

2.7 Sularaha ulatuslik kasutamine varade ostmiseks ja tehingute tegemiseks.

3. Ühise informatsiooni kasutamine ja samad osapooled:

3.1 Ühised allkirja õiguslikud isikud ilmselt mitteseotud äri- ja/või eraisiku kontodel.

3.2 Ühise informatsiooni kasutamine kliendiandmetes (nt aadress, telefoninumber, tööhõiveandmeid) mitme konto avamisel erinevatele nimedele.

3.3 Mitmed, ilmselt mitte omavahel seotud kliendid, kes saadavad ülekandeid samale saajale. Need ülekannete saatjad võivad kasutada sarnast tehinguinformatsiooni, sealhulgas sama aadressi ja telefoninumbrit. Ülekannete saatjatel ei pruugi olla nähtavat seost vahendite saajaga ega teada ülekannete eesmärki.

3.4 Sagedased madala väärtusega rahaülekanded (mis on näiteks alla 3000 euro piiri) mitmetest asukohtadest ühes jurisdiktsioonis suunaga ühisele kasusaajale välismaal.

3.5 Ette allkirjastatud tšekid, mis kust tulevad ilmsiks erinevad käekirjad allkirja ja makse saaja lahtrites.

4. Kolmas osapool:

4.1 Klienti saadab konto avamisel või tehingute tegemisel alati alati kolmas osapool (nt ettekäändel, et vajatakse tõlki). Muuhulgas võib kolmanda isiku valduses olla kliendi isikut tõendav dokument.

4.2 Tehingud pangakontorites, kui klienti saadab kolmas osapool või tõlk ning millele järgneb rahaliste vahendite kandmine kõrge riskiga riikidesse.

4.3 Välisriigi töötaja või üliõpilane omab mitut kontot, kusjuures nende tööandja tegutseb nende eestkostjana.

4.4 Kolmanda osapoolle sularahasissemakseid tehakse finantsasutuse erinevates kontorites ja sularahaautomaatides.

5. Palgad ja töäjõud:

5.1 Ettevõttel ei ole näha tavapäraseid palgakulusid (palgad, palgakulud, sotsiaalkindlustusmaksed) või mis on ettevõtte suurust arvestades ebaproportsionaalselt madalad.

5.2 Olulised maha arvestamised palkadest. Äriklient võib maha arvata olulisi summasi oma töötajate palgamaksetelt (nt eluaseme- ja toidukulud), kusjuures töötajad saavad vaid väikese osa oma palgast.

5.3 Palgaarvestuses olevate puhastustöötajate arv on äritüübi puhul ebatavaline (näiteks ehitusettevõtte, kellel on palgaarvestuses suur hulk puhastusteenindajaid).

5.4 Palgatasude sularahas väljavõtmine, kus enamik vahendeid hoitakse tööandja kontrol või paigutatakse tagasi tööandja kontole.

6. Riskiriigid:

6.1 Rahavood, mis ei kattu üldiste rahaülekandemudelitega. Ülekanded pärinevad riikidest, kust on suur sisserrändajate arv.

6.2 Sagedased raha ülekanded riikidesse, mis on tuntud oma kõrge riski poolest inimkaubandustegevuse kõrgema aktiivsuse kohapealt.

6.3 Riskirahvuste kontsentratsioon kontode avamisel.

6.4 Ebatavalised valuutamaksed, millele järgnevad rahaülekanded riikidesse, kust on suur sisserrändajate arv ning mis on vastuolus kliendi eeldatava tegevusega. See võib hõlmata sularaha sissemaksete ootamatut suurenemist, kiiret käivet ja suurel hulgal tundmatuid rahapäritolu allikaid.

6.5 Ebatavalised sularaha sissemaksed, millele järgnevad raha ülekanded tüüpilistesse sisserrände maadesse.

6.6 Sagedased väljaminevad ülekanded ilma äritegevuseta või selge õiguspärase eesmärgita riikidesse, kus on kõrgem inimkaubanduse risk või riikidesse, mis ei ole kooskõlas kliendi eeldatava tegevusega.

7. Tehingud alla raporteerimise piiri ning erinevate pangakontorite kasutamine:

7.1 Sularaha sissemaksed või ülekanded, mida tehakse allpool raporteerimise piiri, et vältida dokumentide küsimise nõudeid.

7.2 Mitmed tehingud teostatakse finantsasutuse erinevates pangakontorites samal või järjestikustel päevadel.

7.3 Mitmed rahaülekanded erinevatest pangakontoritest või pankadest ühel geograafilisel piiril samal või järjestikustel päevadel.

8. Suletud kontod:

8.1 Kui klientide kontod on kahtlase tegevuse tõttu suletud võivad uued kliendid alustada tehinguid suletud kliendi eest. See võib olla ebaseadusliku tegevuse jätkamiseks. Sellisel juhul peegeldavad uued kontod sageli suletud kontodega sarnast tegevust ning tehingud võivad olla sageliesinevad, valuutaintensiivsed ning kaasata üksikisikuid, kes said või saatsid vahendeid suletud kliendi kontole või kontolt.

9. Reklaamiteenused:

9.1 Sagedased maksed veebipõhistele eskortteenustele reklaami eest, sealhulgas teised maksed veebipõhiste kuulutuste ettevõtetele.

9.2 Sagedased deebettehingud interneti eskortteenuste pakkujatele ja/või salastatud reklaame pakkuvatele interneti lehekülgedele.

RAB juhendist on vaatlemise alla võetud kahtlaste tehingute tunnuste loetelud krediidi- ja finantseerimisasutustele. Esimese grupi tunnustest (tehingud, mis on vastuolus kliendi tegevusega või millel puudub selge eesmärk) tuleb RAB-i juhendist kõige selgemini esile tunnus 1.4, millega saab paralleelsele tuua mitme RAB-i juhendi tunnuste loetelu alapunktiga punkti all 1.3 (ebaharilik tehing sularahaga). Tuleb aga märkida, et antud indikaatori puhul on tegemist kõige üldisema rahapesutunnusega, mis võib kehtida iga eelkuriteo puhul. Samas ei ole autori arvates võimalik siduda ülejäänud esimese grupi tunnuseid, mida võib spetsiifilisemalt siduda inimkaubandusega, RAB-i juhendiga. Ka teise koostatud grupi tunnustest (sularahatehingud) on võimalik eelkõige paralleelsele leida RAB-i juhendi tunnuste loetelust alapunktiga punkti all 1.3 Kui käsitleda kolmandat indikaatorite gruppi (ühise informatsiooni kasutamine ja samad osapooled), saab mõnel viisil võrrelda punkte RAB-i juhendi punktiga 3.2.8, mis käsitleb tehinguid samade osapoolte vahel, kuid spetsiifilisemalt punkte juhendiga võrrelda ei saa, kuna puudub käsitlust ühistest

allkirja õiguslikest isikutest, ühise informatsiooni kasutamisest. Neljanda grupi (kolmas osapool) tunnusteid saab RAB-i juhendist eelkõige võrrelda variisiku tunnustega. Need tunnused ei viita täpsemalt ühelegi spetsiifilisele inimkaubanduse indikaatorile, seetõttu oleks mõistlik lisada rohkem erinevaid iseäraseid jooni, mida variisik või kolmas osapool endast kujutada saab. Kliendi palgamaksetele ja tööjõule (väljatoodud indikaatorite viies grupp) ei keskendu ükski RAB-i indikaator. Kuuenda grupi (riskiriigid) indikaatorite kasutamiseks on vaja teadvustada eelkõige inimkaubanduse riskiriike. Kui võtta arvesse üldised riskiriigid rahapesutehingutes, saab paralleeli tuua RAB-i indikaatoriga 3.2.5, mille kohaselt tuleb teatada tehingutest, mis tehakse kontodele, mis asuvad kõrgema rahapesu riskiga riikides. Küll aga ei ole nimetatud indikaator piisav kuuenda grupi alapunktide osas. Samuti tuleks suuremat tähelepanu pöörata just tehingutele, mis pole üle piiri vaid, alla raporteerimise piiri ning jälgida mitmete tehingute teostamist erinevatest pangakontoritest. RAB-i juhend ei keskendu suletud kontode taasavamisele uues vormis ega reklaamteenuste ega veebipõhiste kuulutuste ettevõtetele. Väljatoodud indikaatoreid, mida ei saa siduda ühegi spetsiifilise RAB-i soovituslikus juhendis nimetatud indikaatoriga on võimalus siduda küll kahe järgmise tunnusega - 3.2.13 esinevad muud juhendis nimetamata tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele; 4.7 kliendi tegevuses esinevad muud võimalikud rahapesule või varaga seotud muudele süütegudele või nende süütegude ettevalmistamisele viitavad tunnused²²⁶, kuid ebamäärasuse tõttu ei oma need autori arvates väärtuslikku sisu. Lisaks on 2017. aasta andmetele tuginedes indikaatori 3.2.13 põhjal teavituste saatmine sageduselt teiseks peamiseks põhjuseks rahapesu kahtlusest teatamiseks²²⁷, mis näitab samuti, et on puudust spetsiifilisematele indikaatoritele tuvastamiseks erinevaid eelkuritegude liike. Millest tulenevalt toob üleval käsitletud analüüs kaasa vastuse kolmandale uurimisküsimusele, et rahapesu RAB-i soovituslik juhend vajab juurde spetsiifiliseimaid indikaatoreid teavitamiseks erinevatest eelkuritegudest, sealhulgas inimkaubanduse kuriteost. Indikaatoritena saab kasutada ülal kokkupanud inimkaubanduse spetsiifiliste kahtlaste tehingute tunnuste loetelu.

²²⁶ RAB. (2015), *supra nota* 224, lk 6-7.

²²⁷ RAB. (2018a). *Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2017. aastal*, lk 19. Tallinn: RAB. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/807009.pdf>, 30. aprill 2019.

3.4. Inimkaubanduse tõkestamine läbi AML/CFT meetmete

Esimeseks ja aluseks olevaks punktiks inimkaubanduse tõkestamisel läbi AML/CFT meetmete on hinnata inimkaubandusest tulenevaid rahapesu riske ning tagada nende mõistmine. Kasu tuleb igakülge arusaamise arendamisest inimkaubandusest saadava tulu pesemise ohu kohta. Antud kuritegu saab suuresti pidada nii-öelda nähtamatuks kuriteoks, mis põhjustab seeläbi ka probleeme selle tähtsuse hindamisel. Üksikasjalikud uuringud ja analüüsid eelkuritegude kohta võivad kaasa aidata seda arusaamist edasi arendada. Kui inimkaubandusest saadavast tulust tulenevad rahapesuriskid on asjakohaselt tuvastatud ning kuriteo ja sellega seotud rahapesu kohta on olemas üksikasjalikud teadmised, saab asjakohaselt kavandada riskide leevendamise meetmeid. Arusaamast võib kasu olla inimkaubanduse vastu võitlemisel ning rahapesu tuvastamisel. Oluline on märkida ära arusaamine järgmistest faktoritest nagu inimkaubanduse ohvrite hinnanguline arv; ohvrite päritolu ja transiidi suunad; hinnanguline keskmine teenitud tulu ja nende teenimise viis; inimkaubanduse kuritegevusi korraldava organiseeritud kuritegelikud rühmitused; süüdistuse saanud inimkaubanduse kui ka rahapesu toimepanijad ning nende profiilide koondteave; tüüpilised rahavood, mis on seotud inimkaubanduse tüüpidega jurisdiktsioonide kontekstis; kuritegelike rühmituste poolt kasutatavad rahapesumeetodid ja tavapärased varad, mida rahapesuks kasutatakse; asjaolud kas kasum jääb jurisdiktsiooni sisse või liigub sellest välja. Samuti tuleb kasuks riikliku koordineerimis- ja teabevahetusmehhanismi loomist inimkaubanduse vastu võitlevate asjaomaste osalejate jaoks ning ühine teabejagamiskanal.²²⁸

Üks tõhusamaid viise inimkaubanduse toimimise peatamiseks on kõrvaldada osapoolte võime rahastada kaubanduse toetamiseks või selle tulude jaotamiseks kasutatud raha. Finantseerimisasutusel ning vastavuskontrolli spetsialistidel kes töötavad pankades, krediidiühistustes, rahaülekande teenuseid pakkuvates ettevõtetes või fintech ettevõtetes omavad võimalust aidata rahavoogusid peatada. Nende üheks selge panuse eesmärgiks peaks olema kindlaks teha finantstehingud mis on seotud inimkaubanduse tegevusega, märgates nii-öelda kõige ilmselgemaid ohumärgitunnuseid - kahtlased töösuhete korraldamised, pangakontode ja pangakaartide väärkasutus ning maksete tegemine salakaubavedajatele ja kuritegevuse organiseerijatele.²²⁹ Krediidiasutused saavad võtta olulisi samme antud kuriteo liigi vähendamisel kui on tõstetud teadlikus ja arusaam tähelepanu nõudvatest indikaatoritest.

²²⁸ FATF (2018), *supra nota* 122, lk 39-41.

²²⁹ Salter, *supra nota* 215.

Kõige esimeseks tulebki märkida töötajate koolitamist, mis on hädavajalik kahtlase tegevuse avastamiseks ja uurimiseks. Teiste rahapesu tõkestamise aspektide vaatest on oluline, et koolituse programmid hõlmaksid arusaama inimkaubanduse olemusest ning sellest kus see aset leiab. On oluline asjaolu, et see ei pea toimuma vaid mujal laias maailmas, vaid võib toimuda ka kodupiirkonnas. Alus igale rahapesu tõkestamise algatusele on toetumine tunne oma klienti põhimõttele, millele samaolulised on finantsasutustes tehingute jälgimine. Olustikus kus käesoleval hetkel on puudust kvalifitseeritud talentidest võib seda olla raske saavutada, kuna paljud inimkaubanduse rahavood ei ole lihtsalt tuvastatavad ning nõuavad seega kvalifitseeritud inimjõu sekkumist²³⁰, millele lisaks ei saa ka mainimata jätta pangaprogrammide suutlikust, siseseid protseduurireegleid, tehingute monitoorimisel kasutatavate stsenaariumite asjakohastamist ja palju muid faktoreid, mis saavad hetkel teiste varjus olla jäänud pigem tähelepanuta.

Rahaülekannete jälgimise korral tuleb tähelepanu pöörata saatja ja saaja omavahelisele loogilisele suhtele. Lisaks saavad ohumärgiks olla tihedad või ebatavalised õised sularaha väljavõtmised või sissepanekud pangaautomaatide kaudu. Tehingute jälgimissüsteemi on vajalik luua vastavaid märguandeid, et käivitada edasine ülevaatus, mis peavad sisaldama mõistlikku detailsust. Tehingute jälgimissüsteemi on vajalik luua vastavaid märguandeid, et käivitada edasine ülevaatus, mis peavad sisaldama mõistlikku detailsust.²³¹

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ *Ibid.*

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks seati sügavuti uurida rahapesu, selle eelkuritegu ja inimkaubandust ning tuua välja nende seos, et selgitada välja kuidas saaks AML/CFT meetmete kasutamine pankadas olla üheks potentsiaalseks viisiks inimkaubanduse kuriteo tunnuste ilmumise tuvastamisel ning ärahoidmisel. Samuti toodi välja inimkaubanduse peamised ohumärgid ja iseloomulikud tunnused tehingutes.

Töös püstitati hüpotees, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid kohaldades ilmneb krediitiasutustel võimalus ära tunda inimkaubanduse kui potentsiaalse rahapesu eelkuritegu. Püstitatud hüpoteesi testimiseks seadis autor eesmärgi leida vastused küsimustele, kuidas saab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid ära kasutada inimkaubanduse vastu võitlemisel ning kas ja millisel viisil on pankadel võimalik ära tunda inimkaubanduse teel saadud tulu. Lisaks on autor toonud välja inimkaubanduse peamised ohumärgid ja iseloomulikud tunnused tehingutes, et vastata küsimusele, kas ja milliseid täiendavaid indikaatoreid vajab RAB-i soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta hõlbustamiseks krediitiasutustel inimkaubanduse kahtlusega tehingutest teavitamist. Püstitatud uurimisküsimuste vastamiseks viis autor läbi kvalitatiivse analüüsi, analüüsidis seadusi, direktiive, konventsioone ning asjakohaseid juhendeid. Samuti teemakohaseid kohtulahendeid ning teadusartikleid. Kasutatakse analüütilist ning võrdlevat uurimismeetodit.

Töö esimeses peatükis analüüsiti rahapesu ja eelkuriteo olemust ning vastavat seadusandlust. Autor uuris kehtivat õigust ning tõi välja muudatused, mis tulenevad rahapesu direktiivide vastuvõtmisest. Rahapesu mõiste sõnastuse osas jõuti järeldusele, et rahapesu klassifitseerimist vastavalt varjamis- ja moondamistegevusteks, ei saa kehtiva seaduse sõnastuse mõttes konkreetselt määratleda üheks ega teiseks. Rahapesu olemust selgitavad punktid ei eristu üksteisest sisuliselt ning võivad autori sõnul raskendada praktikas efektiivset rakendamist. Lisaks analüüsis peatükk erinevate kohtute käsitlust rahapesust ning eelkuriteost, sealhulgas toodi välja rahapesu mõiste

oluline roll RahaPTS sisustamisel. Kuritegeliku tegevuse osas tõi autor välja kohtupraktika pigem kehva RahaPTS sõnastuse omaksvõtu. Näilise tehingu eesmärgi osas jõuti järeldusele, et kui tõendid tehingu kohta on fabritseeritud, võib see autori arvates olla piisavalt suureks eelduseks, et eesmärk näilises tehingus seisnes rahapesu toimeviimisele ning raha algallikaks võis olla kriminaalne tulu. Autori sõnul ei saa alati väita, et näilise tehingu käigus varjati seadusevastast tegevust, kuid sellegipoolest tuleks rahapesu varjamistehinguid käsitleda võimaliku alusena rahapesu kahtlusel. Lisaks pöörati peatükis rõhku rahvusvahelisele koostööle ning järelevalve olulisusele rahapesuvastases võitluses.

Teine peatükk uuris inimkaubanduse olemust ning selle käsitlust rahapesu eelkuriteona. Inimkaubanduse mõistmise vajalikkus seisneb selles, et tuua välja rahapesu ja inimkaubanduse seos. Alapeatükkides käsitleti inimkaubanduse tausta, protsessi ning ulatust, mis andis selgitused valdkonna mõistmiseks vajalike asjaolude kohta, kuna inimkaubandus on sageli seotud teiste kuritegudega. Eesmärgiga varjata oma tegevust kasutatakse sageli selliseid strateegiaid nagu seda on rahapesu. Sellisest kuritegevusest tulenevad rahavood võivad liigist olenedes märkimisväärselt erineda, esitades õiguskaitselisele märkimisväärsed väljakutseid. Rahavood liiguvad läbi finantsasutuste ja pankade, kus lasub nimetatud tegevuse avastamisel suur vastutus. Peatükis esitati seisukoht komplitseeritud juhtude kohta, kui otsuse tegemiseks rahapesukuriteos tuleb ära oodata välisriigis vastuvõetav lõplik kohtuotsus eelkuriteo osas. Märgitakse, et inimkaubanduse puhul osutub määravaks kriitiline aeg, seda nii selle tõttu, et rahade liigutamine toimub tänapäeval kiiresti ning selletõttu, et iga möödunud ajahetk võib ohvrile saada saatuslikuks. Kui käsitleda teemana inimkaubanduse tõkestamist AML/CFT meetmete abil, ei pruugi ootamise tulemusel saada tõkestada enam inimkaubandust ennast vaid süüdi mõistmine saab toimuda vaid rahapesus kui rahapesukuriteos.

Kolmas peatükk keskendus rahapesuriskidele ja hoolsusmeetmetele krediidasutustes ning kahtlaste tehingute tunnuste analüüsile. Töö kolmanda osa lõpus on autor võtnud läbiviidud analüüsi tulemused kokku ja teinud ettepanekuid inimkaubanduse kui rahapesu eelkuriteo avastamise võimaluste kohta krediidasutustes. Peatüki käsitus toob kaasa vastuse esimesele püstitatud uurimisküsimusele AML/CFT meetmete rakendamise kohta inimkaubanduse vastu võitlemisel, kus esimeseks aluseks olevaks sammuks saab pidada riskide hindamist ning nende mõistmist. Potentsiaalsete rahapesu skeemide tuvastamise õiguslikud nõudmised saavad

spetsiifilist tähelepanu pöörates viia ka inimkaubanduse vastu võitlemiseni, mis kinnitab ka töö alguses püstitatud hüpoteesi, et AML/CFT meetmeid kohaldades ilmneb krediidasutustel võimalus ära tunda inimkaubanduse kui potentsiaalse rahapesu eelkuritegu. Analüüsidest erinevaid indikaatoreid, mis võivad viidata inimkaubandusele, vastati jaatavalt teisele magistritöös püstitatud uurimisküsimusele – kas ja millisel viisil on pankadel võimalik ära tunda inimkaubanduse teel saadud tulusid. Pöörates rõhku indikaatoritele tehingutes ning kliendi käitumisele on pigem suur võimalus saavutatavale edule tunda pankades ära inimkaubanduse teel saadud tulud. Tuuakse välja, et rahapesu tuvastamisel kasutatavaid indikaatoreid ei saa autori arvates pidada kindlasti ainukeseks inimkaubanduse teel liikuvate rahavoogude tuvastamise viisiks ning neid tuleb kombineerida teiste näitajatega, mis võivad tähendada inimkaubandustulude rahapesu. On oluline panna tähele nii inimkaubitsejate kui ohvrite tunnuseid, kõrgema riskiga tegevusalasid ning riike. Lisaks kombineerida neid nii kliendi tundmise põhimõttega, võttes muuhulgas arvesse sektoreid, kus lasub suurem tõenäosus inimkaubandusele, ning samuti luua seoseid riikidega, millega suurem oht võib kaasned. Tervikliku pildi loomine saab seeläbi kasuks olla inimkaubanduse kuriteo asjakohasemal tuvastamisel. Tuuakse välja, et Eestis puudub kindel tunnus või fraas rahapesu teatiste edastamisel, mis näitaks võimalikku seost inimkaubandusega ning puuduvad spetsiifilised indikaatorid inimkaubanduse tehingutele. Sellest tulenevalt koostatakse peatükis kahtlaste tunnustega tehingute loetelu, mille analüüs toob kaasa vastuse kolmandale uurimisküsimusele, et RAB-i soovituslik juhend vajab juurde spetsiifiliseimaid indikaatoreid teavitamiseks erinevatest eelkuritegudest, sealhulgas inimkaubanduse kuriteost. RAB-i juhendi täiendamisel saab arvesse võtta kokkupanud indikaatorite loetelu.

SUMMARY

TRAFFICKING OF HUMAN BEINGS AS A PREDICATE OFFENCE OF MONEY LAUNDERING AND ITS PREVENTION THROUGH ANTI-MONEY LAUNDERING AND COMBATING THE FINANCING OF TERRORISM MEASURES

Marii Kõima

Trafficking in human beings is a growing problem in the criminal field and it is directly linked to the immigration crisis in Europe. The proceeds of criminal activity are passing through banking system and banks may not be aware of this, as expertise and knowledge of the schemes of traffickers are inadequate due to the lack of practice. Nevertheless, the author considers, that the implementation of anti-money laundering and combating the financing of terrorism (AML/CFT) measures could be one of the potential ways of detecting and preventing the signs of such crime. Existing laws, measures and guidelines should be used more consciously to identify trafficking. The purpose of the Master's thesis is to analyse whether and how banks could recognize the money earned by committing the crime of human trafficking and how to implement AML/CFT measures to combat trafficking in human beings.

Qualitative research methodology is used for achieving the goal of the Master's thesis, as the work is based on the analysis of international standards, laws, directives and guidelines. International conventions, in particular the Palermo Convention and the Council of Europe Convention, are used for the analysis. As well relevant international standard are used. The focus is also on the guidelines of the Estonian Financial Supervision Authority, the Banking Union and the Financial Intelligence Unit (FIU). Analytical and comparative research methods are used to achieve the goals of the work. The purpose of the comparative and analytical method is to compare the AML/CFT measures in force in Estonia and in the European Union, legislation on trafficking in human beings, as well as advisory guidelines of the FIU regarding the

characteristics of transactions with a money laundering suspicion, and whether its characteristics are sufficient to identify and report on transactions related to trafficking. In addition, the author analysed articles related to the field and several rulings of the Supreme Court.

In order to achieve the goal of the Master's thesis, the author has set the following research questions:

1. How AML/CFT measures can be implemented in the fight against human trafficking?
2. Can and by what means are banks able to recognize the proceeds of trafficking?
3. Whether and which additional indicators are needed in the advisory guidelines of the FIU regarding the characteristics of transactions with a money laundering suspicion to facilitate credit institutions to report suspicious transactions related to trafficking?

The author sets the hypothesis that by implementing the AML/CFT measures, credit institutions have the opportunity to recognize trafficking as a potential predicate offence of money laundering.

The first chapter of the paper analysed the nature of money laundering and predicate offence, as well as the corresponding legislation. Author analysed the law in force and introduced the amendments resulting from the adoption of the money laundering directives. Concerning the wording of money laundering definition, it was concluded that the classification of money laundering as a means of concealment and displacement activities could not be specially defined as one or the other in terms of the wording of the law in force. Points defining money laundering in the law do not differ in substance and may, according to the author, complicate the effective practice. Regarding criminal activity, the author pointed out that the case law has accepted money laundering definition rather poorly.

The second chapter examined the nature of human trafficking and its approach as a predicate offence of money laundering. Strategies such as money laundering are often used to conceal activities. Money flows from this type of crime can vary considerably depending on the types, presenting significant challenges to law enforcement. Money flows are moved through financial institutions where there is a great responsibility in detecting such activities.

Final chapter focused on money laundering risks and diligence measures in credit institutions, as well as on the analysis of the signs of suspicious transactions. The chapter's approach leads to the answer to the first research question regarding the implementation of AML/CFT measures in the fight against trafficking in human beings, where risk assessment and understanding can be considered as the first underlying step. The legal requirements for identifying potential money laundering schemes can also, with specific attention, lead to combating of human trafficking, which also confirms the hypothesis that by implementing the AML/CFT measures, credit institutions have the opportunity to recognize trafficking as a potential predicate offence of money laundering. By analysing different indicators that may refer to human trafficking, the second research question posed in the Master's thesis was answered positively. By focusing on the indicators in transactions and on client behaviour, there is a potential in banking to recognize the revenues generated by trafficking. It is emphasised that the indicators used for detecting money laundering cannot be considered the only way for identifying money flows from human trafficking. Indicators must be combined with other characteristics that may mean money laundering of human trafficking proceeds. It is important to note the characteristics of traffickers as well as of victims, high-risk activities and countries. In addition to combine them with the principle of customer knowledge, taking into account the sectors where there is a greater likelihood of trafficking in human beings, and also create links with countries that may pose greater risk.

Creating a holistic picture can thus help to identify the crime of trafficking more appropriately. It is noted that there is no definite identifier or phrase in Estonia for the transmission of suspicious activity reports which would indicate the possible connection with human trafficking. There are no specific indicators for trafficking in FIU guidelines. As a result, the list of suspicious transactions indicators was compiled. The analysis of this leads to the answer to the third research question, that the advisory guidelines of the FIU need more specific indicators to inform about various predicate offences, including the crime of human trafficking. The list of aggregated indicators can be considered when supplementing the guidelines of the FIU.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud

1. Müller, L. (2008). *Tegevuspaik Zürich: pilguheit rahvusvahelise finantskuritegevuse varjatud maailma*. Tallinn: Kirjastus Juura.
2. Peers, S. (2016). *EU Justice and Home Affairs Law: Volume I: EU Immigration and Asylum Law*. 4th ed. New York: Oxford University Press.
3. Sootak, J., Pikamäe, P. (2002). *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura.

Teadusartiklid

4. Alldrige, P. (2001). The Moral Limits of the Crime of Money Laundering. – *Buffalo Criminal Law Review*, Vol. 5, No. 1.
5. Atak, I., Simeon, J. C. (2014). Human Trafficking. – *Journal of International Criminal Justice*, Vol.12, No. 5.
6. Bravo, K. E. (2008). Follow the Money - Does the International Fight against Money Laundering Provide a Model for International Anti-Human Trafficking Efforts. – *University of St. Thomas Law Journal*, Vol. 6, No. 1.
7. Burton, W. F. (1999). Money Laundering: It Is Now a Corporate Problem. – *Dickinson Journal International Law*, Vol. 17, No. 3.
8. Chacón, J. (2006). Misery and Myopia: Understanding the Failures of U.S. Efforts To Stop Human Trafficking. – *Fordham Law Review*, Vol. 74, No. 6.
9. Dammer, H.R. (2010). The Crime of Human Trafficking. – *36 DAJV Newsletter*, Vol. 35, No. 1.

10. Dodescu, N.E. (2015). Some causes of Human Trafficking. – *International Conference Education and Creativity for a Knowledge-Based Society*, Vol. 2014.
11. Dolezal, D. (2007) Prevention of Human Trafficking. – *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveucilista u Rijeci*, Vol. 28, No. 2.
12. Evestus, S-H. (2015). Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. Rahapesu mõiste Eesti karistusõiguses. – *Juridica*, Nr 5.
13. Feldmanis, L., Ploom, T. (2007). Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja millise põhjendusega? – *Juridica*, Nr 3.
14. Ferwerda, J. (2009). The Economics of Crime and Money Laundering: Does Anti-Money Laundering Policy Reduce Crime. *Review of Law and Economics*, Vol. 5, No. 2.
15. Hathaway, J. C. (2008). The Human Rights Quagmire of Human Trafficking. – *Virginia Journal of International Law*, Vol. 49, No. 1.
16. He, P. (2010). A typological study on money laundering. – *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 13, No. 1.
17. Hetzer, W. (2003). Money Laundering and Financial Markets. – *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11, No. 3.
18. Jurka, R. (2015). Combating Money and Property Laundering in Lithuania - Fundamental Issues of Economic Crime Prevention. – *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2015, No. 2
19. Latomaa, S. (2014). Human Trafficking in Finland. – *Intercultural Human Rights Law Review*, Vol. 9.
20. Loring, J., Engstrom, D., Hilliard, T., Diaz, M. (2007). Globalization and Human Trafficking. – *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. 34, No. 2.
21. Modiga, G. (2008). Judicial Aspects on Money Laundering. – *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 2008.
22. Nelken, D. (2010). Human Trafficking and Legal Culture. – *Israel Law Review*, Vol. 43, No. 3.
23. Nyitrai, E. (2015). Money Laundering and Organised Crime. – *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2005, No. 2.

24. Popa, G. D. (2012). International Cooperation in the Struggle against Trans-Border Organized Crime and Money Laundering. – *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, Vol. 4, No. 2.
25. Stanojoska, A., Tilovskaja-Kechehi, E., Ristovska, M. (2016). In the Labyrinth of Pain There Is No Such Thing as Selected Victims: The Evolution of Trafficking in Human Beings' Definition. – *Journal of Eastern-European Criminal Law*, Vol. 2016, No. 2.
26. Zali, M., Maulidi A. (2018). Fighting against Money Laundering. – *BRICS Law Journal*, Vol. 5, No. 3, lk 48-50.
27. Tibar, I. (2007). Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – *Juridica*, Nr. 8.
28. Turner, J., Kelly, L. (2009). Trade Secrets: Intersections between Diasporas and Crime Groups in the Constitution of the Human Trafficking Chain. – *British Journal of Criminology*, Vol. 49.
29. Urziceanu, R.-M. (2008). Money Laundering. – *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 2008.
30. Varul, P. (2011). Tühine tehing. – *Juridica*, Nr 1.
31. Williams, B.A. (2018). Efforts to Stop Human Trafficking. – *Harvard Journal of Law & Public Policy*, Vol. 41, No. 2

Eesti õigusaktid

32. KarS RT I, 13.03.2019, 77.
33. KAS RT I 1995, 4, 36.
34. KrMS RT I, 13.03.2019, 7.
35. Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon. RT II 2000, 7, 41.
36. Rahapesu tõkestamise seadus. RT I 1998, 110, 1811.
37. RahaPTS RT I 2003, 81, 544.

38. RahaPTS RT I 2008, 3, 21.
39. RahaPTS RT I, 17.11.2017, 2.
40. RahaPTS RT I, 13.03.2019, 126.

Eesti kohtulahendid

41. RKHKo 3-3-1-77-13
42. RKKKo 1-17-5176/37
43. RKKKo 1-17-689/29
44. RKKKo 3-1-1-34-05
45. RKKKo 3-1-1-41-08
46. RKKKo 3-1-1-68-10
47. RKKKo 3-1-1-85-11
48. RKKKo 3-1-1-94-14

EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid

49. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 141/73, 5.06.2016.
50. Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2016/1675, 14. juuli 2016, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2015/849, määrates kindlaks suure riskiga kolmandad riigid, kus esineb strateegilisi puudusi (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 254/1, 20.09.2016.

51. Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, 23. oktoober 2018, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – ELT L 284/22, 12.11.2019.
52. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/843, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi (EL) 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, ning millega muudetakse direktiive 2009/138/EÜ ja 2013/36/EL (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 156/43, 19.06.2018.
53. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/97/EÜ, 4. detsember 2001, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – ELT L 344, 28.12.2001.
54. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – ELT L 309/15, 25.11.2005.
55. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 5. aprill 2011, millega käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. – ELT L 101/1, 15.4.2011.
56. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 91/308/EMÜ, 10. juuni 1991, rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta. – ELT L 166/77, 28.06.1991.
57. Nõukogu raamotsus, 28. November 2002, millega tugevdatakse karistusõiguslikku raamistikku, et tõkestada ebaseaduslikule piiriületamisele, läbisõidule ja elamisele kaasaitamist (2002/946/JSK). – ELT L 328/1, 5.12.2002.
58. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. 15. november 2000. – RT II 2004, 7, 23.

Muud allikad

59. Aronowitz, A. (2001). Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets That Drive It and the Organizations That Promote It. *European Journal on Criminal Policy and Research* 9.
60. Aronowitz, A. (2009). *Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human Beings*. Westport: Praeger.
61. Asiamah, E., Kouloganes, A. (2017). *Sex trafficking and Money laundering: The dual dilemma facing both law enforcement and the financial sector*. Kättesaadav:

- https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/expert-talks/sex-trafficking-money-laundering-dilemma.pdf , 17. märts 2019.
62. Basel Committee on Banking Supervision. (1988). *Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money-laundering*. Kättesaadav: <https://www.bis.org/publ/bcbsc137.pdf> , 17. jaanuar 2019.
63. Basel Committee on Banking Supervision. (2011). *Customer Due Diligence for Banks*. Kättesaadav: <https://www.bis.org/publ/bcbs77.pdf> , 11. aprill 2019.
64. Basel Committee on Banking Supervision. (2017). *Guidelines: Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism*. Kättesaadav: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf> , 15. aprill 2019.
65. Böszörmenyi, J., Schweighofer, E. (2015). A review of tools to comply with the Fourth EU anti-money laundering directive. – *International Review of Law, Computers & Technology*, Vol. 29 No. 1.
66. Cullen-DuPont, K. (2009). *Human Trafficking*. New York: Infobase Publishing.
67. Duthel, H. (2008). *The Professionals Politic & Crime. International Money Laundering*. Lulu.com.
68. Eesti Pangaliit. (2019). *Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise ning finantssanktsioonide rakendamise poliitika ja suunised*. Kättesaadav: <https://pangaliit.ee/files/AML%20hoolsusmeetmed%2019.03.19.pdf> , 30. aprill 2019.
69. Farr, K. (2005). *Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children*. New York: Worth Publishers.
70. FATF. (2011). *Money Laundering Risks Arising from Trafficking in Human Beings and Smuggling of Migrants*. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Trafficking%20in%20Human%20Beings%20and%20Smuggling%20of%20Migrants.pdf> , 30. märts 2019.
71. FATF. (2012). *Rahapesu ning terrorismi ja massihävitusrelvade rahastamise vastu võitlemise rahvusvahelised standardid*. Kättesaadav: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF-40-Rec-2012-Estonian.pdf> , 20. märts 2019.
72. FATF. (2014). *Guidance for a Risk Based Approach. The Banking Sector*. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-Based-Approach-Banking-Sector.pdf> , 15. jaanuar 2019.

73. FATF. (2018a). *International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation: The FATF Recommendations*. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf> , 21. märts 2019.
74. FATF. (2018b). *FATF President's paper. Anti-money laundering and counter terrorist financing for judges and prosecutors*. Kättesaadav: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/AML-CFT-Judges-Prosecutors.pdf> , 6. märts 2019.
75. FATF. (2018c). *Financial Flows from Human Trafficking*. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/Human-Trafficking-2018.pdf> , 2. jaanuar 2019.
76. Financial Services UK. (2019). *The 6th Anti-Money Laundering Directive – the battle continues*. Kättesaadav: <https://blogs.deloitte.co.uk/financialservices/2019/01/the-6th-anti-money-laundering-directive-the-battle-continues.html> , 2. aprill 2019.
77. Finantsinspeksioon. (2013). *Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed krediidi- ja finantseerimisasutustes*. Kättesaadav: https://www.fi.ee/failid/Soovituslik_juhend_Rahapesu_tokestamine.pdf , 28. detsember 2018.
78. Finantsinspeksioon. (2018). *Finantsinspeksiooni soovituslik juhend „Krediidi- ja finantseerimisasutuste organisatsiooniline lahend ning ennetavad meetmed rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks*. Kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-11/FI_AML_Soovituslik_juhend.pdf , 1. mai 2019.
79. Finantsinspeksioon. (2019). *Finantsinspeksiooni järelevalvepoliitika rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel*. Kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-11/Finantsinspeksiooni_poliitikadokument.pdf , 1. mai 2019.
80. FinCen. (2014). *Advisory Guidance on Recognizing Activity that May be Associated with Human Smuggling and Human Trafficking – Financial Red Flags*. Kättesaadav: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FIN-2014-A008.pdf> , 16. aprill 2019.
81. Hampton M., Levi, M. (1999). *Fast spinning into oblivion? Recent developments in money-laundering policies and offshore*. *Third World Quarterly*, 20:3.
82. Hopton, D. (2009). *Money Laundering*. Abingdon. Oxon: Asgate Publishing Group.
83. ILO. (2014). *ILO says forced labour generates annual profits of US\$ 150 billion*. Kättesaadav: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_243201/lang--en/index.htm , 8. november 2018.

84. IMF. (2018). *The IMF and the Fight Against Money Laundering and the Financing of Terrorism*. Kättesaadav: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/aml.htm> , 11. november 2018.
85. INTERPOL. *Fighting money laundering goes hand in hand with investigating the crimes it is linked to*. Kättesaadav: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Financial-crime/Money-laundering> , 11. november 2018.
86. Leps, A. (2015). *Ülevaade inimkaubanduse olukorrast Eestis*. Kriminaalpoliitika analüüs nr 4/2015, Justiitsministeerium. Kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/4-2015_luhiulevaade_inimkaubanduse_olukorrast_eesti.pdf , 30. detsember 2018.
87. Odeh, I. (2010). *Anti-Money Laundering and Combating Terrorist Financing For Financial Institutions*. Pittsburgh, Pennsylvania: Dorrance Publishing Co.
88. Polaris. Sex Trafficking in the U.S. Kättesaadav: <http://www.polarisproject.org/human-trafficking/sex-trafficking-in-the-us>, 18. märts 2019.
89. RAB. (2006). *Aastaraamat: Ülevaade rahapesu tõkestamisest Eestis 1999-2005*. RAB: Tallinn. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/27959.pdf> , 1. november 2018.
90. RAB. (2015). *Soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingu tunnuste kohta*. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/258252.pdf> , 1. märts 2019.
91. RAB. (2018a). *Aastaraamat: Ülevaade rahapesu andmebüroo tegevusest 2017*. RAB: Tallinn. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/807009.pdf> , 30. aprill 2019.
92. RAB. (2018b). *Rahapesu andmebüroo soovitusel kohustatud isikute tegevusest tulenevate riskide juhtimiseks*. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/807337.pdf> , 2. jaanuar 2019.
93. RAB. (2019). *Juhend kahtlaste tehingute tunnuste kohta*. Kättesaadav: <https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/juhendid/> , 30. märts 2019.
94. Robinson, J. (2003). *The Sink: Crime, Terror and Dirty Money in the Offshore World*. McClelland & Stewart: Toronto.
95. Ryan, D., Gilbert, A., Lavine, J., Meyer, A. (2015). Regulatory brief. A Publication of PwC's financial services regulatory practice, viidatud Šesterikov, K. (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 20.05.2015 direktiivist (EL) 2015/849 tuleneva riskipõhise lähenemise ja Eesti kohtupraktikas väljatöötatud majandusliku põhjendatuse kriteerium, magistritöö, Tartu Ülikool, Õigusteaduskond 2016).
96. Saar, J., Markina, A., Strömpl, J., Annist, A. (2005). *Trafficking in human beings for sexual exploitation: An analysis of the situation in Estonia*. – Helsinki: International Organization

for Migration Regional Office for the Nordic and Baltic States.

97. Salter, A. (2019). *Guest Blog: Spotting the telltale signs of human trafficking. Business and Finance*. Kättesaadav: <https://businessandfinance.com/blog/guest-blog-spotting-the-telltale-signs-of-human-trafficking/> , 20. märts 2019.
98. Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. (2017). Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seaduse%20eelno%20\(459%20SE%20I\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seaduse%20eelno%20(459%20SE%20I)) , 14. jaanuar 2019.
99. Stessens, G. (2000). *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*. 1 toim. Cambridge: Cambridge University Press.
100. The Global Slavery Index. (2017). Kättesaadav: <http://www.globalslaveryindex.org/findings/> , 8. november 2018.
101. The Law Society. (2019). *European Commission list of high risk third countries*. Kättesaadav: <https://www.lawsociety.org.uk/support-services/advice/articles/european-commission-list-of-high-risk-third-countries/> , 16. märts 2019.
102. United States Department of Justice. (2006). *Report on activities to combat human trafficking: Fiscal years 2001-2005*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. Kättesaadav: <https://lincolngoldfinch.com/wp-content/uploads/2015/06/DOJ-Report-on-Activities-to-Combat-Human-Trafficking.pdf> , 22. aprill 2019.
103. UNODC. (2006). *Trafficking in Persons: Global Patterns*. New York: UNODC. Kättesaadav: https://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf , 14. jaanuar 2019.
104. UNODC. (2008). *Criminalizing the laundering of proceeds of trafficking in persons*, lk 110. Kättesaadav: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_3-5.pdf , 1. märts 2019.
105. UNODC. (2012). *Global Report on trafficking in persons 2012*. Vienna: UN Office on Drugs and Crime. Kättesaadav: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf , 24. oktoober 2018.
106. UNODC. *Money-Laundering and Globalization*. Kättesaadav: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html> , 12. jaanuar 2019.
107. Villa, M. (2018). *Jõustused muudatused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses*. Vilde Raamatupidamisbüroo. Kättesaadav: <https://vildeburoo.ee/joustusid-muudatused-rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamise-seaduses/> , 11. november 2018.

108. Wingard, J., Pascual, M. (2019). *Following the money: Wildlife Crimes in Anti-Money Laundering Laws. A review of 110 jurisdictions*. Kättesaadav: https://www.legal-atlas.com/uploads/2/6/8/4/26849604/following_the_money__feb_11_.pdf , 5. märts 2019.
109. World Bank. (1995). *Money Laundering and International Efforts to Fight It*. Kättesaadav: <http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/282884-1303327122200/048scott.pdf>, 2. jaanuar 2019.

LISAD

Lisa 1. Inimkaubanduse ohutunnused

Tehingute ohutunnused	Kes tõenäoliselt saavad näha ohumärki?	Millal nähakse ohumärki?
Äriklient ei näita tavapäraseid palgakulusid (nt palgad, palgakulud, sotsiaalkindlustusmaksed). Palgakulud võivad olla kliendi väidetava tegevuse, tööjõu ja ärivaldkonna või mudeli suurust arvestades väga väikesed või olematud.	Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Olulised maha arvestamised palkadest. Äriklient võib maha arvata olulisi summasi oma töötajate palgamaksetelt (nt eluaseme- ja toidukulud), kusjuures töötajad saavad vaid väikese osa oma palgast.	Ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Palgatasude sularahas väljavõtmine, kus enamik vahendeid hoitakse tööandja kontol või paigutatakse tagasi tööandja kontole. Seda tegevust võivad avastada need finantseerimisasutused, kellel on juurdepääs palgaarvestuse andmetele.	Makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Järgmised kaks ohumärki võivad tähendada anomaalset klienditegevust ning tuleks rakendada koos teiste näitajatega tegemaks kindlaks, kas tehingud on seotud inimkaubandusega. Tehingud (krediit ja/või deebet), mis on vastuolus kliendi väidetava tööhõive, äritegevuse või oodatava tegevusega või kus tehingul puudub äritegevus või selge õiguspärane eesmärk. Sularaha sissemaksed või ülekanded, mida tehakse allpool raporteerimise piiri, et vältida dokumentide küsimise nõudeid.	Kasiinod/ makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Värbamise või röövimise etapp Transpordi etapp Ärakasutamise etapp

Lisa 1 järg

Sagedased väljaminevad ülekanded ilma äritegevuseeta või selge õiguspärase eesmärgita riikidesse, kus on kõrgem inimkaubanduse risk või riikidesse, mis ei ole kooskõlas kliendi eeldatava tegevusega.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused	Värbamise või röövimise etapp Transpordi etapp Ärakasutamise etapp
Kliendi konto näib toimivat leetri kontona, kus sularaha sissemaksid tehakse riikides, kus klient ei ole registreeritud ega ela ning ei tegutse. Lehterkontode puhul võetakse sularaha tavapäraselt kiiresti (samal päeval) pärast ülekande tegemist välja.	Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Mitmed, ilmselt mitte omavahel seotud kliendid, kes saavad ülekandeid samale saajale. Need ülekannete saatjad võivad kasutada sarnast tehinguinformatsiooni, sealhulgas sama aadressi ja telefoninumbrit. Ülekannete saatjatel ei pruugi olla mingit nähtavat seost vahendite saajaga ega teada ülekannete eesmärki.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Üksikisikute poolt teostatud tehingud, kellel on saatjaks kolmas isik (nt ettekäändel, et vajatakse tõlki), et saata raha (mis võib tunduda olevat nende palgad) teistesse riikidesse.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Sagedased maksed veebipõhiste eskortteenustele reklaami eest, sealhulgas teised maksed veebipõhiste kuulutuste ettevõtetele.	Makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Sagedased tehingud, mis on vastuolus kliendi eeldatava tegevusega ja/või äritegevusega, mida äriklient teostab üksikisikute ülalpidamise tagamiseks (nt eluaseme, majutuse, sagedase transpordivahendi rendi, suurte toidukoguste eest).	Makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Transpordi etapp Ärakasutamise etapp
Maksed tööjõu värbamise- või üliõpilasasutustele, mis ei ole litsentseeritud/registreeritud või kes omavad tööjõu alaseid rikkumisi.	Makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Värbamise või röövimise etapp Transpordi etapp Ärakasutamise etapp

Lisa 1 järg

Ohumärgid kliendiga suhtlemisel	Kes tõenäoliselt saavad näha ohumärki?	Millal nähakse ohumärki?
Klient avab konto või külastab pangakontorit tehingute tegemiseks ning teda saadab alati kolmas osapool (nt ettekäändel, et vajatakse tõlki). Muuhulgas võib kolmanda isiku valduses olla kliendi isikut tõendav dokument.	Makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Ühised allkirja õiguslikud isikud/esindajad ilmselt mitteseotud äri- ja/või eraisiku kontodel. Samuti kasutatakse ühist informatsiooni (nt aadressi, telefoninumbrit, tööhõiveandmeid) mitme konto avamisel erinevatele nimedele.	Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Välisriikide töötajate või üliõpilaste kontod, kus tööandja või tööhõiveamet tegutseb esindajana.	Pangad/ krediidasutused	Ärakasutamise etapp
Ebamõistlik/ põhjendamatu eluviis, mis ei ole kooskõlas töö- või ärivaldkonnaga. Kasum/ hoiused on oluliselt suuremad kui teistel sarnastel kutsealadel/ärivaldkondades.	Kasiinod/ makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused	Värbamise või röövimise etapp Transpordi etapp Ärakasutamise etapp
Sissetulekud laekuvad suures osas sularahas, kus olulised sularahalaekumised on vastuolus kliendi ärivaldkonnaga. Sularaha ulatuslik kasutamine varade ostmiseks ja tehingute tegemiseks.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused	Värbamise või röövimise etapp Transpordi etapp Ärakasutamise etapp

Allikas: FinCen. (2014). *Advisory Guidance on Recognizing Activity that May be Associated with Human Smuggling and Human Trafficking – Financial Red Flags*. Appendix B: Human Trafficking Red Flags. Kättesaadav: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FIN-2014-A008.pdf>, 16. aprill 2019.

Lisa 2. Smuugeldamise ohutunnused

Tehingute ja klientide ohutunnused	Kes tõenäoliselt saavad näha ohumärki?
Mitmed ülekanded, mis on tavaliselt alla raporteerimise piiri.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused
Mitmed tehingud teostatakse finantsasutuse erinevates pangakontorites samal või järjestikustel päevadel.	Makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad pangad/ krediidasutused
Rahavood, mis ei kattu üldiste rahaülekandemudelitega. Ülekanded pärinevad riikidest, kust on suur sisserändajate arv.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused
Ebatavalised valuutamaksed finantsasutustesse, millele järgnevad rahaülekanded riikidesse, kust on suur sisserändajate arv ning mis on vastuolus kliendi eeldatava tegevusega. See võib hõlmata sularaha sissemaksete ootamatut suurenemist, kiiret käivet ja suurel hulgal tundmatuid rahapäritolu allikaid.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused
Mitmed, ilmselt mitte omavahel seotud kliendid, kes saavad ülekandeid samale saajale. Need ülekannete saatjad võivad kasutada sarnast tehinguinformatsiooni, sealhulgas sama aadressi ja telefoninumbrit. Ülekannete saatjatel ei pruugi olla mingit nähtavat seost vahendite saajaga ega teada ülekannete eesmärki.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused
Kliendi konto näib toimivat lehtri kontona, kus sularaha sissemakseid tehakse riikides, kus klient ei ole registreeritud ega ela ning ei tegutse. Lehterkontode puhul võetakse sularaha tavapäraselt kiiresti (samal päeval) pärast ülekande tegemist välja.	Pangad/ krediidasutused
Ette allkirjastatud tšekid, mis kust tulevad ilmsiks erinevad käekirjad allkirja ja makse saaja lahtrites.	Pangad/ krediidasutused
Sagedane väiksemate rahatähtede vahetamine suuremateks rahatähtedeks kliendi poolt, kes ei tegutse sularaharohkes valdkonnas.	Kasiinod Pangad/ krediidasutused
Kui klientide kontod on kahtlase tegevuse tõttu suletud võivad uued kliendid alustada tehinguid suletud kliendi eest. See võib olla ebaseadusliku tegevuse jätkamiseks. Sellisel juhul peegeldavad uued kontod sageli suletud kontodega sarnast tegevust ning tehingud võivad olla sageliesinevad, valuutaintensiivsed ning kaasata üksikisikuid, kes said või saatsid vahendeid suletud kliendi kontole või kontolt.	Pangad/ krediidasutused

Lisa 2 järg

Ebamõistlik/ põhjendamatu eluviis, mis ei ole kooskõlas töö- või ärivaldkonnaga. Kasum/ hoiused on oluliselt suuremad kui teistel sarnastel kutsealadel/ärivaldkondades.	Kasiinod/ makseteenuse vahendajad/ ettemaksutud kaardi pakkujad Pangad/ krediidasutused
Sissetulekud laekuvad suures osas sularahas, kus olulised sularahalaekumised on vastuolus kliendi ärivaldkonnaga. Sularaha ulatuslik kasutamine varade ostmiseks ja tehingute tegemiseks.	Makseteenuse vahendajad Pangad/ krediidasutused

Allikas: FinCen. (2014). *Advisory Guidance on Recognizing Activity that May be Associated with Human Smuggling and Human Trafficking – Financial Red Flags*, Appendix A: Human Smuggling Red Flags. Kättesaadav: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FIN-2014-A008.pdf>, 16. aprill 2019.

Lisa 3. Rahapesu andmebüroo soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingute tunnuste kohta

II. KAHTLASTE TEHINGUTE TUNNUSTE LOETELU

A. Krediidi- ja finantseerimisasutustele

1. Arvelduslepingu ning kliendilepingu sõlmimisel

1.1 variisikule viitavad tunnused füüsilise isiku puhul;

1.1.1 isiku välimus ja käitumine ei ole kooskõlas isiku poolt sooritatava tehingu iseloomuga või isiku käitumine tekitab kahtlust muul moel kui käesoleva juhendi punktides 1.1.2-1.1.9 kirjeldatud;

1.1.2 isik ei oska dokumente täita või kasutab täitmiseks kõrvalist abi; 1.1.3 isik ei tunne esindatava isiku tegevuse iseloomu;

1.1.4 isik ei tea esindatava isiku kohta käivaid andmeid (nt tegelikke kasusaajaid, omanikke, asukohta, kontaktandmeid vms);

1.1.5 isik ei oska kirjeldada oma võimalikke koostööpartnereid ja/või tegevuspiirkondi;

1.1.6 isik soovib avada konto pangakontoris ühes maakonnas/linnas, samas esindaja ja juriidilise isiku aadress/asukoht on mujal ning isikul puudub mõistlik põhjendus taolise vajaduse kohta;

1.1.7 isiku kohta on krediidi- või finantseerimisasutusel teada eelnev variisiku kahtlus.

Lisaks eelnevalt nimetatud indikaatorile märgitakse teatele ka järgneva asjaolu esinemine:

1.1.8 krediidi- või finantseerimisasutus keeldub isikuga kliendisuhete loomisest vastavalt RahaPTS § 27 või tehingu teostamisest seoses variisiku kahtlusega;

1.1.9 krediidi- või finantseerimisasutus keeldub mitteresidendist isikuga kliendisuhete loomisest vastavalt RahaPTS § 27 või tehingu tegemisest seoses variisiku kahtlusega.

1.2 Juriidilisest isikust variisiku kahtlus;

1.2.1 juriidilise isiku esindajad ei ole dokumentides üheselt identifitseeritavad (puudub isikukood või sünniaeg);

1.2.2 juriidiline isik on registreeritud jurisdiktsioonis, mille kohta on FATFi poolt avaldatud seisukoht, et riigi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete rakendamises esineb tõsiseid puudujääke;

1.2.3 juriidilise isiku aadressiks on märgitud postkast;

1.2.4 juriidilise isiku aadressiks on märgitud juriidilise isikuga mitteseotud füüsilise isiku elukoht ja see ei ole kooskõlas eeldatava/väidetava tegevusalaga;

1.2.5 juriidilisel isikul puudub kontakttelefon;

1.2.6 juriidilise isiku kohta on krediidi- või finantseerimisasutusel eelnev variisiku kahtlus.

Lisaks eelnevalt nimetatud indikaatorile märgitakse teatele ka järgneva asjaolu esinemine:

1.2.7 krediidi- või finantseerimisasutus keeldub juriidilise isikuga kliendisuhtesse asumisest vastavalt RahaPTS § 27 seoses variisiku kahtlusega;

1.2.8 krediidi- või finantseerimisasutus keeldub mitteresidendist juriidilise isikuga kliendisuhtesse asumisest vastavalt RahaPTS § 27 seoses variisiku kahtlusega.

Lisa 3 järg

1.3 Ebaharilikud dokumendid:

1.3.1 isiku volikirjas või muudes esindusõigust tõendavates dokumentides esinevad tõsised puudused, mis annavad aluse kahelda nende autentsuses;

1.3.2 isiku esindusõigust või isikut tõendavad dokumendid ei ole kehtivad;

1.3.3 esitatud dokumentide puhul tekib võltsimiskahtlus;

1.3.4 isik ei esita isikusamasuse tuvastamiseks või RahaPTS-ist tulenevate hoolsusmeetmete täitmiseks andmeid või dokumente;

1.3.5 krediidi- või finantseerimisasutus keeldub kliendisuhete loomisest rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise / ebapiisavuse tõttu;

1.3.6 krediidi- või finantseerimisasutus lõpetab kliendisuhete rahapesu kahtluse või hoolsusmeetmete täitmiseks vajalike dokumentide või asjakohase teabe mitteesitamise või rahapesukahtluse tõttu.

2. Toote- või kliendilepingute sõlmimisel

2.1 isik ei oska põhjendada teenuse vajalikkust, mille kasutamise eesmärgil krediidi – või finantseerimisasutuse poole pöördui;

2.2 isik taotleb ebatavaliselt suuri limiite (eriti kaugkanalite kaudu kasutatavaid), mis ei ole vastavuses selle isiku sotsiaalse välimusega, eeldatava käibega, või ettevõtja puhul majandustegevuse mahuga;

2.3 isik avab kolm või rohkem pangakontot ja/või tellib kolm või enam pangakaarti, mis ei ole vastavuses selle isiku eeldatava käibe ega tegevuse iseloomuga;

2.4 enne laenu- või liisingulepingu sõlmimist on oluliselt suurenenud laekumised tavapäraselt madala sissetulekuga või sissetulekuta isiku kontole;

2.5 ettevõtja soovib saada laenu või sõlmida liisingulepingut vara omandamiseks, mis ei ole vastavuses tema tavapärase tegevusalaga;

2.6 tavapäraselt passiivse majanduskäibega või vastloodud ettevõtja esitab andmeid ebaharilikult suure käibe või kasumlikkuse kohta eesmärgiga saada krediiti ettevõtlusega otseselt mitteseotud kuludeks (nt. vastloodud ettevõtte poolt luksusauto liisimine);

2.7 isik soovib märkida liisinguvara kasutajaks temaga ametialaselt või isiklikult mitteseotud isikut.

3. Tehingute teostamisel

3.1 Ebaharilik tehing sularahaga:

3.1.1 üksikud suured (üle 15 000 euro) või perioodilised sularaha sissemaksed ka väiksemates summades, kui see ei vasta isiku majandustegevusele või harilikule käibelegi;

3.1.2 üksikud suured või regulaarsed sularaha sissemaksed füüsilise isiku kontole;

3.1.3 sularaha sissemaksed isiku kontole, millelt tasutakse laenu- ja liisingumakseid ning muid varalisi kohustusi, kusjuures tavapärase majandustegevus antud kontrol kas puudub või käive ei vasta majandustegevusele;

3.1.4 konto suur deebetkäive lühikese ajavahemiku jooksul, mille on tinginud eelkõige sularaha sissemaksed;

3.1.5 suures summas riigimaksude ja –lõivude tasumine sularahas;

3.1.6 sularaha sissemaksed kliendi kontole, mille eest soetatakse väärtpapereid, derivatiive või muid finantsinstrumente kliendi profiilile mittevastavas summas;

3.1.7 üksik suures summas (üle 15 000 euro sularahas) või regulaarne valuuta vahetamine, kui selline tegevus on antud kliendi jaoks ebaharilik või kui selline tegevus ei vasta ettevõtja majandustegevusele;

Lisa 3 järg

- 3.1.8 suures summas finantstoodete (näiteks kindlustustooted) ostmise sularaha eest, kui see ei vasta kliendi profiilile või kui sellel puudub loogiline selgitus või kui klient ei suuda selgitada/tõendada sularaha päritolu;
- 3.1.9 suures summas üksikud (üle 15 000 euro) või regulaarsed, sh. väikestes summades sularaha sissemaksed pangautomaadi kaudu, kui see ei vasta kliendi profiilile;
- 3.1.10 suures summas üksikud (üle 15 000 euro) või regulaarsed, sh. väikestes summades sularaha väljamaksed pangautomaadi kaudu, kui see ei vasta kliendi profiilile;
- 3.1.11 suures summas üksikud (üle 15 000 euro) või regulaarsed, sh. väiksemates summades sularaha väljamaksed pangakontoris, kui see ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele või konto käibe.
- 3.2 Ebaharilik tehing isiku kontol:
- 3.2.1 üksik ebatavaliselt suures summas, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata siseriiklik makse;
- 3.2.2 üksik ebatavaliselt suures summas, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse;
- 3.2.3 tehingu teiseks osapooleks või tema pangaks on mitteresidendist varipank (nn „shell bank”);
- 3.2.4 isiku konto kaudu teostatavad maksed annavad aluse arvata, et tegemist on makseasutusega (nt kasutab kontot oma klientide raha hoidmiseks või maksetehingute täitmiseks), kellel puudub vastav Finantsinspektsiooni tegevusluba makseteenuste osutamiseks.;
- 3.2.5 üksikud suured (üle 15 000 euro) ja/või perioodilised, sh väikses summas maksed kontodele, mis on avatud kõrgema rahapesu riskiga riikides või territooriumil asuvates pankades või finantseerimisasutustes, kui see ei vasta ettevõtja tegevusprofiilile või puudub makse teostamiseks selge põhjus;
- 3.2.6 üksik suures summas (üle 15 000 euro) või regulaarne, sh väikestes summades veebiraha ost-müük või maksed muude konfidentsiaalsust või anonüümsust reklaamivate finantsinstrumentide omandamise eest;
- 3.2.7 sagedased maksed (üle 2000 euro) hasartmängukorraldajalt ühele kliendile, mille makseselgitusena on märgitud näiteks võidud kasiinost;
- 3.2.8 üksik suures summas makse (üle 15 000 euro) või ebaharilikult sagedased maksed ka väikestes summades samade osapoolte vahel, kusjuures muid tavapärasele majandustegevusele või kliendi profiilile viitavaid tehinguid kontol ei toimu;
- 3.2.9 lühikese ajavahemiku jooksul laekuvad mitmed välismaksed, misjärel võetakse raha sularahas välja;
- 3.2.10 üksik suures summas või regulaarne, sh väikeses summas tšekkide ostmise või müümine, mis ei ole vastavuses kliendi profiiliga;
- 3.2.11 mitmed maksed ühele kontole piisava selgituseta;
- 3.2.12 pangalaenu või liisingu ennetähtaegne tagastamine selle kliendi jaoks ebaharilikult suures ja harilikule käibele või sissetulekule mittevastavas summas;
- 3.2.13 esinevad muud juhendis nimetatud tunnused ebahariliku tehingu kohta kontol, mis võivad osutada ebaseaduslikule tegevusele;
- 3.2.14 isik ei esita andmeid ja/või ei anna selgitusi tehingu eesmärgi kohta.
4. Krediidi- või finantseerimisasutusele on saanud teatavaks, et
- 4.1 deebet- või krediitkaarti kasutab selleks õigust mitteomav isik;
- 4.2. konto kasutaja kohta on variisiku kahtlus;
- 4.3. juriidilisest isikust kliendi kohta on variisiku kahtlus;

Lisa 3 järg

4.4. internetipanga vahendusel või muu otsese kontaktita krediidi- või finantseerimisastutuse poolt võimaldatavat teenust kasutab selleks õigusi mitteomav isik (teenust kasutatakse vale identiteediga või kuritarvitatakse kliendile väljastatud kasutajatunnuseid, paroole jms);

4.5. liisinguvara tegelikuks kasutajaks ei ole krediidi- või finantseerimisasutusele teatatud isik(-ud);

4.6. liisingu- või laenumakseid tasub regulaarselt liisingu- või laenuvõtjaga mitteseotud isik;

4.7 kliendi tegevuses esinevad muud võimalikud rahapesule või varaga seotud muudele süütegudele või nende süütegude ettevalmistamisele viitavad tunnused.

Allikas: RAB. (2015). *Soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingu tunnuste kohta.*